

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

NIKAIA KIYI ŞERİDİ SUALTI KALINTILARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Semih TOGAN

Danışman

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

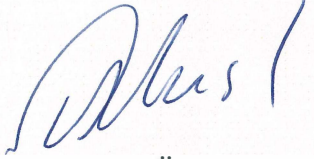
BURSA 2018

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arkeoloji Anabilim Dalı, Arkeoloji Bilim Dalı'nda 701525001 numaralı Semih Togan'ın hazırladığı "Nikaia Kıyı Şeridi Sualtı Kalıntıları" konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 16/08/2018 günü 10:00 – 12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN
Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi V. Belgin DEMİRSAR ARLI
İstanbul Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Reyhan ŞAHİN
Uludağ Üniversitesi

16/08/2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 06/08/2018

Tez Başlığı / Konusu: Nikaia Kıyı Şeridi Sualtı Kalıntıları

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 107 sayfalık kısmına ilişkin, 06/08/2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
06.08.2018

Adı Soyadı: Semih Togan
Öğrenci No: 701525001
Anabilim Dalı: Arkeoloji
Programı: Arkeoloji
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN 06.08.2018

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Nikaia Kıyı Şeridi Sualtı Kalıntıları” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza
06.08.2018

Adı Soyadı: Semih TOGAN
Öğrenci No: 701525001
Anabilim Dalı: Arkeoloji
Programı: Arkeoloji
Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Semih TOGAN
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Arkeoloji
Bilim Dalı : Arkeoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : V + 102
Mezuniyet Tarihi : / / 20.....
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

NIKAIA KIYI ŞERİDİ SUALTI KALINTILARI

Antik Çağ'da Nikaia önemli kentler arasında yer almaktadır. Öyle ki tarihi boyunca sürekli gelişen bir kent görünümü çizen Nikaia, Doğu Roma İmparatorluğu, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük imparatorluklara başkentlik yapmıştır. Kent bu önemini Askania Limne (İznik Gölü) kıyısında kurulması sebebiyle ılıman bir iklime, verimli arazilere ve savunmaya elverişli imkanlara sahip olmasına borçludur. Bu imkanların sonucunda kentin sur içinde ve sur dışında bir çok yerleşim kurulmuştur.

Kent Kuzey Anadolu Fay hattı üzerinde yer almasından dolayı tarih boyunca pek çok yıkıma maruz kalmış, bu yıkımlar esnasında kıyı çizgi kaymaları ve tsunami felaketi geçirmiştir. Sualtında bazilika kazısı ve liman araştırmaları dışında başka bir araştırma yapılmamıştır. Bu sebeple yapılan tez çalışması kalıntıların bir bütün halinde değerlendirilmesini amaçlamıştır.

Anahtar Sözcükler:

Nikaia, Bazilika, Mimari, Askania Limne, Liman

ABSTRACT

Name and Surname : Semih TOGAN
University : Uludağ University
Institution : Institute of Social Science
Field : Archaeology
Branch : Archaeology
Degree Awarded : Master / PhD
Page Number : V + 102
Degree Date : / / 20.....
Supervisor : Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

UNDERWATER REMAINS OF NIKAIA COASTLINE

Nikaia is one of the important cities during the Antiquity. In fact, Nikaia had drawn an image of a constantly developing city and became the capital city of the great empires such as the Eastern Roman Empire, the Anatolian Seljuks, and the Ottoman Empire. The city owes its importance to have a temperate climate, fertile landscapes and convenience to defend due to its establishment at the coastline of the Askania Limne (Lake of İznik). As a result of these opportunities, many settlements were built in the city walls and outside the city walls.

Due to its location on the North Anatolian Faultline, the city has suffered many destructions throughout its history, during which the shoreline had slipped and caused a catastrophic tsunami. No further research on this subject has been done except for basilica excavations and port researches. Therefore, the thesis aimed to evaluate the archaeological remains at the coastline in whole.

Keywords:

Nicaea, Basilica, Architecture, Askania Limne, Harbour.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Nikaia kenti kıyı şeridinin sualtında kalan kalıntılar çalışılmıştır. Nikaia kentinde, kuruluşundan itibaren günümüze kadar ki süreçte farklı ihtiyaçlar doğrultusunda mimari yapılar inşa edilmiştir. Bu yapıların tarihsel süreçte geçirdiği kuşatmalar, depremler gibi olaylar ve din anlayışının değişmesi ile birlikte önemini yitiren dini ve kutsal binaların malzemelerinin sökülerek kent içerisinde ihtiyaç dahilinde diğer yapılarda devşirme olarak kullanıldığı bilinmektedir. Hıristiyanlığın yaygınlaşması ve resmi olarak kabul edilmesinin ardından kent tiyatrosu pagan inancıyla özdeşleştirilmiş ve bir çok yapıya ait mimari malzemeler devşirme olarak kent içerisinde kullanılmıştır. Bu sebeple kent içerisinde genellikle geç dönem yapıları görülmektedir. Nikaia kentine ait araştırmalarda mimari öğeler, epigrafik ve saha çalışmaları yapılmış ve günümüzde korunmuş olan yapılarda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Kentin kıyı şeridinde sualtına yönelik bir araştırma, 2015 yılı sualtı bazilikasının araştırma ve kazı çalışmaları ve olası limanın varlığını tespit etmek amacıyla yapılan sualtı araştırmalarına kadar dikkat çekmemiştir.

Tez konusunu bana öneren, sualtında çalışma imkanı sağlayan ve araştırmalar sırasında maddi ve manevi her zaman destek olan danışman hocam Sn. Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN'e sağladığı tüm destek ve olanaklar için teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Lisans hayatımdan bu güne kadar desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve her zaman bilgisi ve tecrübesiyle yanımda olan kıymetli hocam Sn. Dr. Öğretim Üyesi Oktay DUMANKAYA'ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Araştırmalarım sırasında kendisinden büyük destek aldığım ve kendi çalışmalarından fedakarlık göstererek tez metnimi okuyarak yapıcı eleştirilerde bulunan değerli hocam Sn. Dr. Öğretim Üyesi Ahmet BİLİR'e minnettarım.

Yüksek lisans çalışmam sürecinde desteğini ve tecrübelerini esirgememiş olan değerli hocam Sn. Araş. Gör. Dr. Serkan GÜNDÜZ'e ve tezim süresince desteğini esirgemeyen kıymetli Işıl GÜNDÜZ'e çok teşekkür ederim.

Tez kapsamında yapmış olduğum araştırmalar sırasında bürokratik anlamda destek olan ayrıca araştırmalar sırasında yardımlarını esirgemeyen İznik Müzesi Müdürlüğü'nden arkeolog Mehmet Hasan BOZKURT'a şükranlarımı sunarım.

Yıllar boyunca sürekli yanımda olan ve çalışmalar sırasında bizi yalnız bırakmayan kıymetli hocam Araş. Gör. Hazal ÇITAKOĞLU'na minnettarım. Araştırmalar boyunca zamanlarını benim için ayıran soğuk günlerde ve en kötü hava şartlarında dahi yanımda olan

kıymetli dostlarım Çağrı AYDIN, İbrahim Semih ONUR ve Erhan GÜRMAN'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Çizim çalışmalarım sırasında karadan destek olan Hülya YAMURKAYA'ya ve yıllar boyunca yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen en zor zamanımda dahi yanımda olan ve tezim süresince sürekli fikir alışverişinde bulunarak belki de teşekkürün anlamının sönük kalabileceğini düşündüğüm kıymetli meslektaşım Gurbet KILINÇ'a şükranlarımı sunarım.

Çalışmalar sırasında bizlere yardımcı olan, Süha CURA'ya, Korcan KAYACAN'a, Özgür ULAŞ'a, Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü lisans öğrencisi Onur İbrahim BİLGİÇ'e ve İznik Gölü Sualtı Bazilikası Kazısı'nda çalışan kıymetli arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Aynı zamanda tüm hayatım boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgememiş ve en umutuzluğa kapıldığım anda benim yanımda olan kıymetli babam, annem ve kardeşime teşekkür etmeyi kendimde bir borç bilirim.

Semih TOGAN

Bursa 2018

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
İNTİHAL YAZIM RAPORU	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ	1
1. YAZILI KAYNAKLARDA NİKAİA	6
1.1. Antik Kaynaklarda Nikaia	6
1.2. Kroniklerde Nikaia	7
1.3. Seyyahatnamelerde Nikaia	9
1.4. Seyyahatnamelerde Geçen Kıyı Şeridindeki Yapılar	11
2. NİKAİA KIYI ŞERİDİ SUALTI KALINTILARI.....	14
2.1. Nikaia Limanı	14
2.2. Bazilika	18
2.3. Mezar Şapeli - Diakonikon.....	25
2.4. Temenos Duvarı	29
2.5. Nekropol Alanı	30
2.6. Yapı Kompleksi	32
2.7. Göllüce Mimari Parçalar	36
3. NİKAİA KENTİ DEPREM TARİHİ - İ.S. 19-1064.....	38
3.1. 19 Depremi	38
3.2. 24.11.29 Depremi	38
3.3. 32-33 Depremi	39
3.4. 2 Ocak 69 Depremi	39
3.5. 120 Depremi	39
3.6. 128-129 Depremi	40
3.7. 3 Ekim 350 Depremi.....	40
3.8. 24 Ağustos 358 Depremi	40
3.9. 02 Aralık 362 Depremi	42
3.10. 11 Ekim 368 Depremi.....	42
3.11. 378 Depremi	43

3.12. 444 Depremi	43
3.13. 8 Aralık 447 Depremi	43
3.14. 715 Depremi	43
3.15. 26 Ekim 740 Depremi.....	44
3.16. 23 Eylül 985 Depremi.....	44
3.17. 23 Eylül 1064 Depremi.....	44
SONUÇ	46
KATALOG.....	51
KAYNAKÇA	51
HARİTA LİSTESİ	63
RESİM LİSTESİ	63
HARİTALAR.....	67
RESİMLER	73
ÖZGEÇMİŞ	118

GİRİŞ

Antik Çağ'da Nikaia önemli kentler arasında yer almaktadır. Öyle ki tarihi boyunca sürekli gelişen bir kent görünümü çizen Nikaia, Doğu Roma İmparatorluğu, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük imparatorluklara başkentlik yapmıştır (Harita 1). Kent bu önemini Ascania Limne (İznik Gölü) kıyısında kurulması sebebiyle ılıman bir iklime, verimli arazilere ve savunmaya elverişli imkanlara sahip olmasına borçludur. Bu sebeple kent halkı, tarımsal açıdan bir çok ürün yetiştirmiş, İznik Gölü'nün lezzetli balıklarından avlamış, göl üzerinden ve de kara yolu ile diğer Anadolu kentlerine bu ürünleri güvenle ihraç etmiştir. 1998 yılında İznik kaymakamlığının vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda göl içerisinde bir yıl içinde avlanan balık sayısı toplam 91.8 ton olarak belirtilmiştir. İznik Gölü'nün Antik Çağ'a oranla günümüzde ne derece kirlendiği ve göl içerisinde nesli tükenmiş olan balık türleri de göz önüne alındığında, Antik Çağ'da gölden balıkçlıkla elde edilen ekonomik refahın oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Nikaia aynı zamanda farklı dinlere de ev sahipliği yapmıştır. Özellikle Doğu Roma İmparatorluğu döneminde 313 yılında ilan edilen Milano Fermanı ile Hıristiyanlık kabul edilmiş ve Nikaia'da toplanan iki büyük ve önemli konsil sayesinde kent dini bir merkez haline gelmiştir. Bu sebeple surların içerisinde ve çevresinde çok sayıda anıtsal kilise inşa edilmiştir.

Kent kuruluşundan itibaren önemli kentlere ulaşımı sağlayan karayollarının merkezinde yer almaktadır. Özellikle Doğu Roma İmparatorluğu ve Osmanlı Dönemi İstanbul'dan başlayan ticaret ve hac yollarının İznik'e ulaşarak buradan kollara ayrılıp Anadolu içlerine ve doğuya dağıldığı birçok kaynakta belirtilmektedir. İstanbul'dan çıkan bir yolcu kara yoluyla Tuzla'ya geldikten sonra Tuzla'dan gemilerle Karamürsel'e gelmektedir. Karamürsel üzerinden Boyalıcaya gelerek yolculuğunu Nikaia'da sonlandırmaktadır. Bir diğer yol ağı ise İstanbul'dan gemiyle Gemlik'e gelinerek göl kenarından Nikaia'ya ulaşılmaktadır (Harita 2-3).

Kentin verimli arazileri, ticaret ve hac yollarının üzerinde bulunması Bizans Dönemi'nde başlayan çini üretimi, Osmanlı Döneminde çiniyle devamını sürdürerek İznik'in çini üretiminde bir merkez olmasına neden olmuştur. Yapmış olduğu çinilerle ünlenmesi burada ekonominin gelişmesine ve dolayısıyla kent içerisinde nüfusun artmasına sebep olmuştur. Kent içerisinde ve çevresinde artan nüfusla birlikte çok sayıda konut, kamu yapıları, dini yapılar ve üretim merkezlerinin kurulmasına olanak sağlamıştır.

Stratejik açıdan önemi oldukça açık olan kent, bu öneminin azizliğine uğradığını, tarihi metinlerden bilgi edindiğimiz pek çok kuşatmadan da açık bir şekilde anlamaktayız. Tarih boyunca pek çok kuşatma görmüş olan kent surlarının dayanıklılığı ve gölden aldığı yardımlar sebebiyle uzun süreli kuşatmalara dayanabilmeyi başarmıştır.

Kentin her ne kadar stratejik konumunun önemi olmasına rağmen Nikaia Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde yer almasından dolayı tarih boyunca oldukça büyük depremlere maruz kalmıştır (Harita 4). Her ne kadar depremler sebebiyle yerle bir olsa da bir şekilde Nikaia yeniden inşa edilmiştir. Bu inşalar sırasında yıkılmış olan bazı yapıların malzemeleri işlenmiş, hazır malzeme olarak değerlendirilerek yeni yapılan binalarda kullanılmıştır. Tarihsel depremler verileri incelendiğinde kent İznik Gölü'nden bir çok defa tsunami felaketi ile karşılaşmıştır. Aynı zamanda bazı büyük depremlerde kıyı şeridinde değişiklikler meydana gelmiştir. Zamanında kıyı şeridinde yer alan bazı yapılar bu felaketler sebebiyle sular altında kalmış ve yüzyıllar boyunca çeşitli efsanelerin oluşmasına önderlik etmiştir.

Nikaia kentinde, kuruluşundan itibaren günümüze kadar ki süreçte farklı ihtiyaçlar doğrultusunda mimari yapılar inşa edilmiştir. Bu yapıların tarihsel süreçte geçirdiği kuşatmalar, depremler gibi olaylar ve din anlayışının değişmesi ile birlikte önemini yitiren dini ve kutsal binaların malzemelerinin sökülerek kent içerisinde ihtiyaç dahilinde diğer yapılarda devşirme olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bunun en güzel örneklerinden biri kentteki Tiyatro yapısıdır. Hıristiyanlığın yaygınlaşması ve resmi olarak kabul edilmesinin ardından kent tiyatrosu pagan inancı ile özdeşleştirilmiş ve tiyatroya ait mimari malzemeler devşirme olarak kent içerisinde kullanılmıştır. Bu sebeple kent içerisinde genellikle geç dönem yapıları görülmektedir. Nikaia kentine ait araştırmalarda mimari öğeler, epigrafik ve saha çalışmaları yapılmış ve günümüzde korunmuş olan yapılarda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Kentin kıyı şeridinde sualtına yönelik bir araştırma, 2015 yılı sualtı bazilikasının araştırma ve kazı çalışmaları ve olası limanın varlığını tespit etmek amacıyla yapılan sualtı araştırmalarına kadar dikkat çekmemiştir (Harita 5).

Nikaia kentinin kıyı şeridinde ve sualtında farklı yapılara ait kalıntılar tespit edilmiştir. Tez çalışması ile birlikte bu kalıntılar belgelenmeye, hangi yapılara ait olduğu araştırılmaya ve bu kalıntıların hangi sebeple göl içerisinde kaldıklarının ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. Bu tez konusu ile birlikte kalıntılar belgelenerek Nikaia kentinin mimarisine ait yeni bir bakış açısının kazandırılması amaçlanmıştır.

Nikaia kenti hakkında yapılan araştırmaların yoğun olarak kentin limanı ve sualtında bulunan bazilika kalıntısı ile sınırlı olması, kentin sur dışarisında ve kıyı şeridinde bulunan sualtı yapılarının bir bütün dahilinde incelenmesini gerektirmiştir.

“Nikaia Kıyı şeridi Sualtı Kalıntıları” başlıklı tezimizin hazırlanmasındaki temel amaç, Nikaia kentinde su altına batmış olan olası yapı kalıntılarının tespit edilmesi, fonksiyonlarının anlaşılması ve sualtına batış sebeplerinin araştırılması gibi sorulara cevap aramak tezin amacını belirlemektedir.

İzник Gölü yaklaşık olarak 298 m² lik bir alana yayılmakta olup kıyı uzunluğu yaklaşık 95 kilometredir. Gl, İzник ve Orhangazi ilçeleri tarafından kullanılmaktadır. İzник İlçesi sınırları İzник Müze Müdürlüğü’ne, Orhangazi’ye ait sınırlar ise Bursa Müze Müdürlüğü’ne bağlıdır. Yüzey araştırması yapılmasında iki farklı müdürlük nedeniyle izin almada ortaya çıkan sıkıntılar ve bu kadar geniş bir alanın bir yüksek lisans tezi kapsamını çok aşacağı düşüncesiyle sınırlamaya gidilmiş ve sualtında keşfedilen bazilika kalıntısı da göz önünde bulundurularak İzник kıyıları öncelikli araştırma kapsamına alınmıştır. Bu nedenle İzник’e bağlı Boyalıca Mahallesi’nden Gllce Mahallesi’ne kadar olan, 40°28'42.81"K - 29°33'26.86"D ; 40°23'1.17"K- 29°35'19.53"D; 40°26'13.00"K - 29°43'0.43"D Koordinatlar arasındaki kıyı şeridi kapsam alanına alınmıştır (Harita 6).

Yukarıda sıralanan amaçlarımızı gerçekteştirmek doğrultusunda öncelikle uzaktan algılama yöntemleriyle taramalar yaparak gl tabanındaki anomaliler tespit edilmeye çalışılacaktır. Bunu izleyen aşamada anomalilerin bulunduğu yerlere doğrudan dalış yapılarak mevcut anomalilerin ne olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır. Dalışlar esnasında tespit edilecek olası kalıntıların ayrıntılı tanımlamalarının yapılması, fotoğrafları çekilip, rölöveleri ve halihazır planları çıkartılıp bu planlar dijital ortama aktarılacaktır. Bununla birlikte algıyı kolaylaştırabilmek amacıyla 3D sanal gerçeklik görüntüleri elde edilmeye çalışılacaktır. Kalıntıların fonksiyonunu belirlemek amacıyla dalışlar esnasında gl tabanında yüzey taraması yapılarak kullanıma yönelik malzeme tespit edilmeye çalışılacaktır. Tespit edilecek bu malzemeler aynı zamanda olası kalıntıların tarihlendirilmesinde de önemli rol oynayacaktır. Bununla birlikte kent dokusunun parçası olabilecek, antik kaynaklarda adı geçen liman gibi tesislerin yer alabileceği muhtemel alanlara doğrudan dalış yapılarak yüzey taraması yapılacaktır.

Alan çalışmaları dışında yapılacak olan literatür çalışmaları ile Gl kıyısında tespit edilecek olası kültür varlıklarının hangi depremler neticesinde sualtına batmış oldukları tespit

edilmeye çalışılacaktır. Bu tespitte göl tabanında yapılacak yüzey araştırmalarında bulunacak ve tarihlenebilecek kültür varlıkları önemli rol oynayacaktır.

Sonar taraması yapılmaya başlanmadan önce Devlet Su İşleri Bursa Bölge Müdürlüğü'nden gölün batimetrik haritası temin edilmeye çalışılacaktır (Harita 7). Bunu tespit edilen çalışma alanını kapsayacak şekilde göl tabanının hidrografik haritasının yaptırılması takip edecektir. Daha sonra tarafımızdan Lowrance HDS 12 GEN 3 structurescan sonar sistemi ile arazi çalışmaları yapılacaktır. Sonar taramalarında 455 khz – 800 khz frekanslar kullanılacak, tarama genişliği kaliteli sonuçlar almak adına ortalama 30 metre genişliğinde tutulacaktır. Townfish, verici ve alıcısı yüksek frekanslı ses sinyalleri gönderip almak sureti ile göl tabanının topografik özellikleri ve yüzeydeki objelerin tespit edilmesine yardımcı olacaktır. - Bu sistem, sonarın iskele ve sancak transducerlerinden belirli zaman aralıklarında pinger göndermesi ve tabandan yansıtıp gelen sinyallerin alıcılar tarafından algıladıktan sonra Downscan yazılımında görüntülenerek kayıt edilmesi ilkesine dayanır. Konumlandırma verisi de ReefMaster Sonar Viewer programı ile incelenerek bilgisayar ortamına aktarılacaktır. Veri toplama hidrografik ölçümler kapsamında, çalışma sahalarında detaylı derinlik verileri toplanacak ve çalışma sahalarının 1/500 ölçekli batimetri haritası hazırlanacaktır.

Yapılacak dalışlarda öncelikli olarak sualtındaki kalıntılarda fotoğrafıma işlemleri gerçekleştirilecektir. Çalışmalarda, Nikon J1, GoPro Hero 4, Nikon D7200 fotoğraf makinesi ve Nauticam Nikon D7200 housing aparatı ile sualtında kullanılacaktır. İznik Gölü'nde bulunan plankton ve alglar sebebiyle çalışma alanında yeterli görüş elde edilememesinden dolayı sualtında çekilen fotoğraflar dijital ortama aktarılıp, Adobe Photoshop Lightroom CC 2018 programı ile filtrelenecek ve en iyi görüntü elde edilmeye çalışılacaktır.

Tespit edilecek olası yapı kalıntılarının rölövelerinin çıkarılmasında fotomozaik metodu kullanılacaktır. Bu amaçla sualtında bulunan olası mimari kalıntılara ait duvarlar takip edilecektir. Bunun için çalışma alanı önce belirli aralıklarla kulvarlara bölünecek ve tarama işlemi kulvarlar içerisinde belirli bir düzen dahilinde kuzeyden güneye doğru birden başlayan ardışık sayılarla numaralandırılacaktır. Bu sektörlerde yer alan kalıntılar üzerine konan mira referans olarak kabul edilip, sabit bir açı doğrultusunda ilerlenerek kalıntılarının fotoğrafları çekilecektir. Toplanan fotoğraflar bilgisayar ortamında Photoshop CC 2018 programı ile değerlendirilerek referans alınan mira üzerinden manuel metotla birleştirilecek ve sıralamaya göre fotomozaikleri oluşturulacaktır. Kalıntılar, parçalar halinde oluşturulan fotomozaiklerin tamamlanmasının ardından bir bütün oluşturacak şekilde fotoğraflar birleştirilecektir. Böylece yapıların genel sualtı görüntüsü yüksek çözünürlüklü hale getirilecektir. Rölöve çalışmalarına

başlanmadan önce ayrıca total station yardımıyla kalıntılardan noktalar alınarak WGS 84 memleket kordinatlarıyla eşleştirilecektir. Sonrasında AutoCad 2018 programına aktarılacak fotomozaik görüntüler arka plan olacak şekilde yerleştirilerek 1/1 ölçeğinde çizimleri yapılacaktır.

Rölöveleri çıkarılan yapıların verileri, SketchUp 2018, Revit 2018 programlarına aktarılarak 3D çizimleri yapılması amaçlanmaktadır. Böylece 3D çizim dosyası Vray ve Lumion 8.1 programlarında çalışılarak sanal gerçeklik oluşturulacaktır.

Sualtında yapılacak tespit ve belgeleme çalışmalarının tamamlanmasından sonra Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Kütüphanesi gibi kütüphanelerde literatür çalışması yapılarak tezimiz tamamlanacaktır.

Tez metni, üç ana bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde genel bir kent tarihçesi verilmesinden kaçınılmıştır. Bunun sebebi Nikaia kentinin tarihçesi ile ilgili günümüze kadar çok sayıda çalışmanın yapılmış olmasıdır. Bunun yerine İznik ile ilgili daha önce kaleme alınmış olan yazılı kaynaklar dikkate alınacaktır. Bu bölümde Nikaia genelinden ziyade kıyı şeridi ile ilgili bilgiler göz önünde bulundurulacaktır. Tezin ikinci bölümünde “Nikaia Kıyı Şeridi Sualtı Kalıntıları” başlığı altında, kıyı şeridinde tespit edilen yapıların özellikleri detaylı irdelenecektir. Kalıntıların kendi benzerleri içerisinde karşılaştırma yapılacak aynı zamanda yapıların hangi amaçla kullanıldıklarına dair sorulara cevap aranacaktır. Tezin üçüncü bölümünde ise “Nikaia Kenti Deprem Tarihi” başlığı altında kentin deprem tarihi çıkartılacaktır. Çalışmamız değerlendirme ve sonuç bölümüyle sona erecektir. Ayrıca kaynakça ve levhalar bölümleri ile çalışma zenginleştirilecektir.

Kentlerin kıyılarında bulunan kalıntılarla ilgili yayın taraması daha önce Serkan Gündüz tarafından “Ancient South Marmara Harbors” başlıklı doktora tezinde detaylı olarak irdelenmiştir. Ancak söz konusu çalışma deniz ve nehir kıyılarını içerdiği için göl kıyısı araştırmaları hakkında yapılan yayınlara yer verilmemiştir. Yapmış olduğumuz araştırmalara göre İsviçre ve Almanya’da göl kıyılarında yapılan sualtı araştırmaları bulunmaktadır. Lake-Dwelling konusu kapsamında çalışılan ahşap göl evleri çalışılmaktadır. Sonuç olarak bir göl kıyısında bulunan taş mimari ile ilgili bugüne kadar yapılmış herhangi bir çalışma ve yayın bulunmamaktadır. Bu yönüyle bizim tezimiz alanında bir ilk olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

(YAZILI KAYNAKLARDA NİKAİA)

1. YAZILI KAYNAKLARDA NİKAİA

Bu bölümde “Yazılı Kaynaklarda Nikaia” ana başlığı altında “Antik Kaynaklarda Nikaia”, “Kroniklerde Nikaia”, “Seyahatnamelerde Nikaia” ve “Seyyahların Gözüyle Kıyı Şeridindeki Kalıntılar” alt başlıklarına yer verilecektir. Yazılı Kaynaklarda Nikaia alt başlıkları altında, tez konusu ile uyumlu olması gözetilerek Nikaia kentine gelen seyyahların kenti tanımlamalarına ve kıyı şeridinde yer alan yapılarla ilgili vermiş oldukları bilgilere yer vermeye çalışılmıştır. Yararlanılan kaynaklarda kent tarihi ve tarihçesi ile ilgili anlatımlar seyyahların gözünden anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu incelemeler yapılırken araştırma sorularından yola çıkarak tez çalışmasının ana konusunu sualtında yer alan kalıntılar oluşturmuş bu bölüme ek olarak yüzyıllar boyunca Nikaia’ya gelmiş ve bu hatıralarını bizlere aktarmış olan seyyahların göl kıyısında olan kalıntılar ile ilgili olan bilgiler irdelenmiştir.

1.1. Antik Kaynaklarda Nikaia

Tespit edebildiğimiz kadarıyla antik kaynaklarda Nikaia’dan bahseden ilk yazar Homeros’tur¹. Nikaia ile ilgili antik yazarlar içerisinde bilgi edindiğimiz bir diğer kişi Strabon’dur². Strabon’un vermiş olduğu bilgilerden anladığımız en önemli çıkarımlardan birisi kentin göl kıyısında olmuş olması diğeri ise dört kapıdan birisinin göl kıyısında olması gerektiğidir. Zira kentin merkezinde bulunan gymnasiumun köşesinde bulunan bir paye üzerine çıkıldığı zaman birbirini dik kesen dört kapının görülmesinin mümkün olduğundan

¹Hom.II.1.862/3. : “Phorkys kumanda ediyordu Phrygia’lılara ve tanrı benzeri Askanos uzak Askania ilinden...”. Günümüze kadar yapılan araştırmalara göre Askania Limne’deki en büyük yerleşim yeri Nikaia’dır. Yazarın “Askania ilinden” derken Nikaia’dan bahsettiğini şimdilik iddia etmek istiyoruz.

² Strab. geogr..XII/C565, 7: “Bithynia’nın iç kısımlarında, Tieion’un üst tarafında kurulmuş olup, sığırlar için en mükemmel otlak olan ve Salonites peynirinin yapıldığı Salöna’nın etrafındaki toprakları da içine alan Bithynion ve aynı zamanda Bithynia’nın merkezi olan ve çok geniş ve verimli olduğu halde yazın sağlık için hiç de iyi olmayan bir ova tarafından çevrili bulunan Askania Gölü’nün kenarında kurulmuş Nikaia da yer alır. Nikaia ilk defa Philippos’un oğlu Antigonos tarafından kuruldu ve buraya Antigonias ismini verdi; sonradan Lysimakhos’un karısının ismine izafeten buraya Nikaia dendi. Nikaia Antipatros’un kızıydı. Kentin çevresi yüz altmış beş stadion’dur (2960 metre) ve dörtgen şeklindedir, bir düzlükte kurulmuştur ve dört kapısı vardır; caddeleri dik olarak birbirlerini keserler, öyle ki, gymnasiumun ortasına konan bir taştan dört kapı da görülebilir.”

bahsedilmektedir. İstanbul Kapı Yenişehir Kapıya bakarken, Lefke Kapının baktığı yerin göle doğru olmasından hareketle göl kıyısında da bir kapının bulunduğunu düşünmek hatalı olmayacaktır.

Nikaia'dan bahseden antik kaynaklar arasında Nikaialı Dio Cassius³ ve Zosmios⁴'ta bulunmaktadır. Kıyı yerleşimlerinden bahsetmedikleri için her iki kaynağı sadece anmak istiyoruz.

1.2. Kroniklerde Nikaia

İznik hakkında bilgi aldığımız diğer önemli yazılı kaynak kroniklerdir. Biz bunların arasında Nikaia'nın kıyı bölgesini ilgilendirdiği için özellikle depremlerle ilgili olan kronikleri irdelenmek istiyoruz Nikaia depremlerine değinen ilk kronik İS 32-33 yılında gerçekleşen depremden bahseden Eusebius⁵ ve Hieronymus'tur⁶. Muhtemelen Nikaia'da geniş çaplı tahribata neden olan ilk deprem Tiberius'un 19. saltanat döneminde meydana gelen depreme olmuştur. Bunun anlamı kentin kuruluşundan sonra geniş çaplı olarak ilk yenilenmesinin İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısında olduğu anlaşılmaktadır.

³ Cass.Dio, 51,20,6: “Augustus ... Tanrıça Roma ve babası Caesar için Iulius'un artık ölü bir kahraman olduğunu düşünerek Efes 'te ve Nikaia 'da birer tapınak yapılmasına izin verir. Çünkü bunlar Asya ve Bithynia'nın en önde gelen kentleriydiler. Ve Augustus bu kentlerde oturan Roma yurttaşlarına bu iki tanrı kültürüne karşı saygılı olmalarını emreder. Yabancılara ise bununla Hellenleri kastederek, Pergamon'daki Asyalılara ve Nikomedia'daki Bithynia'lılara kendisi için tapınak yapmalarına izin verir.”

⁴ Zos. 35. 1-2: “Gotlar pek büyük ve bayındır bir kent olan, zenginliği ve her hususta elverişli konumuyla ün yapmış Nikomedia üzerine yürürler; haberin duyulması üzerine buranın halkı daha önce davranarak, eşyalarını taşıyabildikleri ölçüde yanlarına alıp kaçarlar... daha sonra barbarlar Nikaia, Kios, Apameia ve Prusa'ya yönelip buralarda da benzeri şeyler yaptıktan sonra Kyzikos üzerine yürürler ancak yağışlardan dolayı kabarık olan Rhyndakos Irmağı'nı geçemedikleri için geri dönerler. Nikomedia ve Nikaia'yı ateşe verirler. Ganimetlerini araba ve gemilere yükleyerek memleketlerine doğru yola çıkarlar.”

⁵ Eus. hist., 148: “Onun bütün işi, bedenleri ve ruhları tedavi etmektir, onun yeniden dirilişi ve devrimi havariler ve bilginler tarafından bizlere aktarılmaktadır. En korkutucu karanlık tüm dünyayı kaplamış, dağlar deprem sonucu yarılmış, Judaea'nın (Suriye Filistini) büyük bir bölümü ve kalan topraklar paramparça olmuştu. Onun tarihlerinin üçüncü kitabında Thallus, bu tür bir karanlığı tutulma olarak anlatmaktadır fakat benim içinse asılsız gibi görünüyor. Yahudiler için 14. aydaki Paskalya'yı gözlemleyin ve Mesih'in acıları Paskalya'nın ilk gününden önceydi. Güneşin tutulması sadece ay güneşin önünde olduğunda meydana gelir. İsa Mesih Rabbimiz, kendisi hakkında konuşulan kehanetlere göre, Tiberius saltanatının 19. yılında, O'nun gazabına uğradı ve güneş tutulması gerçekleşti. Bithynia bir depreme sarsıldı ve Nikaia'nın çoğu düzleşti. Ve bu şeyler, bizim yaşama geçirdiğimiz bu gazabın içinde olanlara uyuyor. Böylece Olimpiyatların yazarı Phlegon, 13. kitaptaki bu durumdan bahseder: “203. Olimpiyatın dördüncü yılında, bilinen en büyük güneş tutulması vardı. Günün altı saatinde gece oldu, böylece gökyüzünde yıldızlar görüldü. Ve Bithynia'da büyük bir deprem oldu ve Nikaia'nın büyük bir kısmı yıkıldı. ” Böylece peygamber bir adam konuştu.”

⁶ Hier. chron., 175: “Kutsal yazı kelimesine geri dönüyoruz: güneş tutulması vardı, Bithynia bir depreme sarsıldı ve Nikaia şehrinde birçok ev yıkıldı.”

Bithynia bölgesi için bir felaket olarak gösterilen İS 120 depreminde Nikaia'nın geniş çaplı tahribata neden olan ikinci depremdir. Depremden bahseden Hieronymus⁷ ve Eusebius⁸'tur. Bu depremle birlikte Nikaia tamamen yıkılmıştır. Kentin İS 1. yüzyılın ilk yarısında yenilendiğini ardından İ.S. 2. yüzyılda tamamen yıkılan kentin İmparator Hadrian'ın yardımlarıyla yeniden inşa edildiği anlaşılmaktadır.

İ.S. 4. yüzyılda meydana gelen büyük depremden bahseden Sozomen⁹, Hieron¹⁰, Nestorian¹¹, Paschale¹², Malalas¹³ ve Ioann Nikiu¹⁴ Nikaia'nın tamamen yerle bir olduğundan ve kente gölden gelen bir tsunamiden bahsetmektedirler. Bölgenin tsunami oluşacak derecede büyük çaplı bir depreme maruz kaldığını düşündüğümüzde kentte taş üstünde taşın kalmadığını söyleyebiliriz. Bu büyük depremin ardından kentin yeniden imar edildiğini anlamaktayız.

İ.S. 8. yüzyılda meydana gelen bir başka büyük depremden Nikaia'nın temelden yıkıldığını görmekteyiz. Ayrıca 4. yüzyıldaki gibi gölden gelen büyük bir tsunaminin şehre vurduğunu öğrenmekteyiz. Yıkıcı depremden Nicephorus¹⁵, Michael the Syrian¹⁶, bahsetmektedirler.

⁷ Hier. chron., 198: “Deprem olduğu zaman Nikomedia yıkıldı ve Nikaia kentinin büyük bir kısmı çöktü. Kentlerin restorasyonu için imparator Hadrianus halka cömert bağışlarda bulundu.”

⁸ Eus. hist., 164; Eus. hist., 166: “Hadrian depreme çökmüş olan Nikomedia ve Bithynia'nın Nikaia'sını onardı.” - “Deprem olduğunda Nikomedia çöktü ve Nikaia'nın çoğu yıkıldı. Hadrian onarımlar için cömert yardımlarda bulundu.”

⁹ Soz. vi.10: “O zamanlar, pek çok yerde büyük taşlar gibi görünen şeylerin en olağandışı bir düşüşü vardı ve çok büyük depremler diğer şehirleri, özellikle de Nikaia'yı devirdi. O dönemde Valens imparator ve Eudoxius piskoposuydu ve buna rağmen kendi aralarında muhalif olan Hıristiyanları takip etmeyi bırakmamışlardı.”

¹⁰ Hieron. His. 245: “Daha önce çökmüş olan Nikaia, bir depremle tamamen yere yığıldı.”

¹¹ Chron. Nest. xlii/260: “İskenderiye'nin 680 yılında Doğu ve Batı'da korkunç bir deprem oldu Nikaia yıkıldı. deprem, İran'da üç şehri tahrip etti. Bu, Tanrı'nın verdiği cezadır.”

¹² Chron. Pasch. 368/757: “İkinci kez Valentinianus ve Valens'in konsili. Bu konsillerin altında, Nikaia şehri Gorpiaeus, Ekim ayının beşinde bir depremle sarsıldı.”

¹³ Mal. 342/511: “Valens'in şehri olan Bithynia'daki Nikaia ilahi gazabın altında acı çekti.”

¹⁴ Ioann. Nik. 19/84: “Ve bu iğrenç Valens'in günlerinde, kutsal konseyin yapıldığı Nikaia şehrinde bir deprem oldu. Deniz kente karşı yükseldi onu boğdu.”

¹⁵ Niceph. Call. post Maur. 66: “Bizans'a çarpmış bir deprem arasındaki zamanda, diğer şehirleri ve köyleri de ciddi biçimde etkiliyor ve bazı evleri, kutsal kiliseleri yıktı, bunlardan bazıları temellerini yıktı. Buna ek olarak, Büyük Kilise'nin çok yakınında bulunan St Irene'ye adanan görkemli kiliseye hasar verdi. Ve Xerolophus üzerinde oyulmuş bir sütun üzerinde duran eski bir Roma hükümdarı Arcadius'un heykeli yere düştü. Sarstıntı bir yıl sürdü, sonuçta vatandaşların çoğu duvarların dışına çıktı ve kulübelerde yaşadı.”

¹⁶ Mich. Syr. Arm. 259: “Konstaninople kentinin dörtte üçü harabeye düştü; Nikaia kasabası, Bithynia'daki diğer birçok şehirle birlikte tamamen yıkıldı.”

1.3. Seyyahatnamelerde Nikaia

İznik'in Roma Döneminden itibaren önemli kentlere ulaşımı sağlayan karayollarının birleşim noktasında olmasından dolayı kent oldukça gelişmiş ve önem kazanmıştır¹⁷. Özellikle Doğu Roma İmparatorluğu ve Osmanlı Döneminde İstanbul'dan başlayan ticaret ve hac yollarının İznik'e ulaşarak buradan kollara ayrılıp Anadolu içlerine ve doğuya dağıldığı birçok kaynaktaki belirtilmektedir¹⁸. Macfarlane Nikaia'nın çok zengin bir pazara sahip olmasını kentin Üsküdar'dan Anadolu'ya uzanan ana yollardan birinin üzerinde bulunması ve bir mola yeri olmasına bağlamıştır¹⁹. Joanne-Isambert, Nikaia'da Yenişehir Kapı dışında eski bir Roma yolu bulunduğunu ve bu yolun kısa zaman öncesine kadar Bağdat ve Suriye'ye giden ticaret kervanlarının en sık kullandığı yol olduğunu aktarmıştır²⁰. Osmanlı Dönemi'nde, Anadolu'da bulunan üç önemli güzergahtan biri de İstanbul'dan başlayarak, Nikaia üzerinden Mekke ve Medine'ye ulaşan hac yoludur²¹. Bu yol Anadolu'nun en sık tercih edilen ticari ve askeri yoludur²². Tarihi kaynak ve yaşanan birçok olaydan anlaşılacağı üzere, askeri ve stratejik konumu, diğer önemli merkezlere yakınlığı ve doğuya uzanan ana ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle İznik, çağlar boyunca önemini korumaya devam etmiştir. Bu önemi sebebiyle tarih boyunca pek çok seyyah İznik'e gelmiş ve bu kenti seyahatnamelerinde bizlere aktarmıştır. İznik'in seyahatnamelerde adından sıkça söz ettirmesinin nedeni, tarihte üstlenmiş olduğu rol ile ilişkilidir²³.

Kentin önemiyle ilgili pek çok seyyah bilgi vermiştir. Lakin 18. yüzyıl sonlarında bu kent yolunun güvenli olmadığı ve zaman zaman eşkıya tehdidinde maruz kaldığı bilinmektedir²⁴. 20. yüzyılın başlarında ise İznik, Bursa'ya gelen seyyahların gününbirlik küçük gezilerle ziyaret etmeyi itiyat haline getirdiği bir merkez haline gelmiştir²⁵.

Seyyahlar, genellikle kent hakkında önemli bilgiler edinerek İznik'e gelmiştir. Haçlı seferleri başta olmak üzere, kent tarihi boyunca önemli kuşatmalar geçirmiştir. Bu kuşatmalara

¹⁷ Avcı 2005: 90.

¹⁸ Ramsay 1960: 216; Foss 2004: 251-254; Çetin 2014: 328; Magie 1950: 305; Şahin 1988: 50 ; Komnena: 324-329; Texier 2002: 160; Turan 2004: 128-130.

¹⁹ Macfarlane 1850a: 218.

²⁰ Joanne Isambert 1861: 501.

²¹ Çetin 2014: 328.

²² Çetin 2014: 328.

²³ Yıldırım 2013: 872.

²⁴ Yıldırım 2013: 871.

²⁵ Kaplanoğlu (Baskıda)

tarihi metinlerde yer verilmesi seyyahların kente olan ilgisini arttırmıştır²⁶(Harita 8). Seyyahların İznik/Nikaia kentine verdikleri önemi vurgulayan Vidua, İznik ile Bursa arasında bir karşılaştırma yapmış, buna göre İznik'te her dönemin kültürünü yansıtacak izlerin bulunmasına karşın Bursa'nın sadece Türk hakimiyetinden sonraki dönemde ön plana çıkması nedeniyle İznik'in kendisine daha çekici geldiğini belirtmiştir²⁷.

Nikaia'nın seyyahlar için ayrı bir önem oluşturmasının bir diğer, belki de en önemli nedenlerinden biri de Hıristiyanlık açısından önem arz eden iki büyük konsilin burada toplanmış olmasıdır. Lubenau, İstanbul'dan İznik'e yolculuğu için izin alırken bu seyahati yapma nedenlerinden birinin de konsillerin toplandığı bu kenti görme arzusu olduğunu ifade etmektedir²⁸. Gezgin Grelot, İznik'in bu konsiller sayesinde dünyanın en ünlü kentlerinden biri haline geldiğini belirtmiştir. Yine bir başka gezgin olan Briand, burada düzenlenen iki konsilin İznik'in şöhretine katkıda bulunan en önemli olaylar olduğunu ifade etmiştir. Jerningham ise dünyanın her yerindeki Hıristiyanlara daima ilginç gelebilecek kalıntıların İznik'te, bulunduğunu söylemiştir. Mari de Launay da tarihte çok önemli roller oynamasına rağmen İznik'i ünlü yapan olayın asıl olarak konsiller toplantısı olduğunu söylemiştir²⁹. Cox ise eski eserlere ve antikalara meraklı kişilerin dahi İznik'i öncelikle Erken Hıristiyanlık Dönemi'ndeki rolü nedeniyle ziyaret ettiklerini, anıt ve kalıntıların da Hıristiyanlıkla bağlantılı olayları akla getirdiğini belirtmiştir³⁰.

Seyyahların gözünde Nikaia'yı çok önemli ve ilgi çeken bir yer haline getiren sebeplerin başında bu tür tarihi olaylar gelmektedir. Bu durum tarihte ismi geçen ya da geçtiği düşünülen yapılara daha çok değinilmesini sağlamıştır³¹. Haçlı seferleri sırasında kuşatmalara dayanmasına rağmen kentnin fethedilmesini engelleyemeyen surlar, kentteki diğer yapıların tespit edilememesinden dolayı daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Bu nedenle seyahatnamelerde kent ile ilgili en çok değinen konu kentin surları olmuştur (Resim 1). Birinci Ekümenik Konsilin yapıldığı Konstantin Sarayı ve Yedinci Ekümenik Konsilin gerçekleştirildiği Hagia Sophia Kilisesi kente gelen seyyahların en fazla merak ettiği yapılar olmuştur. Hatta bu düzenlenen konsiller, Nikaia'nın Hıristiyanlık için kutsal bir kent haline gelmesini sağlamıştır. Konsillerin düzenlendiği bu yapıları keşfetme arzusu diğer yapılara

²⁶ Hammer 1818: 110; Marcellus 1839: 146; Texier 2002: 149.

²⁷ Balbo 1834: 129–130.

²⁸ Lubenau 2012: 479.

²⁹ Yıldırım 2013: 872.

³⁰ Cox 1887: 313, 315.

³¹ Yıldırım 2013: 873.

gösterilen ilgiden çok daha fazla olmuştur. Bu konudaki keşif isteklerinin fazla olması sebebiyle de bazen her iki konsille de ilişkisi olmayan farklı yapıların bu konsiller ile ilişkilendirilmesi yapılarla ilgili yanlışlıkları da beraberinde getirmiştir. Vidua, kente gelen seyyahların birçoğunun, ilk konsilin düzenlendiği kilise yapısının şu an ortada olmadığını bildiklerini lakin ikinci konsilin yapıldığı kilisenin ise kısmen harabe halde olmasına rağmen mevcut olduğunu söyleyerek bu konudaki düşünceleri özetlemektedir³². Lakin kenti çevreleyen ve halen ayakta duran surların aksine bu yapıları tespit edememişlerdir.

Nikaia'ya gelen seyyahların kent dokusu ile ilgili tanımlamaları genellikle hayal kırıklığı ve şaşkınlık ifade etmektedir. Seyyahların kendi hayal dünyasında canlandırdıkları Nikaia ile gerçekte olan arasında çok farklılıkların olduğu yine seyyahların kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu sebeple surlar ve ayakta kalmayı başaramamış az sayıdaki yapılar haricinde genel kent dokusu metinlerde Nikaia'nın terk edilmiş ve harabe halini bizlere gösteren anlatımlarla ifade edilmektedir. Geçmişte güzel ve görkemli bir yerleşim olan Nikaia'nın tamamen harap olmuş ve küçülmüş bir köy haline gelmesi³³, kentin surları haricindeki kalıntıların yer yer görülebilmesi³⁴, antik tarihi ve ihtişamıyla karşılaştırıldığında kentin kasvet verici ve şaşkınlık uyandıran bir surete bürünmesi³⁵ ve büyük bir bölümünün boş araziler ve tarlalardan meydana gelmesi³⁶ seyyahların anlattıkları ortak konulardır. Aynı zamanda 1914 yılında bir Fransız uçağı tarafından çekilen hava fotoğrafı seyyahların anlattıklarını kanıtlar nitelikte olup belki de İznik'in çekilen ilk hava fotoğrafıdır (Resim 1).

1.4. Seyahatnamelerde Geçen Kıyı Şeridindeki Yapılar

Seyyahların kentin kıyı şeridinde bazı kalıntılara rastladığı ve Nikaia'nın eski yapılarıyla ilgili bilgiler verdiği bazı metinler bulunmaktadır. Öncelikle Lucas, Nikaia halkının kendisine gölün suları alçaldığı zaman, eskiden kıyıda yer alan fakat deprem nedeniyle ortadan kalkmış bir kente ait kuleler ve büyük binaların görüldüğünü söylediklerini aktarmıştır. Ancak seyyah bu kalıntıları kendisi bizzat görmediği için bu durumun yalnızca bir söylenceden ibaret

³² Balbo 1834: 131.

³³ Lubenau 2012: 515; Simeon 2007: 33; Leake 1823: 8; Balbo 1834: 130; Marcellus 1839: 146; Texier 2002: 149; Macfarlane 1850: 211-217; Moustier 1864: 238-240; Jebb 1908: 43; Launay 1914: 210-212.

³⁴ Dernschwam 1987: 319; Hammer 1818: 110-111; Marcellus 1839: 146-153; Texier 2002: 149; Macfarlane 1850: 211-217; Jebb 1908: 43; Launay 1914: 210-212.

³⁵ Lubenau 2012: 519, 520; Lucas 1714a: 65, 69; Balbo 1834: 130, 131; Macfarlane 1850: 211, 217; Jerningham 1873: 267; Launay 1914: 210, 212.

³⁶ Leake 1823: 8; Hammer 1818: 110-111; Marcellus 1839: 146, 153; Barker 1824: 189; Fellows 1839: 109-110; Macfarlane 1850: 211, 217; Launay 1914: 210, 212.

olduğunu da belirtmiştir³⁷. Dallaway gölün zemininde çok sayıda kalıntının varlığından ve bunların görülebileceğini aktarmışsa da bu söyleminin kendi fikri mi yoksa Lucas'ta olduğu gibi bazı söylenceler mi olduğuna değinmemiştir³⁸. Hammer, göl suyunun içme suyu olarak kullanılmadığını bunun nedenin ise bir toprak kayması yüzünden olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda Nikaia halkı tarafından ve İdris-i Bitlisi, Hoca Sadettin gibi Osmanlı tarihçilerinin de anlattıklarını söyleyerek bir olaya değinmiştir. Belirttiği üzere kurak mevsimlerde göl sularının çekilmesinden dolayı göl içerisinde batık bir kentin kalıntılarının görüldüğü ve burada insanların batık kalıntılara dalış yaparak metal ev eşyaları ve mutfak eşyaları çıkarttıklarından bahsetmiştir³⁹. Hammer'in bu göl içerisindeki kalıntıları anlatırken Hoca Sadettin'den bahsetmesi önemlidir. Hoca Sadettin Efendi, Tac'ü-Tavarih isimli kitabında Orhan Gazi'nin İznik'i fethini anlattıktan sonra yılın kurak aylarında suların çekildiğini ve çekilen sularla birlikte bir takım büyük yapıların meydana çıktığını aktarmaktadır.⁴⁰

Marcellus, gölün kenarında bazı yıkıntılar gördüğünü ve bu yıkıntıların eski Mythopolis antik kentine ait olduğunu söylemiştir⁴¹. Gezgin Rauter'de Nikaia'da gölün içinde kalıntılar gördüğünden bahsetmiştir⁴². Fellows, göl kıyısındaki kalıntıların bir limana ya da iskeleye ait olmasının muhtemel olduğunu ifade etmiştir⁴³. Lakin Fellows'un bahsettiği liman kalıntısı muhtemelen güney liman duvarı olmalıdır. Gezgin Wilkins ise gölün taşlı kıyılarında yer aldığını söylediği bazı kalıntılar görmüştür. Gezgine göre bu kalıntılar, bir Roma hamamına aittir⁴⁴. Kentin harabe görünümünden oldukça etkilenen Lubenau, bu görüntünün bir insanın elinden çıkmasının imkansız olduğunu ve büyük bir olasılıkla şiddetli bir depremin kenti harap hale getirdiğini söylemiştir⁴⁵. 1588 yılında İznik'e gelen Lubeneau ifadelerine devam etmiş ardından kent ile geçmiş ihtişamıyla karşılaştırarak kentin türklerin elinde zavallı ve sefil bir

³⁷ Lucas 1714a: 70.

³⁸ Dallaway 1797: 171.

³⁹ Hammer 1818: 123–124.

⁴⁰ Hoca Sadettin: 73: "*İznik'in güzelliklerinden biri de, kaleye bitişik büyük bir gölün varlığıdır. Bu gölün çevresini bir atl, ancak bir günde dolaşır. Gölden avlanan balıklar pek lezzetli olup, çevreye hediye olarak gönderilir. Yılın kurak aylarında su çekilince ortasında bir takım büyük yapılar meydana çıkar. Bunların Nuh Aleyhüsselam'ın oğlu Sam'ın yaptırdığı binaların kalıntısı olduğu söylenir. Sam'ın Tufan'dan sonra İznik'i kurarak burada yerleştiği meşhurdur.*"

⁴¹ Marcellus 1839: 150.

⁴² Eyice 1988: 28.

⁴³ Fellows 1838: 117-118: "*Gölde bir liman veya yükleme/inme-binme yerinin kalıntıları bulunmaktadır. Ve gölün en berrak sularına sahip olan bu kısımda dipteki temel kalıntılarına bakacak olursak bunlar baya büyük bir yapının kalıntılarıdır. Bu güzel bölgenin birkaç skecini çizdim fakat bu ülkenin doğal güzellikleri hakkında net bir fikir vermeye yetmezler, sadece mimarisi üzerine verebilirler.*"

⁴⁴ Yıldırım 2013: 907.

⁴⁵ Lubenau 2012: 516.

hale büründüğünü söylemiştir⁴⁶.

Hammer göl içerisindeki yapılara değinirken bizlere aktardığı bir diğer bilgi ise; Bizans Dönemi'nde Nikaia surlarının dışında Ceneviz kolonisinin bu bölgeye yerleştiği ve Cenevizlilerin burada kurdukları atölyelerde İran porselenleri ürettiklerini söylemiştir. Hammer'a göre Nikaia'nın bu tarihlerde kullanılan ismi olan "Dschinewislik" yani "Çinivizlik" çiniden değil Ceneviz isminden türemiştir. Bizans Dönemi'nde Konstantinopolis civarında bu tür atölyelerin var olduğundan dolayı da bir zamanlar Nikaia'da da böyle bir kolonin yerleşmiş olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu belirtmiştir⁴⁷.

⁴⁶ Lubenau 2012: 516: "İznik kenti, bir zamanlar ortalıkta hâlâ kalıntılarına rastlanan mermerden ve kesme taşlardan yapılmış sarayları ve evleri ile ne kadar görkemli idiyse, şimdi de o kadar zavallı ve sefil bir görünümündedir. Günümüzde kentin ortasındaki ve göl kenarındaki kerpiçten yapılmış küçük evlerden, daha doğrusu kulübelere başka hiçbir yapı yok. Evlerin çatıları da kille örtülü ve yağmur yağdığı zaman toprak aşağı akıp gidiyor. İşte o güzel Türk çanaklarını ve testilerini üretenler bu derme çatma kulübelere yaşamaktadır."

⁴⁷ Hammer 1818: 124.

2. NIKAIA KIYI ŞERİDİ SUALTI KALINTILARI

2.1. Nikaia Limanı

Nikaia kentinde bugüne kadar çeşitli arkeolojik araştırma ve kazı çalışması yapılmasına rağmen, yapılan araştırmalar neticesinde sadece kent limanının olası lokalizasyonu ve liman hakkında yüzeysel bilgiler edinilmektedir⁴⁸. Burada yapılmış olan çalışmalarda bilim insanları Kios Kapı'nın⁴⁹ yaklaşık 370 metre kuzeyinde ve 300 metre güneyinde birbirine karşılıklı paralel ve göle doğru dik uzanan kalıntıların kentin limanı olduğu belirtilmektedir⁵⁰(Resim 2).

Kios kapının 300 metre güneyinde yer alan ve göle doğru dik uzanan duvar kalıntısı yaklaşık olarak 175 m uzunluğundadır ve duvarın kalınlığı değişiklik göstererek ortalama 3 m. kalınlığa sahiptir⁵¹ (Resim 3). Göle doğru dik uzanan duvar, günümüz karayolu ile kesintiye uğramaktadır. Fakat, İznik Arkeoloji Müzesi tarafından 2013 yılında yol yenileme çalışmaları sırasında yapılan sondaj ve kurtarma kazılarında yolda kesilen duvarın kent surlarına doğru devam ettiği ve göl ile kent surları arasında bağlantı sağladığı anlaşılmıştır⁵² (Resim 4). Yapılan kurtarma kazıları neticesinde toprak altında kalan duvar hattının devamı niteliğindeki hattın 4.70 m. genişliğe sahip olması duvarın göl kıyısında daha fazla genişliği olduğunu göstermektedir⁵³.

Duvarların mimari özelliği dış kısımlarında farklı boyutlarda kesilmiş blok taşlardan meydana gelirken iç kısmı moloz taş ve tuğla parçalarından oluşan harçlı bir malzeme kullanılmıştır. Duvarın iki cephesinde Roma Dönemi'ne devşirme malzemelerin olduğu gözlemlenmektedir⁵⁴. Roma Dönemi devşirme bloklar ve düzenli sıralar halinde kullanılan tuğla sıraları, yapının Bizans Dönemi'ne ait olduğunu göstermektedir⁵⁵.

Güney liman duvarı ile kent surlarının kesişim noktasında altıgen formlu bir kule bulunmaktadır. Liman duvarının ve kulenin birleşmediği, aralarında 4 metrelik bir açıklığın bulunduğu, bu açıklığın son bulunduğu noktada duvarın alt bölümü kesme blok taşlarla biterken üst bölümü ise kuleye doğru iç bükey form oluşturacak şekilde bir eğimle gelmektedir (Resim

⁴⁸ Foss 2004: 252-253; Şahin 2011: 150; Ermiş 2009: 282, 381.

⁴⁹ Kalogeropoulou 2017: 79.

⁵⁰ Foss 2004: 253; Şahin 2011: 148-151; Ermiş 2009: 282.

⁵¹ Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁵² Gündüz 2015: 74.

⁵³ Gündüz 2015: 74.

⁵⁴ Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁵⁵ Foss - Winfield 1986: 82; Şahin 2011: 140.

5). Tespit edilen veriler ışığında bu bölümde liman girişine ve çıkışına imkan veren küçük bir kapı olduğunu ve göl ile Kios kapı arasında yer alan bölümün bir yaşam alanının olması gerektiğini açıkça göstermektedir (Resim 6)⁵⁶.

Güney liman duvarının göle uzanan uç kısmında, yarım daire formunda olası bir kule yapısına ait, yaklaşık 4.17 x 4.20 m çapında temel kalıntıları yüzeyden görülmektedir (Resim 7).⁵⁷ Kule temelinin çevresinde yapılan sualtı araştırmalarında, suyun yıpratıcı etkisine karşı daha dayanıklı olması amacıyla düzgün kesme blok taşların kullanılmış olması önemlidir (Resim 8)⁵⁸. Yapının iç kısmında ise duvar hattında olduğu gibi moloz taş ve tuğlalardan oluşturulan harçlı bir malzeme kullanıldığını göstermektedir (Resim 9).

Kuzey liman duvarı, Kios Kapı'nın 370 m kuzeyinde bulunmaktadır. Lakin duvar üzerinde modern bir iskelenin varlığı sebebiyle güney liman duvarı kadar korunmamış, yer yer temel seviyesinde gözlemlenmektedir (Resim 10). Güney liman duvarı ile surlar ile olan bağlantısının modern yol ile kesilmesi burada da gözlemlenmektedir. 2013 yılında bu modern yolun düzenleme ve yapım çalışmaları sırasında İznik Müze Müdürlüğü tarafından Güney liman duvarı ile eşzamanlı olarak burada da sondaj ve kurtarma kazıları gerçekleştirilmiş duvarın devamı olduğunu gösteren temel kalıntılara kazılar sırasında rastlanılmıştır. Bu duvar sırasında ise güneydekinin aksine 2.9 m genişliğe sahip olup kesilmiş blok taşlarla oluşturulmuş ve içi ise moloz ve tuğlalardan oluşturulan harçlı bir malzemeye sahiptir (Resim 11)⁵⁹.

Kentin olası limanının lokalizasyonu için birçok bilim insanı farklı görüşler sunmaktadır. Bazı bilim insanları kenti koruyan surların kıyıda daha içeride yapıldığını ve liman bölgesinden gelecek olan saldırılara karşı sur duvarlarını dik kesen ayrı duvarların yapıldığını düşünmektedirler⁶⁰. Başka bir görüş ise duvarların kuzey ve güney olmak üzere limanı tehditlerden ve saldırılardan koruyan, mahmuz duvarları olduğunu lakin; göl ile temas eden alanların iskele olabileceği düşüncesindedirler⁶¹.

İ.S. 727 yılında kente saldıran Araplar'ın surlarda derin gedikler açtığı ve büyük zararlar verdiği bilinmektedir. Bu nedenle III. Leo Dönemi'nde Kios Kapı ve ona bağlı surlar onarım

⁵⁶ Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁵⁷ Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁵⁸ Gündüz 2015: 75.

⁵⁹ Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁶⁰ Foss 2004: 252-253; Ermiş 2009: 282.

⁶¹ Şahin 2011: 148-151; Altun 2005: 342.

görmüştür. Güney ve kuzey liman duvarları ise bu dönemde inşa edilmiştir⁶². İstanbul Kapı ve Kios Kapı arasında 69 numaralı kulede bulunan yazıtta III. Leo Dönemi'nde⁶³ yapılan onarımlar hakkında bilgiler içermesine rağmen; limanı koruyan bu duvarların yapımı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak duvarların yapı karakteristikleri III. Leo Dönemi sur duvarlarına büyük benzerlik göstermektedir⁶⁴. Güney liman duvarı Laskarisler Dönemi surlarını⁶⁵ teğet geçerek doğrudan İ.S. 3. Yüzyıl surları ile birleşmektedir. Bu bulgular liman duvarlarının III. Leo zamanında inşa edildiklerini işaret etmektedir⁶⁶ (Resim 12).

Güney ve kuzey liman duvarlarının limanı olası tehlikelere karşı koruyan bir sur duvarı olduğunu kentin kuşatmalar sırasında gölden aldığı yardımlar sebebiyle uzun süre dayanmasından anlayabilmekteyiz. Bilinen ilk olay, Süleyman Şah'ın ölümünün ardından yönetimi eline alan Ebu'l Kasım ile Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Melikşah'ın emiri olan Emir Porsuk arasındaki mücadeledir. Emir Porsuk, Nikaia'yı kuşatmış, Ebu'l Kasım ise Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'tan yardım istemiştir. Komnenos, kraliyet flaması taşıyan bir birliğini Nikaia'nın yardımına göndermiştir. Kente ulaşan birlik, Kios Kapı üzerine çıkarak Bizans'ın imparatorluk alameti olan flamaları asalar üzerine yerleştirerek surların üzerine dikmiş ve Emir Porsuk'un kuşatmayı kaldırmasına sebep olmuştur⁶⁷. Bir diğer tarihi olay ise I. Haçlı Seferleri sırasında Haçlı orduları İ.S. 1097 yılında Nikaia'yı kuşatmalarıdır. Kuşatma sırasında kent 3 bir yandan çevrilmiştir. Godefoi komutasındaki birlikler İstanbul kapının yer aldığı kuzey surlarını, Bohemund ve yeğeni Tankred komutasındaki birlikler ise Lefke Kapı'nın yer aldığı doğu surlarını, Robert de Flandre ve Raymond de St. Gilles komutasındaki birlikler ise Yenişehir Kapı'nın yer aldığı güney surlarını çevreleyerek kentin kara sınırını abluka altına almışlardır⁶⁸(Resim 13). Nikaia her ne kadar abluka altında kalmış olsa bile liman vasıtası ile göl üzerinden her türlü yardımı almaya devam etmiştir. Haçlı orduları, İznik Gölü üzerinden gelen bu yardımları engelleyemedikleri için Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'tan yardım talebinde bulunmuşlardır⁶⁹. İmparator Aleksios Komnenos hafif gemilerden oluşan küçük bir donanmayı Kios üzerinden kara yolu ile İznik Gölü'ne indirmiş ve kente göl üzerinden gelen yardımları keserek Nikaia'yı göl üzerinden abluka altına almıştır. Kent bu

⁶² Lilie 1976: 147; Foss 2004: 252-253.

⁶³ Schneider - Karnapp 1938: 4; Şahin 1979: 234; Foss 2004: 250-251; Ermiş 2009: 275.

⁶⁴ Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁶⁵ Foss - Winfield 1986: 82; Foss - Tulchin 1996: 145; Ermiş 2009: 384.

⁶⁶ Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁶⁷ Batır 2014: 71.

⁶⁸ Demirkent 1997: 29-31.

⁶⁹ Demirkent 1997: 32; Albertus Qguensis, 2007: 117.

olaydan sonra direnci kırılmış ve kuşatmaya dayanamayacak seviyeye gelerek İS 18 Haziran 1097 tarihinde Bizans İmparatoru'na kenti teslim etmiştir⁷⁰.

Bu tarihi olaylar, liman yapısının güneyinde ve kuzeyinde yer alan duvarların karadan gelebilecek olan tehlikelere karşı korumak amacıyla yapıldığını ve limanın korumasının aldığı yardımlar sebebiyle ne derece önemli olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Liman içerisinde yapılan dalışlarda Kios Kapı'nın aksında, su altında modern tarihli belli dönemlerde su üstünde de görülebilen 6 adet metal kazıktan oluşan iskele tespit edilmiştir. Günümüzde işlevini yitirmiş olan bu iskele, seyir terası olarak kullanılan beton yükseltinin altından, göle doğru birbirlerine paralel çift sıra halinde ilerlemektedir (Resim 13).⁷¹ Bu modern metal iskelenin konu ve Kios Kapı'ya olan yakınlığı düşünüldüğünde Antik Nikaia'nın limanına ait iskelenin burada olması gerektiği düşünülmektedir (Resim 14-15). Metal iskelenin bulunduğu konumda zamanla işlevini yitirmiş olan ahşap iskelenin yerine modern metal bir iskele yapılmış olmalıdır.

Antik Dönem'de tatlı sularda beton iskele ya da rıhtımların yanı sıra ahşaptan yapılmış iskele ve rıhtımların tercih edildiği bilinmektedir⁷². Özellikle denizlerde yaşayan ve ahşaba zarar verdiği bilinen *Teredo navalis*⁷³ kurdunun tatlı sularda yaşamıyor oluşu, ahşap malzemenin tercih edilmesinin nedenleri arasında gösterilebilir. Diğer önemli etkenlerden biri ise iskele ya da rıhtımların yapım maliyetidir. Nikaia Kenti'nin açık denizlerle bağlantısının olmayışı ve göl içerisinde küçük çaplı gemilerin varlığı göz önüne alındığında, kolay şekil alabilen ve maliyeti oldukça düşük olan ahşap iskelelerin kullanılmış olması mümkündür⁷⁴.

Nikaia Kenti limanına benzer liman örneği, Roma İmparatorluğu'nun Germania Inferior eyaletinde yer alan Colonia Ulpia Traiana Kenti'nde görülmektedir (Resim 16).⁷⁵ Kent Ren Nehri kenarında kurulan bir liman kentidir⁷⁶. Tatlı su kenarında kurulmaları, çevresinde güçlü surların yer aldığı ve de Hippodamos planda inşa edilmeleri bu iki kentin ortak noktalarıdır⁷⁷. Colonia Ulpia Traiana Kenti iskelesi tamamen ahşap kullanılarak yapılmıştır

⁷⁰ Anna Komnena: 324-329; Demirkent 1997: 32-34; Texier 2002: 160; Turan 2004: 128-130.

⁷¹ Gündüz 2015: 76.

⁷² Ahşap iskele örnekleri ve detaylı bilgi için bkz. Blackman 1982: 200-202; Leih 2008: 445-469; Ercan 2010: 116-119, Res. III.8, III.37, III.41, III.42; Kocabaş 2012: 28, Res. 5; Karagöz 2014: 408-410, Res. 9-10.

⁷³ *Teredo navalis* ile ilgili detaylı bilgi ve için bkz. Blackman 1982: 204; Field - Bull 2007: 11, 46; Bowens 2009: 150; Kocabaş - Yılmaz 2012: 75; Kocabaş 2015: 5-38.

⁷⁴ Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁷⁵ Leih 2008: 447-469; Gündüz 2015: 77; Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁷⁶ Heimberg - Rieche 1998: 38.

⁷⁷ Mert 2011: 175-176.

(Resim 17). Önemli bir detay ise Nikaia Kenti limanı hipotezinde olduğu gibi ahşap iskelenin limana açılan ve nehre bakan kapılardan birinin tam aksında yer almasıdır⁷⁸.

Colonia Ulpia Traiana Kenti limanı için uygulanan rekonstrüksiyonların benzer çizimleri Nikaia Kenti içinde uygulanmış, kentin ölçekli çizimleri kullanılarak Kios Kapının aksında yer alan bir iskele ve kıyıya paralel ahşap rıhtımlar çizilmiştir (Resim 18). Bu çizimler arkeolojik kazılar sonucunda kesinlik kazanmakla birlikte şimdilik farklı bir bakış açısı kazanmak amacıyla oluşturulmuştur (Resim 19-22)⁷⁹.

2.2. Bazilika

Kalıntılar 2014 yılının başlarında Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin "Tarihi Kültür Mirası Tespit ve Havadan Fotoğraflama Çalışmaları" kapsamında hava fotoğraflarının çekilmesi sırasında keşfedilmiştir (Resim 23)⁸⁰. Kalıntılara ait mimari bloklar uzun bir süre bölge halkı tarafından bir yüzme noktası olarak kullanılmış, bu bölgedeki balıkçıların kayıklarını korumak amacıyla çevresinden geçtiği bir alan olarak belirlenmiştir. Kısacası İznik halkı tarafından burada bir yapı olduğu bilinmektedir lakin yapının ne olduğu hakkında kimsenin bir fikri yoktur. Hava fotoğrafları ile ilk kez alana bir bütün olarak bakma şansı yakalanmış ve böylece sualtı arkeolojisi alanında son yıllardaki en önemli keşiflerinden birisi gerçekleşmiştir.⁸¹ Bu keşif Amerika Arkeoloji Enstitüsü'ne bağlı "Archaeology" isimli dergi tarafından 2014 yılının en önemli 10 keşfi arasında gösterilmiştir⁸².

Çalışmalara, alanın değişik noktalarına memleket koordinatlarına göre poligon atma ile başlanmıştır. Bazilika kalıntısının bulunduğu alanın sınırlarını belirlemek üzere, kalıntının köşe noktalarına armut şamandıra atılıp, daha sonra sit alanının göl yüzeyinde sınırlarını belirlemek üzere mantar şamandıra çekme çalışmaları yapılmıştır (Resim 24).

Yoğunlaştırılmış yüzey araştırmasına ön hazırlık olmak üzere 1. Derece sit alanı olarak belirlenen saha önce 10 X 10 m ölçülerinde plankarelere ayrılmış ve kuzey-güney doğrultusu harflerle, doğu-batı yönünde ise rakamlarla isimlendirilmiştir (Resim 25). Böylece sualtında tespit edilecek olası kültür varlıklarının koordinatlarının sağlıklı bir şekilde belgelenmesi hedeflenmiştir. Plankarelerde numaralandırma, öngörülemeyen buluntular olması ihtimaline

⁷⁸ Leih 2008: 451.

⁷⁹ Gündüz - Dumankaya (Baskıda)

⁸⁰ Şahin 2014a: 2-5. - Şahin 2014b: 16-20. - Şahin vd. 2014a: 76-84. - Şahin vd. 2014b: 8-10. - Şahin vd. 2014c: 42-45.

⁸¹ Şahin 2014a: 2-5.

⁸²E.A. Powell, <https://www.archaeology.org/issues/162-features/top10/2789-turkey-submerged-byzantine-basilica>

karşı genişletilebilir olarak yapılmıştır. Başlangıç noktası, bazilikanın ortasından geçirilen bir doğruya göre belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Nirengi noktası olarak kabul ettiğimiz bu hattın kuzeyi “K” harfi ile güneyi ise “G” harfi ile isimlendirilmiştir. Güney “Ga” ile güneye doğru, kuzey ise “Ka” ile başlayıp kuzeye doğru ilerlemektedir.

Diğer bir ön hazırlık ise kulvar çalışmaları için yapılmıştır. Sualtında sürdürülen yüzey araştırmasında kültür kalıntılarının tam dağılımı ve gözden kaçan nokta olmaması için kıyıda başlayarak güneybatı istikametinde sit sınırını geçinceye kadar yaklaşık 160 m uzunluğunda ve 10 m genişliğinde kulvarlar oluşturulmuştur. Kulvar hattının başlangıç noktası olarak bazilikanın ortasından geçen hat belirlenmiştir. Hattın güneyi “G-1, ...”, kuzey ise “K+1, ...” olarak belirlenmiştir (Resim 26).

Yüzey araştırmasında ilk aşamada güneyden kuzeye doğru kulvarlar arasında göl tabanında yüzey araştırması yapılmış ve tespit edilen buluntular şamandıralandıktan sonra bir sonraki aşamada total station yardımıyla plana aktarılmış ve sonrasında in situ fotoğrafları çekilmiştir. Fotoğraf çekiminde yer belirlemede plankare kodlamaları kullanılmıştır. Bu yöntemle buluntuların yerleri hata payı olmadan kaydedilmiştir.

Alanda yapılan yandan taramalı sonar çalışmaları ile yapının sualtındaki sonar görüntüsü elde edilerek verilerin 3D sonar verileri ve derinlik kesitleri çıkarılmıştır. (Resim 27-31). Aynı zamanda alanın batimetrik haritası hazırlanmıştır (Resim 32).

Yapı kıyıda yaklaşık 50 metre açıkta yer almakta ve derinliği 2-3 metre arasında değişmektedir. Korunagelmiş haliyle doğu batı yönünde inşa edilen üç nefli yapı kalıntısının uzunluğu 41,32 metre, genişliği 18,61 metredir. Üç nefli yapıda orta nefin uzunluğu 20 metre, genişliği 7,95 metredir. Kuzeydeki yan nef 3,40 metre, güney nef 3,20 metredir. Kuzey nef güney nefe oranla biraz daha büyüktür. Duvar kalınlıkları ise ortalama 1 metredir. Naosun doğusundaki apsisinin çapı ise 6,85 metredir. Apsis, içte dairesel formlu, dış tarafında ise düz bir duvarla yansıtılmış vaziyettedir. Apsisin iki yanında pastophorion olarak adlandırılan prothesis ve diakonikon odaları yer almaktadır (Resim 33). Apsisin güneyinde yer alan ve diakonikon bölümünde 1,97 m uzunluğunda, 0,70 m genişliğinde bir lahit yer almaktadır; ölçülebilen derinliği 0,30 metredir. Lahidin kuzey uzun bölümü parapet bloklarının birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Birleşme yeri iç bölümden sıvanarak kapatılmıştır. Lahidin yekpare blok olarak değil de, parçaların birleştirilmesi ile tamamlanması, lahidin buraya odanın inşasının tamamlanmasından sonra yerleştirildiğini düşündürmektedir (Resim 34). Odanın kuzey duvarı diyagonal olup doğu bölümünün sınırları sediment altında kaldığından

belirlenememiştir. 2017 yılında bu alanda yapılan kazılar sonrasında diakonikon bölümünün apsisli bir yapı olduğu tespit edilmiştir. Diakonikon da yapılan kazı çalışmaları neticesinde duvar örgüsündeki değişiklik aynı zamanda yapıdan bağımsız gibi gözükmesi diakonikonun bazilika yapısından erken olduğunu kanıtlamıştır. Bu sebeple diakonikon bir mezar şapeli şeklinde ilk inşasının yapıldığı sonrasında ise bazilika yapısının inşası sırasında diakonikon bölümü olarak tasarlandığını ortaya koymaktadır (Resim 35).⁸³ Odanın mevcut genişliği yaklaşık 4,06 metredir.

Eksedranın kuzey tarafında yer alan ve prothesis odası olarak adlandırılan bölüm 3,88 m uzunluğunda ve 4,31 m genişliğindedir. Bu alanda yapılan kazı çalışmalarında doğu duvarı hattı boyunca ve hattın ortasından açma içerisine doğru ilerleyen bir taş sırası ortaya çıkmıştır. Ayrıca taş sırası ile doğu duvarı arasında kalan bölümde kuzey güney doğrultusundaki pışmiş toprak plakalara rastlanmıştır.

Alanda yapılan kazılarda görüldüğü üzere yapının genel mimarisinde değişiklikler gözlemlenmiştir. Diakonikon yapısının bazilika yapısından daha erken bir döneme ait olabileceğinin tespiti gibi prothesis bölümünde yapılan kazılarda ise bazilika yapısından daha geç döneme ait duvar kalıntılarının tespiti, yapıda üç evreden oluşan bir mimari katmanın varlığını kanıtlar niteliktedir ve alanda yapılan rölöve çalışmaları sırasında yapının plan üzerindeki farklılığı belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Resim 36). Aynı zamanda rölöve çalışmasının ardından yapının 3D çizimi yapılarak olası gerçekçilik oluşturulmaya çalışılmıştır (Resim 37-38).

Yapının batısında narteks ve atrium bölümleri yer almaktadır. Narteksin genişliği 3,95 metredir. Kuzey dar yüzdeki açıklık bazilikanın giriş kapısının burada yer almış olabileceğini düşündürmektedir. Yapının en batısında yer alan atrium bölümünün uzunluğu yaklaşık 7,87 m, ölçülebilen genişliği ise 16,57 metredir. Atrium bölümünün güneyde narteks ile birleşme yerinde duvarda yaklaşık 0,60 m bir dış/girinti dikkat çekmektedir. Atriumun güneyinde 2,89 m genişliğinde bir mekan bulunmaktadır. Orta bölümde ise 3,65 m çapında anlamlandıramadığımız bir kalıntı yer almaktadır.

Yapı genel itibarıyla Erken Dönem Hıristiyanlık bazilika mimarisine sahiptir⁸⁴. Aynı zamanda yapılan sualtı araştırmalarında çökme sonucunda oluşan bazilikanın içinde ve çevresinde yapıya ait moloz kalıntıları yer almaktadır (Resim 39).

⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mezar Şapeli Diakonikon.

⁸⁴ Şahin 2014: 12.

Kentin dışında olmak üzere göl kenarında olduğu söylenen, ancak günümüzde kayıp olan dini yapı bununla sınırlı değildir. Vatikan Müzelerinden birisi olan Sistina Salonu'nda (*Cappella Sistina*) yer alan fresklerden birisinde İznik'te (Nikaia) 325 yılında toplanan I. Konsil resmedilmiştir (Resim 40)⁸⁵. Hıristiyanlık dininde 4 büyük mezhebin de tanıdığı I. Konsülün toplantı yaptığı yapının yeri günümüzde hala gizemini korumaktadır. Söz konusu freskte konsil toplantısı, toplantının yapıldığı yapı ile birlikte betimlenmiştir. Fresk, 1590 yılına tarihlenmiş olsa da, opus sectile zemin ve sol köşede betimlenen pencereden dış mekana ait bir manzara görüntüsüne yer verilmesi, freski konumuz açısından ilginç hale getirmektedir. Kazılar ilerledikçe bazilika zeminin mozaikle mi, yoksa opus sectile ile mi kapatıldığı daha iyi anlaşılacaktır. Ancak şuan için kazılarda herhangi bir zemin döşemesine rastlanılmamıştır. Pencereden gösterilen manzarada ise toplantının yapıldığı yapının sur duvarlarının dışında ve İznik Gölü'ne yakın bir yerde olduğu anlaşılmaktadır. Sur duvarı üzerinde görülen kule her ne kadar Vatikan'daki Hadrian Mezarına benzese de, yapının göl kıyısında gösterilmesi ilginçtir ve İznik Gölü'nde keşfettiğimiz bazilikayı akla getirmektedir. “Acaba, A. Bryer'in de bahsettiği göl kıyısı ve sur duvarları arasında Konstantin Sarayı ve Bazilikası'na ait olan⁸⁶ ve I. Konsül Toplantısının yapıldığı Senato Sarayı burası mıydı?” sorusu hipotezlerden biridir.

Dinlerde, inanç ve sosyal hayatla ilgili meseleler ile, din mensuplarının karşılaştıkları problemleri çözmek için, üst düzey din adamlarının katılımıyla birtakım toplantılar tertiplenmiştir. Hıristiyanlıkta bu toplantılar, genellikle Havarilerin önemli cemaatler kurdukları Roma eyaletlerinin başkentlerinde veya belli başlı büyük şehirlerinde yapılmış, daha sonra da bu şehirler Hıristiyanlığı yayma merkezleri haline gelmiştir. Bu bölgelerde oturan piskoposlara konsilleri toplama ve tartışmaları yönetme hakkı da verilince, buralardaki piskoposlar diğerlerine nazaran daha üstün bir konuma yükselmiş ve başşehirlerde (metropolis) oturdukları için de, “metropolit” olarak adlandırılmışlardır⁸⁷.

Hıristiyan dinî liderlerin, dinî öğretisi ve pratikler için kararlar vermek üzere toplanmaları, genellikle “konsil⁸⁸” veya “sinod⁸⁹” olarak adlandırılır. Hıristiyanlık tarihinde önemli bir yeri olan konsil, kilise tarihi açısından şöyle tarif edilebilir: Yüksek düzeydeki din adamları veya kilise idarecilerinin, kilise hayatıyla ilgili problemleri müzakere etmek, tartışmak; inanç esasları

⁸⁵ Veth 2003: 295-306.

⁸⁶ Bryer 1988: 22-31.

⁸⁷ Yalduz 2003: 258.

⁸⁸ Latince ‘concilium’ dan türetilen konsil kelimesi, ‘beraber’ anlamına gelen ‘cum’ ve ‘çağırma’ anlamına gelen ‘calare’ fiilinden türetilmiş olup ‘birlikte çağırma, bir araya toplamak’ yani ‘ictima’ anlamına gelmektedir.

⁸⁹ Konsil kavramına benzeyen diğer bir toplantı olan sinod, (Grekçe “Sunodos, Latince Synodus”) sadece bir mezhebin katıldığı küçük Yahudi toplantılarıdır ve daha çok yerel problemler ele alınır.

ve ibadetler ile ilgili konuları görüşmek; inancı güçlendirmek ve ahlakı korumak amacıyla yaptıkları kilise toplantılarıdır⁹⁰. Batıda konsil kelimesinin kullanımına, I. İznik Konsili ile başlanmıştır⁹¹.

Genel Konsillere ekümenik konsiller de denilmektedir. Bu konsiller, piskoposlar ve diğer kilise temsilcilerinin geniş katılımıyla gerçekleştirilen evrensel konsillerdir. Konsilde ele alınacak konuları ve meseleleri Papa belirlediği gibi aynı zamanda konsili erteleme veya feshetme hakkına ve gücüne de sahiptir⁹². Ekümenik konsil kararlarının geçerli olabilmesi için, kararların Papa tarafından tasdik edilmesi gerekmektedir⁹³. Ancak ekümenik konsillerin bazılarında istisnai durumlar olabilir. Toplantıyı düzenleyen merci açısından değerlendirildiğinde; İznik Konsili'nde olduğu gibi Papa tarafından değil İmparator tarafından toplandığı görülmektedir.

İlk toplantıdan I. ve II. Vatikan'a kadar yapılan onlarca konsil arasında İznik Konsili her zaman önemli bir yer tutmuştur. Resmî inanç sistemini oluşturma çalışmaları, İsa'nın şahsiyeti, Ariusçuluk ve Konstantin'in kararlardaki siyasi rolü gibi konular bu konsili önemli yapan unsurlardır⁹⁴.

Hem Doğu hem de Batı kiliseleri tarafından ökümenik ya da evrensel kabul edilen 7 konsilden ilki ve sonuncusu İznik'te gerçekleşmiştir. Bunlardan, I. İznik Konsili İ.S. 325'te, II. İznik Konsili ise, İ.S. 787'de toplanmıştır. Her iki konsil de Hıristiyanlık tarihi bakımından önemli kararların alındığı konsiller olarak konsiller tarihinde yerlerini almışlardır⁹⁵. Ancak Hıristiyanlık tarihinin en önemli konsili I. İznik Konsilidir. Bu konumu kazanmasında ilk ekümenik (genel) konsil olmasının ve ilk derin tartışmalara ev sahipliği yapmasının etkisi büyüktür. Ayrıca konsilin meydana getirdiği etkinin dünden bugüne uzanan tesirler göstermesi ve kararlarının tartışılır olması, onu daha da ehemmiyetli kılmaktadır⁹⁶. Konsillerin düzenlendiği bu yapıları keşfetme arzusu kente gelen seyyahların en fazla merak ettiği yapılar olmuştur. Seyyahların bir bölümü I. Konsilin bir kilise de bir kısım seyyah ise İmparatorluk Sarayı'nda toplandığı düşüncesine sahiptirler.

⁹⁰ Yalduz 2003: 258.

⁹¹ Taşpınar 2004: 25.

⁹² Yalduz 2003: 263.

⁹³ Yalduz 2003: 263.

⁹⁴ Yalduz 2003: 266.

⁹⁵ Taşpınar 2004: 25.

⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Darcan 2018: 169-191.

Günümüzde İznik'in batısında surların dışında ve göle doğru uzanan güney liman duvarının bulunduğu alan seyyahların gözünde genellikle I. Ekümenik Konsilin gerçekleştiği Konstantin Sarayına ait kalıntılar olduğuna inanılmaktadır. Lakin güney liman duvarına ait olan kalıntıları bir saray olarak düşünen seyyah sayısı oldukça azdır. Simeon, birinci ekümenik konsilin toplantı yaptığı yerin gölün kenarında olduğunu söylemiş fakat saraya ait olacak herhangi bir kalıntıyla ilgili bilgi vermemiştir⁹⁷. Marcellus, uzun dörtgen biçiminde bir kilise olduğunu, mermer kaplamaları hala ayakta duran bir duvarın, altların yerine işaret ettiğini aktarmıştır. Ayrıca surların dışında kalmasının sebebinin İznik'in Müslümanların eline geçmesinin akabinde surların bu alanı içine almayacak biçimde yeniden inşa edilmesine bağlamıştır⁹⁸. Murray ve Busch I. Ekümenik Konsilin gölün kıyısında kalıntıları görülen yapıda gerçekleştiğini ifade etmiş fakat bu alanı bir saray olarak tanımlamamışlardır⁹⁹. Stanley, konsilin düzenlendiği İmparatorluk Sarayı'nın ortadan kalktığını lakin surların güneybatısında, göl kıyısına yakın bir yerde birkaç kırık sütunun yer aldığı kalıntıların bu sarayın yerine işaret ettiğini aktarmıştır¹⁰⁰. Bir diğer seyyah Launay, ilk düzenlenen konsilin Constantin Sarayı'nda toplandığını aktarmış surların dışında ve Göl Kapıya giden yolun üzerinde bulunan bazı kalıntıların konsilin düzenlendiği yer olduğunu söylemiş lakin bunun kesin olmayan bir fikirden ibaret olduğunu da belirtmiştir¹⁰¹.

Seyyahların da ifade ettiği gibi I. Ekümenik Konsil, Konstantin Sarayı'nda toplanmış olduğunu lakin bu yapılara ait kalıntıların ayakta olmadığıdır. Konsillerin ne derece önemli olduğunu bilen ve bu amaçla İznik'e gelen seyyahların bu yapıyı aradığı aşikardır. Ortak kanaat ise konsilin toplandığı yapının göl kenarında olduğu yönündedir. Bir çok seyyaha eşlik eden mihmandarların göl içerisinde kalıntıların olduğunu söylemesine rağmen kıyıdan gözle görülemeyen bu yapılar nedeniyle kalıntıları görülen güney liman duvarının olası Constantin Sarayı lokalizasyonu olarak belirtilmesine neden olmuş olabilir.

Bilindiği gibi Hıristiyanların dini yapıları genellikle Milano fermanından önce işkencelere maruz kalmış olan kutsal kişilerin şehit edildikleri yerler, dini ibadetlerin gizli yapıldıkları evler ya da pagan tapınakların temelleri üzerine inşa edilmiştir. Çoğunlukla dinler değişse de ibadet mekanları yeni inanç sisteminin ritüellerine göre birtakım değişikliklerle

⁹⁷ Simeon 2007: 33.

⁹⁸ Marcellus 1839: 149, 152–153.

⁹⁹ Murray 1854: 185; Busch 1870: 152.

¹⁰⁰ Jerningham 1873: 277.

¹⁰¹ Launay 1914: 213, 217–218.

kullanılmaya devam edebilmektedir. İznik Ayasofya Kilisesi'nin muhtemel bir tapınağın üzerine inşa edilmesi, günümüzde ise kilisenin I. Orhan Camii olarak dönüştürülüp ibadete devam edilmesi buna güzel bir örnektir. Yine benzer şekilde Ankara'daki Hacı Bayram Veli Caminin bulunduğu alan başlangıçta Kybele Tapınağı olarak inşa edilmiş, daha sonra Kybele İmparator Augustus ile tapınağı ortak kullanmaya devam etmiş, Hıristiyanlığın kabulünden sonra kiliseye dönüştürülerek, İznik Ayasofya Kilisesi'nde olduğu gibi, cami olmuştur¹⁰². Yine aynı şekilde Bodrum Kalesindeki Apollon Tapınağı onun üzerine inşa edilen kilise sonraki dönemlerde cami olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Bu örnekler Anadolu'da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Kısacası kutsal görülen yerler her dönemde yine kutsal bir yer olarak kullanılmaya devam edilmiş, inanç sisteminin değişmesi yalnızca mimarinin değişmesine neden olmuştur.

Çok tanrılı dinler döneminde Nikaia'luların öncelikli saygı duyduğu tanrılardan birisi Apollon olmuştur. Bunun önemli göstergesi, Nikaia yakınlarında hem tanrıya ait bir tapınak, hem de tanrının adına kurulan bir yerleşim yeridir: Apollon Tapınağı ve Pythopolis Kenti. Tanrı Apollon Nikaia'da kehanet veya biliciliği temsil eden Pythia sıfatı ile saygı görmüştür. Apollon'un, Pythia sıfatı ile saygı gördüğü tapınaklar Antik Çağın kehanet merkezleridir¹⁰³.

Yazılı kaynaklara göre, Roma İmparatoru Commodus Devrinde (İ.S. 180-192), İ.S. 183 yılında kent surlarının dışına Baktyanus tarafından bir Apollon Tapınağı yaptırıldığı bilinmektedir¹⁰⁴. Sencer Şahin tarafından tercüme edilen bir yazıya göre de yine bu tapınak sur dışında bir yere yaptırılmıştır¹⁰⁵.

Yüzeyde anlamlandıramadığımız çok sayıda büyük ölçekli mimari eleman, Commodus tarafından yaptırılan Apollon Tapınağı'na işaret edebilir mi?" sorusu da hipotezlerden biridir.

Apollon Pythia'ya ait en eski tapınağın İ.Ö. Yunanistan'da Delphi'de kurulduğu bilinmektedir. Son kehanet ise Roma İmparatoru Theodosius'un tüm putperest(pagan) tapınımları kapatmaya karar verdiği İ.S. 393 civarında verilmiştir. Bazilikada orta nefin doğusunda, bemanın önünde yapılan kazılarda temel duvarının altında açığa çıkartılan bir mezarda bulunan sikkeler, İmparator Valens (İ.S. 364-378) ve II. Valentinianus (İ.S. 378-383) dönemlerine aittir. Bu buluntu bazilikal planlı yapının en erken İ.S. 4. yüzyılın son çeyreğinde inşa edilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Bu tarih İmparator Theodosius'un pagan

¹⁰² Şahin 2017: 52.

¹⁰³ Şahin 2017: 52-53.

¹⁰⁴ Şahin 1987: 15.

¹⁰⁵ Şahin 1987.

tapınakları kapatılmasına karar verdiği tarihle de uyum göstermektedir. Belki de, İznik Gölü'ndeki bazilika imparatorun kararı sonucunda kapatılan Apollon Tapınağı'nın üzerine inşa edilerek, alanın kutsallığı devam ettirilmiştir¹⁰⁶.

Alanda yapılan kazı çalışmaları süresince başta bazilikanın narteks bölümünde olmak üzere, yüzeyde tespit edilen mermer sütun tamburları ve mimari elemanlar bu görüşe ilk kanıtlar olmuştur. Devam eden çalışmalarda ele geçen Antoninus Pius sikkesi¹⁰⁷ (İ.S. 138-161), Geta sikkesi¹⁰⁸ (İ.S. 198-209), Cladius Albinus¹⁰⁹ (İ.S.195-197), sunu kasesi (İ.Ö. 2-1. Yüzyıl)¹¹⁰, kandiller¹¹¹ (İ.S. 3-4. Yüzyıl), terracotta figürin¹¹² (Roma Dönemi) gibi erken dönem eserleri bazilikanın daha erken döneme ait bir pagan tapınağının üzerine inşa edilmiş olabileceğine dair tezimizi kanıtlar niteliktedir.

Bu görüşü destekleyen ve güçlendiren bir diğer veri ise sondajlardaki katmanların¹¹³ homojen yapısıdır. V. katmanda Helenistik ve Roma dönemi ve son katman olan VI. katmanda Helenistik döneme tarihlenen çanak çömlek buluntuları bazilika yapısından önce burada daha erken tarihli bir yapının varlığını işaret etmektedir.

Önerilen görüşlerin kanıtlarının daha da sağlam olması devam eden kazı çalışmaları neticesinde elde edilen yeni bulgular sayesinde olacaktır.

2.3. Mezar Şapeli - Diakonikon

2014 yılında bazilikanın keşfi ile görüntülenen ilk fotoğraf ve 2015 yılında yapılan yüzey araştırması ve çıkarılan rölövede de görüldüğü gibi bazilikanın diakonikon bölümünün kuzey duvarı diyagonal olup doğu bölümünün sınırları sediment altında kaldığından belirlenememiştir. Söz konusu bölümde 1,97 m uzunluğunda, 0,70 m genişliğinde bir lahit yer almaktadır; ölçülebilen derinliği 0,30 metredir. Lahidin kuzey uzun bölümü parapet bloklarının birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Birleşme yeri iç bölümden sıvanarak kapatılmıştır. Lahidin

¹⁰⁶ Şahin 2017: 53.

¹⁰⁷ Şahin 2016: 48.

¹⁰⁸ Şahin 2017: 52.

¹⁰⁹ Şahin (Baskıda)

¹¹⁰ Şahin 2017: 52.

¹¹¹ Bazilika kazısında çıkan seramik buluntuları "İznik Gölü Sualtı Bazilikası 2015-2017 Kazı Sezonu Seramik Buluntuları" başlıklı yüksek lisans tez konusu kapsamında Hülya YAMURKAYA tarafından çalışılmaktadır.

¹¹² Şahin (Baskıda).

¹¹³ Fransa Glonobel Üniversitesi ile ortak çalışmalarımız sonucunda, bazilika yapısının belirli alanlarına çakılan karotlar ile yapının katmanlarının tespiti hedeflenmiştir. Bu çalışmalarda toprak yapısı baz alınmış ve bu neticede 6 adet katman açığa çıkarılmıştır.

yekpare blok olarak değil de, parçaların birleştirilmesi ile tamamlanması, lahidin buraya odanın inşasının tamamlanmasından sonra yerleştirildiğini düşündürmektedir (Resim 41-42).

Bu alanda 2017 yılında yapılan kazılar neticesinde doğu duvarının prothesis bölümü gibi bir dörtgen oluşturmayıp apsisli bir yapı olduğu tespit edilmiştir. Odanın mevcut genişliği yaklaşık 4,06 metredir. Aynı zamanda yapılan bu kazı çalışmaları neticesinde duvar örgüsündeki değişiklik bu bölümün bazilika yapısından erken olduğunu kanıtlamıştır. Erken olduğunun görülmesinin ardından bu yapının bir mezar şapeli şeklinde ilk inşasının yapıldığı, sonrasında ise bu şapel bir diakonikon bölümü oluşturacak şekilde tasarlanarak bir bazilika yapısı inşa edildiğini bizlere düşündürmektedir. Yapının genel mimari işçiliğine bakıldığında Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne ait olduğu gözlemlenmektedir (Resim 43).

Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğu topraklarında serbest inanç haline gelmesini onaylayan 313 Milano Fermanı'na kadar imparatorluk tarafından yasaklanmış olan Hıristiyanlık dini ve bu inancın ilk mensubu olan Hıristiyanlar, Roma imparatorları Decius (249-251) ve Diokletianus'un (284-305) zamanlarında türlü işkencelere maruz bırakılmışlardır. İncından dönmeyenler ise bu uğurda öldürülmüşlerdir¹¹⁴. Antik kaynaklar Nikaia'da incından vazgeçmediği için işkence gören ve şehit edilen isimlerden bahsetmektedir. Bu şehit azizler arasında, Tryphonos, Diomedes (Doktor), Neophytos, Theodote (Antonia ile birlikte bir çuval içerisine konularak göle atılıyor), Antonia, Bassos bulunmaktadır¹¹⁵. Nikaia'da bu gibi isimlerin çok acı işkencelere maruz bırakılarak vahşice katledilmeleri kentte yoğun bir Hıristiyan nüfusunun olduğunu dolaylı olarak göstermektedir. Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne ait bir yapı belirlenememiştir sebebi ise imparatorluk askerleri tarafından yoğun baskıların devam etmesinden dolayı Hıristiyanlardan birinin evi dini törenin yapıldığı kapalı mekân olarak kullanılmış olmasıdır¹¹⁶.

Constantinus'un 312 yılında Milvius Köprüsü'nde gerçekleşen savaşta Maxentius'u yenmesinde tanrının büyük yardımlarının olduğuna inanmış ve 313 yılında Paganların ve Hıristiyanların eşit olarak kabul edildiği Milano Fermanı sonrasında kendisinin kutsal bir imparator olduğunu kanıtlamak istercesine aynı zamanda hıristiyan halkı desteklemek amacıyla anıtsal bazilikalar inşa ettirmesi onun tahtta kaldığı süre boyunca en önemli vazifelerinden biri olduğunu varsayabiliriz¹¹⁷. Nikaia da önemli bir imparatorluk kenti ve hıristiyanlığın ilk

¹¹⁴ Foss 1996: 6.

¹¹⁵ Foss 1996: 7.

¹¹⁶ Koch 2007: 28-36.

¹¹⁷ Koch 2007: 28-36.

dönemlerinden bu yana inançları uğruna şehitler vermiş bir kent olarak, içerisinde sualtında keşfedilen bazilika yapısı da dahil olmak üzere önemli dini mimariler inşa edilmiştir.

İmparatorluk toprakları sınırları içerisinde inşa edilen ilk bazilikaların yerleri de özenle seçilmiştir. Seçilen yerler arasında işkence zamanlarında şehit edilmiş olan Hristiyanların öldürüldükleri yerler ya da gizli dini toplantılarında, bir odası kilise olarak kullanılmış evlerin¹¹⁸ anısı yaşatılmak istenmiş ve buraları birer kült alanına dönüştürülmüştür.

İnancından vazgeçmediği için din uğruna şehit edilen Hristiyanlardan biri, Martyr Aziz Neophytos'tur¹¹⁹. Çocukluk dönemlerde ilahi görevle kutsanan Aziz Neophytos türlü

¹¹⁸ Erken yüzyıllarda inançlarını gizlice gerçekleştirmeye çalışan Hristiyanların faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bkz. Krautheimer 1981: 23-38; Koch 2007: 19-28.

¹¹⁹ Ševčenko 1993: 43 vd. Şahin vd. 2014c: 44 vd. dipnot 8.: Kutsal Şehit Neophytos, Theodore ve Florentia olarak adlandırılan ve Diocletian döneminde (284-305) yaşamış olan Hristiyan ebeveynlerle, Bithynia'nın Nicaea'sında doğmuştur. Küçük çocukluk döneminde bile tanrının lütufları ile dolu olan Neophytos dokuz yaşındayken bir gün susadığı diğer çocuklarla birlikte bir kilisenin kapısında dua ederken bir parmağı olan bir kayaya çarpmış, bu da bir kaynak su ve süt dökülmesine neden olmuştur. Meraklarını gidermek için gelen büyük bir sıranın yanı sıra susuzluklarını da söndürmüştür. Duaları aracılığıyla Tanrı'nın gücünün böyle bir gösterisinin üzerine küstahlık etmek yerine, Neophytos akıl almaz bir şekilde hayatının erdemli yolunu gizlemeye çalışmıştır. Neophytos'un erdemini gizlemeye çalıştığı kadar Tanrı'da onun iyiliğini ortaya çıkarmaya ve onu bir lütuf gemisi olarak tanıştırmaya çalışmıştır. Bu olaydan çok geçmeden, annesi Florentia, Tanrı'nın oğlu için neyi saklandığını bilmek amacıyla bir gece dua ederken, aniden bir güvercinin cennetten indiğini ve Neophytos'un boş yatağında tünemiş olduğunu görmüş, güvercine oğlunun yatağında neden dinlendiğini sorduğunda, güvercin mucizevi bir şekilde insan sesine karşılık vererek: "Kutsal Ruh, Neophytos'un yatağının üzerine gelmem için beni gönderdi, böylece düşmana karşı onu korumalıyım. " şeklinde cevap vermiş bu olayı gökyüzünden inen etkisiz bir ışık takip etmiştir. Manzaralar ve sesler tarafından boğulmuş olan Florentia ölmüştür. Neophytos eve döndüğünde ve annesinin ölümünden komşular tarafından haberdar olduğu zaman, umudunu yitirmemiştir, ama tarladan gözyaşlarıyla koşan babasını teselli edip, ölü annesini elinden alarak, "Yükseliş" anne, Tanrı'nın istediği gibi, yeterince uyudun. Bunun üzerine, ruhu bedenine geri dönmüş ve iyileşmesinden sonra, herkese Neophytos'un yatağında bir güvercin gördüğünü anlatmış, o zaman hepsi Neophytos'a evinden ayrılmalı ve ona adanmış bir hayat yaşaması gerektiğini söyleyip durmuştur. Neophytos, güvercin eşliğinde Bithynia'da Olympos Dağı'na gitmiş ve yüzyıllar sonra bir manastır kalesi haline gelen bölgedeki en eski kişilerden biri olmuştur. Güvercin tarafından yönlendirilen Neophytos, yüce bir yükseklığe ulaştı ve bir mağaraya girmiş, orada genç, korkunç bir aslanla karşılaşmıştır. Neophytos buradan çıkmasını emrettiğinde aslan mağarayı huzur içinde terk etmiştir. Bu mağarada Neophytos bir inziva hayatı yaşamış ve hayatını bir melek tarafından getirilen cennetsel ekmek tarafından idame ettirmiştir. Bir yıl sonra, on bir yaşındayken, memleketine dönmek ve hayatlarının sonunu yaşayan ailesine yardım etmek için cennetsel bir emir almış ancak Olympus'taki bir keşiş olarak yaşadığı hayatı yaşamaktan vazgeçmemiştir. Ebeveynlerinin ölümü üzerine, bütün mirasını fakirlere dağıtıp mağarasına geri dönmüştür. Neophytos on beş yaşındayken, Tanrı'nın bir meleği, Nicaea'ya tekrar dönmek üzere Neophytos'a buyruk vermiştir. Nicaea'ya geldiğinde Hristiyanlara yönelik çeşitli zulümleri yapan zalim Vali Maximus'un önüne geçmiş, Neophytos İsa'yı gerçek Tanrı olarak ilan etti ve putlara ibadet etmenin cehaleti ve kibirliliğini ilan etmiştir. Bu olayların hemen akabinde Neophytos ele geçirilerek işkencelere maruz kalmıştır. Bir halatla askıya alınarak derisi yüzülmüş ardından bir sopayla vücuduna beş yüz darbe indirilmiş ve derisi tekrar yüzülmüştür. Yaşadığı bu acıyı şiddetlendirmek amacıyla yaralarına sirke ve tuz uygulanmıştır. Ancak Neophytos Mesih'in müjdesini işkencecilere duyurmaktan vazgeçmemiş hemen ardından Neophytos'un yaralarının iyileştiği fark edilmiştir. Daha sonra büyük ve korkunç bir fırının yakıldığı ve Neophytos'un üç gün boyunca bu ateşli fırında bekletilir. Bununla birlikte, tüm bu zalimliğe karşı Neophytos üç gün sonra fırından, sağlıklı ve zarar görmemiş, aynı zamanda tamamlanmamış olarak ortaya çıkar. Daha sonra Neophytos, beş gün boyunca beslenmemiş olan üç vahşi yaratıkla dövülmeye mahkûm edilir ancak Neophytos tıpkı mağaradaki aslanı sakinleştirdiği gibi ayı, leopar ve aslanın acımasızlığını sakinleştirmiştir. Sonra irrasyonel canavarlardan daha akılsız olan Tiran, Neophytos'un bedeninin ölünceye kadar tükürüklerle delinmesini emreder. Ancak, bu işkenceye rağmen, Neophytos ayakta ve korkusuz kalmıştır. Bu yaşanan tüm hadiselerden sonra Maximus'un

işkencelere maruz kalmasının ardından surların dışarısına çıkartılarak burada öldürülmüş ve öldürüldüğü yere gömülmüştür (Resim 44). Mezarının bulunduğu alana daha sonra bir kilise inşa edildiği bildirilmektedir. Aziz Neophytos, kilisesinin konumundan dolayı, gölden gelecek tehlikelere karşı şehri koruyan aziz (Promakhos gibi)¹²⁰ gibi de saygı görmüştür. 325 yılındaki ilk Ökümenik Konsil'den sonra Nikaia kentindeki konsilin yapıldığı toplantı mekanları, Kutsal Topraklara hacca giden hacıların uğrak merkezi haline gelmiştir. Bu nedenle Neophytos, Tryphon ve Diomedes'in kültleri halk tarafından çok fazla sahiplenilmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, özellikle Neopyhtos gibi bazı azizlerin kenti düşmanlardan koruduğuna inanılmıştır¹²¹. Tarihsel veriler, plan şeması¹²² ve lokalizasyonu birlikte değerlendirildiğinde; günümüzde göl altında keşfedilen anıtsal bazilikanın, Aziz Neophytos'un mezarı üstüne inşa edildiği söylenen kutsal kilise olabileceğini akla getirmiştir. Ancak üç yıldır süren kazı çalışmaları neticesinde Bema duvarının altında devam eden mezarların açılması¹²³ ve bu mezarlardan gelen sikke buluntularının¹²⁴ İ.S. 390'a tarihlenmesi nedeniyle, bazilika yapısının bu tarihten önce yapılmadığını ve bu bazilika yapısının Aziz Neophytos'a ait olamayacağını ortaya koyarken 2. evresinde diakonikon bölümü olarak kullanılan ve 1. evresinde mezar şapeli olan yapının Neophytos'a ait olması muhtemeldir.

Bazilika alanı içerisinde yapılan çalışmalar neticesinde yapının 3 evreden oluştuğu gözlemlenmiştir. Yapının birinci evresinde öncelikli olarak mezar şapeli ve mezar şapeline bağlı olarak bazilika yapısı inşa edilene kadar gömülerin yapıldığı nekropol, ikinci evresinde mezar şapelinin diakonikon bölümü olarak kullanıldığı bazilika yapısı, üçüncü evrede ise henüz hangi işlevde kullanılabileceği hakkında kesin bir kaniya varamadığımız ve devam edilecek kazılar neticesinde kesinleşecek olan açmalar içerisinde birbiriyle devamının gözlemlendiği geç dönem duvar kalıntılarının nasıl bir plan oluşturacağı kesinleşecektir. Fakat şu an için üçüncü evredeki bu geç dönem duvar kalıntıları hakkında kesin bir bilgi vermek doğru değildir.

Bazilika yapısındaki bu durum Myra-Andriake liman kentinde de benzer bir örnekle karşımıza çıkar. Liman bazilikası olan Andriake C Kilisesi üç nefli atriumu ve narteksi bulunan

emrindeki askerler Neophytos'u sur dışarısına çıkartarak göl kenarında başını gövdesinden ayırarak vahşice katletmişler ve öldüğü yerde (304 ya da 305 yılı) gömülmüştür.

¹²⁰ Foss 1996: 115-200.

¹²¹ Foss 2002: 132 vd.

¹²² Kentteki en erken tarihli anıtsal kilise olan Hagia Sophia kilisesi (V-VI. yy), meydana gelen depremler, zaman içine dağılan çeşitli ekler ve onarımlar geçirerek orijinal durumunu koruyamamış olsa da genel şema itibariyle göldeki kilise ile benzerdir. Ayasofya Kilisesi için bkz. Peschlow 2004: 202-203.

¹²³ Ayrıntılı bilgi için bkz. "Nekropol Alanı" bölümü.

¹²⁴ Bazilika kazısında ele geçen sikkeler, "2015-2017 Yılları Sualtı Bazilika Kazısı Sikkeleri" tez konu başlığı kapsamında Erhan GÜRMAN tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmaktadır.

bazilikal planlı bir yapıdır. Sikkeler ışığında İ.S. 5. yüzyıla tarihlenen bazilikanın konumuz olan bazilika ile plan özelliğinin benzerliği dışında bir diğer ortak noktası ise diakonikon bölümünün kare planlı apsisli bir şapel olmasıdır. Bu yapının prothesis bölümü bulunmayıp diakonikon doğrudan şapel olarak kullanılmıştır¹²⁵.

2.4. Temenos Duvarı

2014 yılının başlarında Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin "Tarihi Kültür Mirası Tespit ve Havadan Fotoğraflama Çalışmaları" kapsamında hava fotoğraflarının çekilmesi sırasında bazilika ile keşfedilen bir diğer yapıdır.

Duvar, bazilikanın batı uzantısından başlayıp, kuzeye doğru devam ederek ufak bir eğimle doğuya doğru ilerleyip, 9 metrelik bir kesintiden sonra kıyıya kadar uzanmaktadır. İlginç olan durum, duvarın güney-batı istikametinde bazilikanın güney dış duvarı hizasında bitirilmiş olmasıdır (Resim 45)¹²⁶.

Bu bölümde göl ile bazilika arasında herhangi bir sete yer verilmemiştir. Söz konusu duvar kalıntısı kıyından yaklaşık 9 metre açıkta olup, göl seviyesinden 2,70 metre aşağıdadır. Duvar güney tarafta taban seviyesinde kyklopik kesme taş bloklardan bunun üzerinde ise harçlı moloz taşlardan oluşan bir örgüden oluşmaktadır. Duvarın bu bölümünün uzunluğu 48 metre, genişliği ortalama 1,5 metre, yüksekliği ise yaklaşık 0,70 metredir. Duvardan sonra göl tabanının yaklaşık 2 metre daha derinde olduğu ve bu bölgede daha keskin bir eğimle derinleştiği anlaşılmaktadır. 9 metre aralıktan sonra duvar yaklaşık 39 metre daha devam etmektedir. Bu bölümde duvar karakter değiştirerek sadece kesme blok taşlardan oluşmaktadır (Resim 46)¹²⁷. Düzenli devam eden taş sırasının önünde gelişigüzel dağılmış taş blokları da yer almakta olup bazilika yapısının koruma duvarıyla çevrilmiş örnekleri birkaç antik kentte de karşımıza çıkmaktadır.

Tlos Antik Kenti'nde Kent Bazilikası olarak adlandırılan yapının doğu yönünde kuzey-güney istikametinde inşa edilmiş yüksek duvarlar bulunmaktadır. Burada kullanılan duvar bazilika yapısının kutsal alan sınırı olarak kabul edilmektedir. Bu temenos duvarı bazilika yapısıyla aynı duvar işçiliğine sahiptir¹²⁸.

¹²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk-Çekilmez 2016: 192-209.

¹²⁶ Şahin 2015: 42.

¹²⁷ Şahin 2015: 42.

¹²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Korkut-Keskin 2010: 8.

Gölün içerisindeki bazilikayı çevreleyen 1,5 metre kalınlığındaki bu duvarın bazilika yapısına ait bir kutsal sınır belirleyen temenos duvarı olabileceği gibi aynı zamanda yapının göl kıyısında bulunması sebebiyle yapıyı gölün hırçın dalgalarından koruyan bir duvar kalıntısı olup olmayacağı sorusu burada yapılacak kazı çalışmaları neticesinde şekillenecektir.

Bu alanda henüz bir kazı çalışmasının yapılmaması sebebiyle duvar kalıntısı ile ilgili kesin bir hipotez ortaya atmak mümkün değildir.

2.5. Nekropol Alanı

Bursa ili, İznik ilçesi, İznik Gölü'nde kıyıdan yaklaşık olarak 50 metre açıktaki keşfedilen bazilika yapısında sürdürülen arkeolojik çalışmalarda ortaya çıkan önemli buluntular arasında, yapının içinde ve dışında keşfedilmiş olan kiremit çatki mezarlar yer almaktadır¹²⁹. 2015 yılında sualtı yüzey araştırmaları sırasında yapının içinde ve etrafında olmak üzere 36 adet mezar tespit edilmiş olup bunlardan 6 adedi orta nefte, 6 adedi nartekste, 5 adedi atriumda ve 1 adedi de kuzey nefte olmak üzere 18 adet mezar bazilika yapısının içinde yer almaktadır (Resim 47). 2016 kazı sezonu sırasında yapı içerisinde yer alan kiremit mezarlardan, orta nefte yer alan ve 4A olarak adlandırılan sondajı açmanın kazı çalışmaları esnasında 7 adedi açığa çıkarılmıştır. Yapının diakonikon bölümünde çıkan lahit haricinde 2018 kazı sezonu boyunca açığa çıkan mezarların en önemli ortak özelliği, kiremit çatki mezar tipinde olmalarıdır (Resim 48).

Antik çağlar boyunca göçler, toplumlar arası ticaretler, savaşlar gibi unsurlar kültürel etkileşimleri de beraberinde getirmiştir. Bu etkileşimler ile farklılık ve çeşitlilik gösteren birçok gelenek içerisinde ölü gömme gelenekleri de yer almaktadır. Antikçağ toplumlarının ölü gömme geleneklerinin çeşitlilik göstermesi mezar tipleri çeşitliliğine de yansımıştır. İznik Gölü Sualtı Bazilikası kazısında keşfedilen kiremit çatki mezarlar, bu çeşitliliğin içerisindeki mezar tiplerinden bir tanesidir. Mezarların üst örtüsünü oluşturan kiremitlerin, ince tanecikli kil ve suyun karışımından yapılan hamurun form verilerek fırında pişirilmesi ile yumuşaklığını yitirip şeklini koruyan toprak ürünü olduklarını söyleyebiliriz. Küçük, düz yüzeyli kilden yapılmış olan kiremitlere erken Helladik ve Myken dönemlerinde rastlanmaktadır¹³⁰. Bununla birlikte

¹²⁹ Bazilika ve çevresinde yer alan mezarlar "İznik Gölü Sualtı Bazilikası Mezarları 2015-2017" başlıklı yüksek lisans tez konusu kapsamında İbrahim Semih ONUR tarafından çalışılmaktadır.

¹³⁰ Çördük 2006: 23.

kiremidin bir mezar malzemesi olarak kullanımını ile ilgili elimizde net bir tarih bulunmamaktadır.

Kiremit mezarları, dış bükey ve düz kiremit olmak üzere temelde ikiye ayrılabilir. Kiremitler üzerinde, hayvan veya insan el-ayak izleri ile çeşitli desen ve bezemelere rastlanılabilir. Mezarın boyuna göre birer sıra veya ikişer sıra şeklinde çatki yapıldığı görülmüş, bununla birlikte geç dönemlerde destek amaçlı kırık parçalardan oluşan kiremit mezarlara da rastlanılmıştır. Çatki yapılmasının ardından kimi mezarlarda üst açıklığı kapatmak için çeşitli kiremit parçaları ya da küçük çatki kiremitlerinin konulduğu görülmüştür. İznik Gölü Sualtı Bazilikası kazısında açığa çıkan mezarların da dış bükey kiremitlerden yapılmış olduğu ve kiremitlerin üzerinde çeşitli bezemelerin yer aldığı görülmüştür. Doğu-batı istikametinde uzanmakta olan bu mezarlar, kiremitler semerdam oluşturacak şekilde çatki yapılarak kuzey ve güneyinden küçük kiremit plakalar ile sınırlandırılmış ve mezar zeminine kiremitler döşenerek bireyler üstüne sırt üstü (dorsal) pozisyonda yatırılmıştır. Kiremitlerden düz bir zemin oluşturulup ölünün bu zemin üzerine yatırılması, Bazilika mezarlarının önemli bir özelliğidir. Bu tip mezar örneklerine, bölge olarak yakın bir kent olan Parion kentinin nekropol alanında; Klasik, Hellenistik ve Roma dönemi kiremit mezarlarında rastlamak mümkündür¹³¹. Hem kiremit döşeli düz bir zemine sahip olmaları, hem de dış bükey semerdam kiremit kullanılan örneklerin bulunması, iki kentin mezar tipleri açısından önemli benzerliklere sahip olduklarını göstermektedir¹³².

4A olarak numaralandırılan orta nefte yer alan sondajda yürütülen kazı çalışmaları sırasında açığa çıkarılan kiremit mezarlardan 7 adedinin, inceleme ve KM kodu verilerek belgeleme çalışmaları tamamlanmıştır. Mezarlara kodlama sisteminin uygulanması ileriye yönelik yürütülecek çalışmalarda bilgi karışıklığının önüne geçmek ve mezarların tıpkı kazılmadan önceki haliyle akıllarda canlandırılmasıdır. Bu sebeple kodlar mezar yapım tekniklerine göre ayrılmıştır. Diakonikon bölümünde yer alan lahite Lahit-1 kodu verilerek devam edilen kazılar sırasında olası ikinci bir lahit bulmamız durumunda Lahit-2 olarak devam edecektir. Alan içerisinde yüzeyde tespit edilenler dışında kazılar sırasında gelen kiremit çatki mezarlar karışma ihtimali en yüksek grup olması sebebiyle kiremit mezardan gelen KM kodu verilmiştir. Yüzey üzerinde görülen mezarların hepsine bu kodun verilmesi kazılar sırasında

¹³¹ Kasapoğlu 2012: 117, 123.

¹³² Kasapoğlu 2012: 117, 123.

açığa çıkabilecek olan yeni mezarların eklenerek bir karışıklık oluşturmasını önlemek adına kazısı yapılan mezarlara bu kod verilmiştir.

Antropolog tarafından sualtında yürütülen mezarların kazı çalışmalarında 2018 yılı itibariyle toplamda 10 kiremit mezar açılmış KM-1 koduyla başlayarak KM-10 koduyla şu an için son bulmuştur (Resim 49-50). Orta nef içerisinde yer alan Sondaj 4A açmasında yapılan kazılarda tespit edilen 7 adet mezardan KM-4 numaralı kiremit çatıklı mezarın açılması sırasında iskeletin ayaklarının bema duvarı altında kalmış olduğu gözlemlenmiştir (Resim 51-52). KM-3 numaralı mezarda ise yapılan kazılarda mezarın içerisine akan bir harç tespit edilmiştir. Bu harç kemiklere yapışmak suretiyle taş benzeri bir kıvama gelmiştir (Resim 53). Akıllarda soru işareti bırakacak üçüncü bir durum ise duvar takibi yapmak suretiyle yapılan seviye çalışmaları sırasında bema duvarının altında bir mezarın tespit edilmiş olmasıdır. Seviyenin bir miktar daha derinleşmesi adına kazılar devam ederken apsiste yapılan kazılarda 4A içerisinde görülen mezarın mezar bema duvarının altına girmek suretiyle Apsis içerisinden bir bölümü çıkmış olduğu tespit edilmiştir (Resim 54). Gerekli seviyenin açılması sonrası mezara KM-7 kodu verilmiş ve kazısı yapılmıştır.

Mezarların mevcut tahribatları ve konumları sebebiyle bazilika içerisinde ve çevresinde yer alan mezarlardan bir kısmının bazilika yapısından önce gömülmüş olabileceği kanısını bizde uyandırmıştır. Kazıları tamamlanan akmış harcın olduğu KM-3 mezarından İ.S. 364-378 yıllarına tarihlenen Valens dönemi bir adet bronz sikke, ayak bileklerin bema duvarına girdiği KM-4 mezarında ise İ.S. 378-383 yıllarına tarihlenen II.Valentianus dönemi bir adet bronz sikke bulunmuştur. Bu sebeple mezarların içerisinden gelen buluntular ışığında bazilika yapısının İ.S. 383 yılından önce yapılmış olmayacağı anlaşılmaktadır.

2.6. Yapı Kompleksi

Kültür varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 01.03.2016 tarihli yazısında Ali GÜROL isimli vatandaşın ihbarı doğrultusunda İznik Gölü içerisinde başka batıkların olabileceği bildirilmekte ve bu konuda araştırma yapılması talep edilmektedir. Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü uzmanlarınca yapılan inceleme neticesinde göl içerisinde kıyıdan görülebildiği kadarıyla herhangi bir insan yapısı bulunmadığı ifade edilmiş, sualtı araştırması yapılması önerilmiştir. Genel Müdürlüğün görevlendirmesi üzerine 24.06.2016 tarihinde yerinde sualtı yüzey taraması yapılmıştır¹³³. Bu tarihe kadar

¹³³Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN'in başkanlığında gerçekleştirilen çalışmada, Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Araş. Gör. Dr. Serkan GÜNDÜZ, İstanbul Üniversitesi Genel Koruma ve Anabilim Dalı'nda

beklenmesinin nedeni ihbarda bulunan vatandaşın Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde öğrenci olması nedeniyle araştırmalara ancak yıllık tatilinin başladığı dönemde, yer göstermek için aramıza katılabilmiş olmasıdır.

Ali GÜROL isimli vatandaşın göstermiş olduğu üç bölgede dalışlar yapılmış lakin uydu görüntülerinde yapı kalıntısına benzetilen oluşumların doğal oluşumlar olduğu gözlemlenmiştir.

Şahsın her ne kadar gösterdiği bölgelerde 2863 sayılı kanun kapsamına giren kültür varlığına rastlanmasa da, kıyı taranarak yapılan geri dönüş yolculuğunda bazilika kalıntısının 760 metre güneyinde, kıyıdan 62 metre açıkta, 40°25'10.10"K - 29°42'22.88"D koordinatlarda, tekne üzerinden görülebilecek bir derinlikte duvar kalıntılarına rastlanmıştır (Resim 55). Duvar, dış bölümleri kenarları kesilmemiş blok taşlardan, orta ise moloz dolgu ile doldurulmuş taşlardan oluşan bir özellik göstermektedir. Taşların üzerindeki kabuktan dolayı bağlama yöntemi olarak harç kullanılıp kullanılmadığı anlaşılamamıştır. Yapılan ön araştırma dalışlarında duvarın dört köşeden meydana gelerek kesintisiz devam ettiği ve dikdörtgen bir yapı oluşturduğu görülmüştür. Hazırlanan ön raporda yapının rölövesinin hazırlanıp ayrıca sunulacağı belirtilmiştir.

Kalıntıların bulunduğu alan kıyı şeridini kapsayacak şekilde 1. derece arkeolojik sit sınırına alınması kapsamında sit fişleri oluşturularak İznik Müze Müdürlüğüne ve Bursa Koruma Kurulu'na sit önerisi sunulmasının ardından alan 1. derece arkeolojik sit ilan edilmiştir (Resim 56).

Söz konusu alanda Lowrance HDS 12 GEN 3 structurescan sonar sistemi ile arazi çalışmaları yapılmıştır.¹³⁴ Sonar taramalarında 455 khz – 800 khz frekanslar kullanılarak, tarama genişliği kaliteli sonuçlar almak için ortalama 30 metre genişliğinde tutulmuştur. Sonar tarama alanı kalıntının çevresini kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu sayede yapının çevresinde herhangi bir başka kalıntının olup olmadığı amaçlanmıştır. Tarama verilerinin dijital ortama aktarılarak incelenmesinin ardından ön çalışması yapılmış olan kalıntının doğusunda iki adet farklı yapı kalıntısı tespit edilmiştir (Resim 57).

doktora öğrencisi Can CİNER, İznik Müze Müdürlüğü adına müze uzmanı arkeolog Mehmet Hasan BOZKURT araştırmalara katılmıştır.

¹³⁴ Sonar çalışmaları tarafımızca yapılmış olup Araş. Gör. Dr. Serkan GÜNDÜZ ve Çağrı AYDIN'ın katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Sualtındaki kalıntılar birbiriyle bağlantısı olmayan lakin bir kompleks oluşturacak şekilde üç yapıdan meydana gelmektedir. Yapıların kolay tasnif edilmesi ve çalışmaların rahat gerçekleştirilmesi adına Doğu-Batı (kıyıdan-açığa) doğrultusunda ilerlenerek yapılara A,B ve C harfleri verilmiştir.

Yapı kalıntılarının en doğusunda yer alan A yapısı 4.65 metre ölçülerinde dıştan kare oda oluşturacak şekilde duvar sıralarına sahiptir. Duvarların içi oda oluşturacak şekilde yer alan yapının iç duvarları oval formda tasarlanarak iç çapı 3 metredir (Resim 58-60). Yapının içerisinde güneydoğu köşesinden başlayarak kuzeybatı doğrultulu zemine dikine yerleştirilen pişmiş toprak plakalardan oluşturulan üçgen formunda bir bölüm bulunmaktadır. Üçgen form oluşturan bölümünün zemin plakaları ile başlayarak üçgenin uç kısmı birbirine harçla tutturulmuş taşlardan oluşturulmuştur. Ayrıca yapının güneydoğu köşesinde dört adet, üçgen formlu yapının her iki birleştiği noktada birer adet olmak üzere toplamda altı adet muhtemelen havalandırma amacıyla kullanıldığını düşündüğümüz boşluklar bulunmaktadır (Resim 61-63).

A yapısının yaklaşık 1 metre kuzeybatısında kuzey-güney doğrultulu 3 metre uzunluğunda 2.88 metre genişliğinde iki bölümlü B yapısı yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı ortalama 20 santimetredir. İki odacık şeklinde bölünen alanlar 1.26 – 1.10 metre genişliğinde bölen duvarın kalınlığı 41 santimetre genişliğinde, korunan uzunluğu ise 1.57 metredir. Yapının güney duvarı tamamen yıkılmıştır (Resim 64-65).

B yapısının 6.5 metre batısında yer alan kuzey doğu-güney batı doğrultusunda devam eden yaklaşık olarak 16 metre uzunluğunda 60 santimetre genişliğinde bir duvar sırası yer almaktadır. Aynı zamanda bu duvar sırasında bir oda oluşturacak şekilde kuzey ve güney sırasında ortalama 8 metre uzunluğunda ve 60 santimetre genişliğinde, doğu ve batısında 6 metre uzunluğunda duvar sıraları yer almaktadır. Ortalama 40 m² ölçülerinde olan odanın içi yapıya ait moloz taşlarla kaplıdır. Duvar hattı bir oda oluşturduktan sonra bir sıra halinde 7.37 metre devam etmektedir (Resim 66-67). Devam eden sırasının batısında yoğun bir sazlık örtüsünün olması sebebiyle bu alanda farklı bir duvar sırası izlenememektedir. Sazlıkların doğal balık yumurtlama alanı olmasından dolayı herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır (Resim 68-69).

Tarama verilerinin değerlendirilmesinin ardından alanda 23.11.2017 – 15.12.2017 tarihleri arasında kalıntıların tarafımızdan rölövelerinin çıkarılması ve belgelenmesi adına ikili buddy sistemiyle toplamda 92 dalış yapılmış ve çalışmalarda 234 saat sualtında çalışılmıştır¹³⁵.

Sualtında yapılan çalışmalarda tespit edilen A,B ve C yapılarının rölövelerinin çıkartılmasında fotomozaik metodu kullanılmıştır. Bu amaçla sualtında bulunan mimari kalıntılara ait duvarlar takip edilmiştir. Duvarların üzerine konan mira referans olarak kabul edilip, sabit bir açı doğrultusunda ilerlenerek kalıntıların fotoğrafları çekilmiştir. Toplanan fotoğraflar bilgisayar ortamında değerlendirilmiş, referans alınan mira üzerinden manuel metotla birleştirilmiş ve ardından duvar hattı sıralarına göre fotomozaikleri oluşturulmuştur. Kalıntılara ait duvar sıraları, parçalar halinde oluşturulan fotomozaiklerin tamamlanmasının ardından bir bütün oluşturacak şekilde fotoğrafları birleştirilmiştir (Resim 70). Böylece yapıların genel sualtı görüntüsü yüksek çözünürlüklü hale getirilmiştir. Rölöve çalışmalarına başlanmadan önce ayrıca total station yardımıyla kalıntıların belirli yerlerinden sabit noktalar alınarak WGS 84 memleket koordinatları ile eşleştirilmiştir. Tüm bu işlemlerin sonrasında kalıntıların 1/1 ölçeğinde rölövesi çıkartılmıştır (Resim 71). Aynı zamanda yapının mevcut 3D çizimi yapılarak sanal gerçekçilik oluşturulmuştur (Resim 72).

Yüzeyde yapılan araştırmalar sırasında 1 adet kandil (Kat. 1) ve 1 adet bronz sikke (Kat. 2) ele geçmiştir. Yüzey araştırmaları sırasında tespit etmiş olduğumuz sikke Arkadius Dönemi'ne ait olup İ.S. 395-401 tarihlerine verilmektedir. Tespit edilen bir diğer bulgu olan kandil ise form tipolojisi gibi nedenlerden dolayı İ.S. 520 yılına tarihlenmektedir. Her iki buluntunun yüzeyde bulunmuş olması nedeniyle aralarında yaklaşık 130 yıllık zaman farkı olması her ne kadar eserler yüzey buluntusu olsada yapının kullanıldığı tarihler hakkında yaklaşık fikir vermektedir. Mevcut duruma göre yapının en azından geç antik çağda kullanılmış olduğunu düşünüyoruz.

Alanda yapılacak olan kazı çalışmaları neticesinde yapının hangi işlevde kullanıldığına dair kesin bir sonuca varılacaktır.

¹³⁵ Sualtında yapılan rölöve ve belgeleme çalışmalarına Doktor Öğretim Üyesi Oktay DUMANKAYA, Araş.Gör.Dr.Serkan GÜNDÜZ ve Çağrı AYDIN, dalış amiri olarak teknede İbrahim Semih ONUR ve Erhan GÜRMAN yer almıştır. Aynı zamanda rölöve planının çıkarılması adına kıyıda total station kurulmuş ve bu kıyı çalışmasında Hülya YAMURKAYA katılmıştır.

2.7. Göllüce Mimari Parçalar

2018 yılı Bursa İli Kültür Envanteri Projesi kapsamında İznik İlçesi'nde yapılan yüzey araştırmaları sırasında 06.04.2018 ve 07.04.2018 tarihlerinde olmak üzere iki gün ziyarette bulunduğumuz Göllüce'de mihmandarlığımızı mahalle muhtarı Hasan Ayar yapmıştır¹³⁶. Mihmandarımızın yönlendirmesi doğrultusunda resmi kayıtlarda Büyükburun, halk arasında ise Yılgın olarak geçen mevkide yapılan araştırmalarda (Resim 73) Gemlik-İznik karayolunun kuzeyinde göl kıyısında yer alan ve gölün içerisine doğru dağılan 1 adet sütun gövdesi, 1 adet profilli üst yapıya ait mimari blok ve üzerinde dübel deliği bulunan çok sayıda mimari blok tespit edilmiştir (Resim 74). Öncelikli olarak sualtında yer alan bir kalıntıya ait parçalar olduğu düşünülse de çevresinde yapılan araştırmalar sonucunda alanın batısında beyaz damarlı gri mermerden oluşturulan bir platform insitu olarak tespit edilmiştir (Resim 75)¹³⁷. Platformun konumundan anlaşıldığı kadarıyla göle doğru inen bir merdivene ait olabileceği düşünülmüştür. Göl içerisinde su üzerinde görülebilen kalıntılar dışında sualtında başka kalıntıların olup olmadığını araştırmak adına hava şartlarının güzel olması ve gölde nadir rastlanacak derecede görüşün olması sebebiyle drone uçurularak havadan bir tarama yapılmıştır (Resim 76-77). Bu taramalar sırasında su üzerinde görülen parçalar dışında herhangi bir mimari öğeye rastlanılmamıştır. Bu sebeple yapının parçalarının göle doğru aktığını söylemek mümkündür.

Bu nedenle alanın hemen yanından geçen karayolu sebebiyle bu yolun güneyinde de bir araştırma yapılmıştır. Arazinin güneyinde yapılan araştırmalarda güneydoğu da bir su kaynağı tespit edilmiştir. Mihmandarımız bu alanda tatlı su kaynaklarının bol olduğunu ve suyun yukarıdan pişmiş toprak künkler ile bu alana taşındığından bahsetmiştir. Yüzeyde yapmış olduğumuz incelemelerde hem alanın güneyinde hem de yolun kuzeyinde bol miktarda kaba seramik parçalarına rastlanılmıştır (Resim 78). Çanak çömlek parçalarının içerisinde Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğunu düşündüğümüz ince seramikler yer almaktadır.

Göl kenarındaki platformun güneyine denk gelecek şekilde, yolun kuzey kenarına atılmış ve üzeri çalı ile kapatmış mermer bir blok tespit edilmiştir. Bloğun ön yüzünde yer alan profiller burada İmparatorluk Dönemi'ne ait olabilecek büyük ölçekli bir yapı kalıntısının olduğunu göstermektedir. Bu güzergahtan antik Nikaia – Kios yolunun da geçiyor olması yolun

¹³⁶ Ekip Üyeleri: Prof. Dr. Mustafa Şahin, Mehmet Hasan Bozkurt, Arş. Gör. Dr. Serkan Gündüz, Arş. Gör. Hazal Çitakoğlu, Semih Togan.

¹³⁷ İki parçadan oluşan platformun toplam uzunluğu 381 cm, genişliği 100 cm, ölçülebilen yüksekliği 12 santimetredir.

önemini artırmaktadır. Su kaynaklarının alanda bol olması burada Apollon ile ilgili bir kült alanının olabileceğine işaret etmektedir.

Mimari parçaların bulunduğu lokalizasyon doğrultusunda Clive Foss'un¹³⁸ yayınlamış olduğu Aziz Andrew'in hikayesi bu alana çok yakın bir noktada gerçekleşmiştir.

Köyün yakınlarında (Nikaia) yaklaşık 8 ½ mil uzaklıkta çıplak Lochous¹³⁹ adında bir kaya vardır. Bu alan çok tehlikelidir çünkü burayı bir dragon 8 katil haydut ile paylaşmaktadır ve bunların ikisini şeytan ele geçirmiştir. Aziz Andrew haçlı demir esasını alır ve iki müridi onlar üzerinde çalışır dragonu öldürür ve haydutları vaftiz ederler ve sonuç olarak birçok kişi arınır (Hristiyanlığa döner). Başka bir yol kıyısı kayası Katzapos'tur ve eşit derecede tehlikelidir çünkü Artemis tapınağı ve birçok temiz olmayan ruh yaptıkları aktiviteler nedeniyle yol da günün büyük kısmı kapalıdır. Andrew tapınağı yıkar buraya bir kilise kurar ve bu alanı temizler. Yakında karanlık ağaçlık bir köy vardır adı Daukomis'tir, burada başka bir dragon öldürür ve Afrodit tapınağının olduğu alanı arındırır. Aktiviteleri o kadar ilham vericidir ki birçok Yahudiye ve Pagana Hristiyanlığı kabul ettirir. En sonunda sinagoglarını Theotokos'a ait bir kiliseye dönüştürür ve şehrin ilk başpiskoposu Drakontios buyrulmuştur. Drakontios daha sonra şehit edilmiş ve Nikomedia'ya gitmiştir.

Aziz Andrew'in gelmiş olduğu alan çalışma sahamıza çok yakın olması sebebiyle kalıntıların bir Artemis Tapınağı'na ait olabileceğini düşündürmektedir.

Alanda yapılacak olan bitki temizliği neticesinde doğru bilgiyi edinmek mümkündür.

¹³⁸ Foss 1996: 22-23.

¹³⁹ Kalıntıların bulunduğu alanın doğusunda yer alan ve günümüzde Karacakaya olarak isimlendirilen alan.

3. NIKAIA KENTİ DEPREM TARİHİ - İ.S. 19-1064

Tarih boyunca kentler, yaşanan depremlerin şiddeti ve depremin olduğu merkeze yakınlığı ile orantılı olarak zarar görmüş ve yıkılmışlardır. Depremlerin etkisiyle bazı kentler tarih sahnesinden tamamen silinmiş, bazı kentlerde ekonomik ve siyasi güçlerini kaybetmelerine karşın önemlerinden dolayı yeniden kurulmuş ve yoğun imar faaliyetleri geçirmiştir¹⁴⁰. Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde olması nedeniyle Antik Nikaia tarih boyunca bir çok kez yıkılmış ve stratejik önemi sebebiyle yeniden inşa edilmiştir.

Kuzey Anadolu Fayı, Kuzeybatı Anadolu'da Adapazarı civarında üç kola ayrılmaktadır¹⁴¹. Kuzey kolu, Sapanca Gölü üzerinden İzmit Körfezi yoluyla Marmara Denizi'ne ulaşarak kuzey Marmara çukurluğunu oluşturur; orta kolu, Akyazı batısından başlayarak Geyve Boğazı yoluyla İznik Gölü'ne ve oradan Gemlik Körfezi'ne uzanmaktadır¹⁴².

Nikaia kentinde Hellenistik Dönem'de ve daha önceki dönemlerde yaşamış olduğu depremlerle ilgili hiçbir bilgi yoktur¹⁴³. Kente ait en erken deprem verisi İ.S 19 tarihine aittir. İ.S 19 tarihinden başlayarak 1064 yılına kadar kentte kayıt altına alınmış toplamda onyediyedi adet deprem vardır¹⁴⁴.

3.1. 19 Depremi

Merkez üssü Nikaia olan deprem VI şiddetindedir¹⁴⁵. Tahribat hakkında herhangi bir bilgimiz yoktur.

3.2. 24.11.29 Depremi

Tarihi kayıtlardan edinilen bilgiler doğrultusunda 24 Kasım 29 tarihinde meydana gelen ve şiddeti IX olan bu depremde, kentin büyük kısmı yıkılmış ve bu deprem Nikomedia'dan da çok şiddetli bir şekilde hissedilmiştir. Merkezini Gemlik Körfezi olarak veren kaynaklarda mevcuttur.

¹⁴⁰ Ross v.d. 2005: 763.

¹⁴¹ Özmaral 2012: 1; Adatepe-Erel 2006: 142.

¹⁴² Özmaral 2012: 1; Adatepe-Erel 2006: 142.

¹⁴³ Şahin 2013: 2.

¹⁴⁴ Adatepe v.d. 2006: 150; Doğançcı 2016: 127.

¹⁴⁵ Ergin v.d. 1967: 12.

3.3. 32-33 Depremi

VIII şiddetli¹⁴⁶ Nikaia merkezli depremde tüm Bithynia eyaletlerinde etkili olmuştur. Bazı kaynaklarda depremin Nicomedia merkezli olduğu belirtilmektedir. Depremin şiddeti Bursa'dan hissedilmiştir. Depremde Nikaia'daki çoğu ev yıkılmıştır¹⁴⁷.

3.4. 2 Ocak 69 Depremi

Depremin merkez üssü Nikomedia ve şiddetinin VII olduğu belirtilmektedir¹⁴⁸. Lakin deprem Nikaia'da da oldukça etkili olmuştur. Nikomedia, Vitellius'un imparatorluğu döneminde meydana gelen bu depremde ağır hasar görmüştür¹⁴⁹. Şiddetli depremin sonucunda büyük hasar gören kent imparatorluk hazinesinden aldığı yardım sayesinde yeniden kurulmuştur¹⁵⁰.

3.5. 120 Depremi

İ.S. 120 yılında meydana gelen ve şiddeti VII¹⁵¹ olan bu deprem Nikomedia ve Nikaia başta olmak üzere Kapıdağ Yarımadası ve tüm Bithynia'da ağır hasara yol açmıştır¹⁵². Bazı uzmanlar bu depremin şiddetini VIII olarak vermiştir¹⁵³. Depremin olduğu tarih bazı kaynaklarda 121 veya 122 olarak da verilmektedir¹⁵⁴. Nikomedia tamamen yıkılmış, Nikaia ise ağır hasar görmüştür¹⁵⁵. Depremle birlikte Marmara Denizi'nde ve İznik Gölü'nde tsunami meydana gelmiştir¹⁵⁶.

Hadrianus yıkılan Nikaia ve Nikomedia kentlerini yeniden inşa ettirmiştir¹⁵⁷. Diğer metinlerden Hadrianus'un bu iki kentte agoralar ve yollar, kentlerin surlarında ise onarımlar yaptığı bilinmektedir¹⁵⁸. Şahin'e göre ise surların onarılmasından kastı kentin giriş kapılarının onarımı olmalıdır. *Pax Romana* diye adlandırılan bu barış ve refah dönemlerinde kent surlarının savunmaya yönelik işlevleri kalmamıştır. Nikaia'nın İstanbul ve Lefke kapılarında Hadrianus'a

¹⁴⁶ Doğanç 2016: 127.

¹⁴⁷ Ambraseys 2009: 108.

¹⁴⁸ Ergin v.d. 1967: 12.

¹⁴⁹ Doğanç 2016: 121; Adatepe v.d. 2006: 150.

¹⁵⁰ Ambraseys 2009: 118.

¹⁵¹ Ergin v.d. 1967: 12.

¹⁵² Ambraseys 2009: 125; Doğanç 2016: 121.

¹⁵³ Sancaklı 2004: 95.

¹⁵⁴ Adatepe v.d. 2006: 150.

¹⁵⁵ Doğanç 2016: 121; Adatepe v.d. 2006: 150.

¹⁵⁶ Altınok 2004: 25; Doğanç 2016: 121.

¹⁵⁷ Doğanç 2016: 121; Ambraseys 2009: 125.

¹⁵⁸ Şahin 2013: 3.

yapılmış ithaf yazıtlarından, Vespasianus Dönemi'ne ait bu giriş kapılarının depremde zarar gördüğü ve Hadrianus tarafından yeniden yaptırıldığı anlaşılmaktadır¹⁵⁹.

3.6. 128-129 Depremi

Bazı kaynaklarda tarih olarak 128 veya 129 yılı verilmektedir. Deprem şiddeti bilinmemektedir lakin depremin Nikaia ve Nikomedia'da olduca hasar verdiği tespit edilmiştir¹⁶⁰. Aynı zamanda deprem ile birlikte Kapıdağ Yarımadası'nda ve İznik Gölü'nde tsunami meydana gelmiştir¹⁶¹.

3.7. 3 Ekim 350 Depremi

Nikaia ve Nikomedia'da etkili olmuş bir depremdir. VI ile IX şiddetinde olduğu tahmin edilmektedir¹⁶².

3.8. 24 Ağustos 358 Depremi

Merkez üssü Nikaia-Nikomedia olan IX şiddetindeki depremdir¹⁶³. Bazı bilim insanları depremin şiddetini IX-XI arasında göstermektedir¹⁶⁴. Makedonya'dan başlayarak Marmara ve Ege bölgelerine kadar yayılmış büyük deprem felaketidir¹⁶⁵. Batı Anadolu'da dahi etkisi hissedilen yıkıcı depremde neredeyse tamamen Nikaia başta olmak üzere Nikomedia ve Konstantinople yerle bir olmuştur¹⁶⁶. Depremin etkisiyle Marmara Denizi ve İznik Gölü'nde tsunami meydana gelmiştir¹⁶⁷. Aynı zamanda depremin etkisiyle 150 kasaba kısmen hasar görmüştür. Nikomedia ve Nikaia'da toprak kaymaları ve arazi deformasyonu meydana gelmiştir¹⁶⁸.

Ammianus'un bu depremle ilgili raporu, ayrıntılarla doludur. Ammianus'a göre, şehrin çoğu yıkılmış ve Sozomen'in onayladığı gibi, ayakta kalan her şey beş gün süren devam eden sarsıntıda tüketilmiştir. Ammianus, aynı zamanda deprem(ler) in Makedonya, Asya ve Pontus'u etkilediğini, bunun da Consularia Constantinopolitana'nın ifadesiyle aynı anda 150 diğer şehrin

¹⁵⁹ Şahin 2013: 3.

¹⁶⁰ Doğanç 2016: 122; Adatepe v.d. 2006: 150.

¹⁶¹ Altınok 2004: 25.

¹⁶² Ergin v.d. 1967: 13; Adatepe v.d. 2006: 150; Doğanç 2016: 122.

¹⁶³ Ergin v.d. 1967: 13

¹⁶⁴ Sancaklı 2004 32.

¹⁶⁵ Şahin 2013: 4; Adatepe v.d. 2006: 150.

¹⁶⁶ Ambraseys 2009: 144.

¹⁶⁷ Altınok 2004: 26.

¹⁶⁸ Ambraseys 2009: 144.

de Nicomedia ile aynı anda zarar gördüğünü bildirmiştir¹⁶⁹. Aynı zamanda ünlü tarihçi bu deprem felaketini yaşayan Nikomedia'yı trajik bir şekilde anlatmaktadır¹⁷⁰.

Ammianus'un Nikomedia'da verdiği bilgiler doğrultusunda depremin ne derece büyük olduğunu anlamaktayız. Depremin şiddetinin IX ila XI arasında olduğu düşünüldüğünde bu aktarılan bilgiyle neredeyse aynı derece bir hasarın Nikaia'da da meydana geldiğini tahmin edebiliriz.

Bu deprem Hristiyanlık tarihi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. İmparator II. Constantinus Hristiyanlar arasındaki tartışmaları çözüme kavuşturmak adına 358 yılında Nikomedia'da olmasına karar verdiği genel konsülün yerini bu deprem nedeniyle değiştirmek zorunda kalmıştır¹⁷¹. Depremin olduğunu yolda haber alan piskoposlar geri dönmüşlerdir. Pagan dinine mensuplar depremin ardından propaganda faaliyetlerine başlamışlar ve depremde katedralin yerle bir olduğunu ve birçok piskoposun bu felakette öldüğü haberini yaymışlardır¹⁷².

¹⁶⁹ Lenski 2002: 386.

¹⁷⁰ Ammian. XVII. VII. 1-8, 340-344: “24 Ağustos'ta sabahın alaca karanlığında kara bulutlar az önce açık ve berrak olan gökyüzünü kaplıyor ve ortalık kararıyordu. Güneş parlaklığını yitiriyor göz gözü görmez oluyordu. Böylece gözler görme yeteneğini yitiriyor, yer yüzü kibirli bir sisle kaplanıyordu. Daha sonra, sanki Ulu Tanrı kader tayin edici yıldırımlarını fırlatmış ve sanki rüzgarları dünyanın dör bir ucundan salıvermiş gibi, çılgın fırtınaların dehşeti yeryüzünü kasıp kavurmaya başlıyordu. Bunların darbeleri altında dağlardan gelen bir uğultu ve kıyılardan yükselen bir çatırtı duyuluyordu. Bunu korkunç bir yer sarsıntısı eşliğinde rüzgar anaforları ve şimşekler takip ediyor, kenti ve banliyölerini temelden yıkıyordu. Tepenin yamacındaki binalar yıkılarak birbiri üzerine düşüyordu. Yıkılmanın gümbürtüsünden yer gök inliyordu. Bu arada eşlerini ve çocuklarını ya da yakınlarını arayan insanların birbirine karışan canhıraş çığlıkları ayyuka çıkıyordu. Nihayet ikinci saatin sonunda, üçüncü saatin bitiminden önce, tekrar açılan ve berraklaşan hava o ana kadar görünmez durumda kalan ceset yığınlarını göz önüne seriyordu. Bazı kurbanlar düşen molozların müthiş şiddetiyle ezilmiş ve bunların kitlesi altında can vermişlerdi; bazıları ise gırtlaklarına kadar yıkıntılara gömülmüş ve kimse yardımlarına gelemediği için ölmüşlerdi. Eğer biri bunlara yardım edebilmiş olsaydı, hayatta kalabilirdi. Kimi kurbanların bedenleri ise merteklere saplanmıştı. Yedikleri darbeye yaşamını yitiren bir çok kişi daha kısa bir süre öncesine kadar canlı birer varlıklarken, şimdi gördüğümüz ise karman çorman bir ceset yığını. Diğer taraftan yıkılan evlerin içinde mahsur kalan birçok insan da korku ve açlıktan telef oldu. Bunların arasında Aristainetos da bulunuyordu. Bu zat, kısa bir süre önce Contantius tarafından kurulan ve zevcesi Eusebia onuruna “Pietas” diye adlandırılan Piskoposluğa vali olarak atanmıştı. Böylesine bir talihsizliğe düşen bu zat uzun ve işkenceli bir can çekişmeden sonra ruhunu teslim ediyordu. Birçok insan ani yıkından neye uğradıklarını anlayamadan enkaz altında can vermiş ve hala orada gömülü bulunuyorlar. Bazı insanların kafası ezilmişti, bazılarının ise ya kolu ya bacağı kopmuştu. Yaşamla ölüm arasında ne yapacaklarını bilemeyen bu insanlar, kendileriyle aynı durumda olanlara yardım için yalvarıyorlardı; yeminler edilerek verilen tüm sözlere rağmen hiçbirine yardım eli uzanmıyordu. Eğer aniden çıkan yangın etrafa yayılmasa ve beş gün boyunca gece ve gündüz herşeyi yalayıp yutmasaydı, dini ve özel binalardan pek çoğu ayakta kalır ve insanlardan da fazla miktarda kurtulan olurdu.”

¹⁷¹ Kaçar 2003: 109.

¹⁷² Doğancı 2016: 125.

İ.S. 362 yılında İmparator Julianos Apostata, Antiokheia'ya giderken Nikaia'ya uğramış, depremin etkisiyle perişan halde olan halktan çok etkilenerek büyük miktarda bir bağışta bulunmuştur¹⁷³.

3.9. 02 Aralık 362 Depremi

362 yılının sonlarına doğru merkez üssü Nikomedia olan depremdir¹⁷⁴. Depremin şiddeti kayıtlara VI olarak geçmiştir¹⁷⁵. Bithynia bölgesi İ.S. 358 depreminin yaralarını sarmaya çalışırken kışa doğru olan bu deprem ile birlikte kentlerde ayakta kalan yapılarda yıkılmıştır¹⁷⁶. Harap olan yapılardan sütunlar tekrar kullanılmak üzere Ammianus, Nikomedia'yı daha da yıkıma götüren ve aynı zamanda Nikaia'nın kalan parçalarını tahrip eden bu depremi rapor etmektedir¹⁷⁷.

Dört yıl öncesinde geçirdiği büyük depremle yıkılan Nikaia bu seferde hem de 4 yıl sonra büyük bir depremle yeniden yıkılmıştır. Vita Const. bu depremle ilgili bilgiler vermektedir¹⁷⁸. Yedinci yüzyıl yazarı Niki of Nikiu da Nikaia'nın yıkımını kaydetmiştir. Tanrı'nın, Arian piskoposlarının orada sözlerini tutmasını engelleme aracı olarak yorumladığı. O, depremden sonra Haç'ın öğleden sonra Kudüs'te gökte görüldüğünü ekleyerek depremi aktarmaktadır¹⁷⁹.

3.10. 11 Ekim 368 Depremi

Merkez üssü Nikaia olan depremdir¹⁸⁰. Depremin şiddeti VII olarak tahmin edilmektedir¹⁸¹. 358-368 yılları arasında Bithynia şehirlerini kasıp kavuran bu felaket zincirinin

¹⁷³ Ambraseys 2009: 145; Adatepe v.d. 2006: 150; Doğanç 2016: 125.

¹⁷⁴ Adatepe v.d. 2006: 150.

¹⁷⁵ Ergin v.d. 1967: 13.

¹⁷⁶ Ambraseys 2009: 147.

¹⁷⁷ Ammian. XVII. Vii. 4-5/LCL.ii. 270: "Bu yılda, tıpkı kış mevsimin elinde olduğu gibi, bazı derelerin kurumuş olması nedeniyle bir su korkusu vardı. Daha önceleri su birikintileri oluşturan ve taşan su yatakları yeniden eski konsiyonuna getirildi. Sonra 2 Aralık'ta, hemen akşamdan önce, Nikomedia'nın geri kalanı hem de Nikaia'nın büyük bir parçası bir deprem tarafından tamamen yok edildi."

¹⁷⁸ Vita Const. 21/103: "İmparator Julian'ın saltanatı, Julian imparatorluk esasını aldıktan hemen sonra ve sonra ve sarayına varmadan önce, büyük bir deprem meydana geldi, ki o deprem büyük bir kilisenin kubbesinin yıkılmasına sebep oldu. Tanrı'nın Kutsal Bilgelik Kilisesi (Hagia Sophia), büyük hasar gördü ve daha sonra depremin gücü nedeniyle Tanrı'nın bu kutsal tapınakları ihmal edildi. Hagia Sophia kapalı kaldı."

¹⁷⁹ Nikiu 1916, 82: "Ve o günlerde dahası, 318 Babalarımızın şehirleri başkanı olan Nicaea şehri, büyük bir depremle devrildi. Ve bu, Arianusçuların, kutsal Babalarımız tarafından kurulan kutsal ortodoks inancı bozmak için orada toplanmaması için Tanrı'nın iradesinden düştü, Konstantin günlerinde daha önce bir araya gelen 318 piskopos mutlu anı festivali. Ve bu nedenle Tanrı'nın gazabı onları engelledi. Ve sonra cennette bir işaret belirdi yani, Kurtarıcımız İsa Mesih'in çarımıha gerildiği kutsal yerde, gün ortasındaki kutsal haç olduğu ortaya çıktı. Cyril'in gelişiyile aynı zamanda, Kudüs Patriği ve beraberindeki diğer piskoposlar bir mektup yazdılar ve imparator Konstans'a büyük bir harikayla ve ortaya çıkan büyük işaretle ilgili olarak gönderildi."

¹⁸⁰ Doğanç 2016: 125.

¹⁸¹ Adatepe v.d. 2006: 150.

sonucudur. 368 depremiyle Nikaia tamamen temelinden yıkılmıştır. Aynı zamanda İznik Gölü'nde tsunami oluşmuştur¹⁸².

Deprem hakkında tarihi metinlerde çok sayıda kayıt yer almaktadır. Depremden , Sozomen¹⁸³, Hieron¹⁸⁴, Nestorian¹⁸⁵, Paschale¹⁸⁶, Malalas¹⁸⁷ ve Ioann Nikiu¹⁸⁸ bahsetmektedir.

3.11. 378 Depremi

Şiddeti oldukça küçük olan depremin merkez üssü Nikaia'dır¹⁸⁹.

3.12. 444 Depremi

Şiddeti verilemeyen tek depremdir.

3.13. 8 Aralık 447 Depremi

Merkezi Konstantinapolis ve Nikomedia olan deprem VIII şiddetindedir¹⁹⁰. Bazı kaynaklarda depremin İ.S. 448 yılında ve şiddetininin de VII olarak vermektedir¹⁹¹. II. Theodosius döneminde (İ.S. 408-450) meydana gelen bu deprem Konstantinapolis, Bithynia, Frigya ve Çanakkale'yi de kapsayan geniş bir alanda hissedilmiştir¹⁹².

3.14. 715 Depremi

Merkezi Nikaia olup deprem IX şiddetindedir¹⁹³. Nikaia ve çevresinde oldukça büyük hasarlar vermiştir. Deprem merkezinin Kios olduğu tartışılmaktadır¹⁹⁴.

¹⁸² Altınok 2004: 26.

¹⁸³ Sozomen vi.10: "O zamanlar, pek çok yerde büyük taşlar gibi görünen şeylerin en olağandışı bir düşüşü vardı ve çok büyük depremler diğer şehirleri, özellikle de Nikaia'yı devirdi. O dönemde Valens imparator ve Eudoxius piskoposuydu ve buna rağmen kendi aralarında muhalif olan Hıristiyanları takip etmeyi bırakmamışlardı."

¹⁸⁴ Hieron. His. 245: "Daha önce çökmüş olan Nikaia, bir depremle tamamen yere yığıldı."

¹⁸⁵ Chron. Nest. xlii/260: "İskenderiye'nin 680 yılında Doğu ve Batı'da korkunç bir deprem oldu Nikaia yıkıldı. deprem, İran'da üç şehri tahrip etti. Bu, Tanrı'nın verdiği cezadır."

¹⁸⁶ Chron.Pasch. 368/757: "İkinci kez Valentianus ve Valens'in konsili. Bu konsillerin altında, Nikaia şehri Gorpiaeus, Ekim ayının beşinde bir depremle sarsıldı."

¹⁸⁷ Mal. 342/511: "Valens'in şehri olan Bithynia'daki Nikaia ilahi gazabın altında acı çekti."

¹⁸⁸ Ioann. Nik. 19/84: "Ve bu iğrenç Valens'in günlerinde, kutsal konseyin yapıldığı Nikaia şehrinde bir deprem oldu. Deniz kente karşı yükseldi onu boğdu."

¹⁸⁹ Adatepe v.d. 2006: 150.

¹⁹⁰ Ergin v.d. 1967: 13.

¹⁹¹ Adatepe v.d. 2006: 150.

¹⁹² Doğancı 2016: 126.

¹⁹³ Ergin v.d. 1967: 15.

¹⁹⁴ Adatepe v.d. 2006: 150.

3.15. 26 Ekim 740 Depremi

Merkez üssü Nikaia¹⁹⁵ olan depremin şiddeti VII¹⁹⁶ olarak belirtilmektedir. Bu deprem Marmara Denizi'nin doğu kesiminde etkisini göstermiş oldukça yıkıcı bir depremdir. Bithynia'daki birçok kilise, manastır, kamu binası ve özel ev, büyük bir can kaybıyla yıkılmıştır¹⁹⁷. Aynı zamanda deprem sebebiyle Marmara Denizi, İzmit Körfezi ve İznik Gölü'nde tsunami meydana gelmiştir¹⁹⁸. 715 yılında IX olarak nitelendirilen depremle ilgili sınırlı sayıda kaynak bulunmasına karşın 740 depremiyle ilgi verinin fazlalığı ve oluşan büyük yıkım depremin şiddetinin VII olabileceğini sorgulamamıza neden olmaktadır.

Nikaia depremden oldukça etkinleşmiş ve derhal restorasyona ihtiyaç duyulması ne ölçüde ciddi şekilde hasar gördüğünün kanıtıdır. Nikaia'da sadece bir kilisenin ayakta kaldığı söylenmektedir. Yıkıcı depremden Nicephorus¹⁹⁹, Michael the Syrian²⁰⁰, bahsetmektedirler.

3.16. 23 Eylül 985 Depremi

Merkez üssü Nikaia olan deprem VIII şiddetindedir²⁰¹. Bazı kaynaklarda depremin merkez üssü Konstantinopolis olarak gösterilmektedir²⁰². Taranan tarihi metinlerde depremle ilgili Nikaia'dan bahseden bir kaynak bulunamamış olup genel olarak Konstantinople'de meydana gelen büyük yıkımdan bahsedilmiştir. Bu sebeple depremin merkez üssü Konstantinople olduğunu düşünmekteyiz.

3.17. 23 Eylül 1064 Depremi

Merkez üssü tam olarak belirlenemese bile VIII şiddetindedir²⁰³. Bizanslı tarihçilerin 1063-1065 yılları arasında gerçekleştiğini aktardıkları deprem silsilesi içerisinde oluşan en büyük depremdir. Yaklaşık olarak 250 kilometrelik bir alanda hissedilerek büyük yıkımlara yol

¹⁹⁵ Ambraseys 2009: 227.

¹⁹⁶ Ergin v.d. 1967: 15.

¹⁹⁷ Ambraseys 2009: 227.

¹⁹⁸ Altınok 2004: 27.

¹⁹⁹ Niceph. Call. post Maur. 66: "Bizans'a çarpmış bir deprem arasındaki zamanda, diğer şehirleri ve köyleri de ciddi biçimde etkiliyor ve bazı evleri, kutsal kiliseleri yıktı, bunlardan bazıları temellerini yıktı. Buna ek olarak, Büyük Kilise'nin çok yakınında bulunan St Irene'ye adanan görkemli kiliseye hasar verdi. Ve Xerolophus üzerinde oyulmuş bir sütun üzerinde duran eski bir Roma hükümdarı Arcadius'un heykeli yere düştü. Sarstintı bir yıl sürdü, sonuçta vatandaşların çoğu duvarların dışına çıktı ve kulübelerde yaşadı.

²⁰⁰ Mich. Syr. Arm. 259: "Konstantinople kentinin dörtte üçü harabeye düştü; Nikaia kasabası, Bithynia'daki diğer birçok şehirle birlikte tamamen yıkıldı."

²⁰¹ Ergin v.d. 1967: 16.

²⁰² Adatepe v.d. 2006: 256.

²⁰³ Ergin v.d. 1967: 16.

açmıştır²⁰⁴. Depremin bir başka önemi Marmara Denizi ve İznik Gölü'nde tsunami yaratmış olmasıdır²⁰⁵.

Nikaia tarihi boyunca geçirmiş olduğu depremler sebebiyle sürekli yıkılmış fakat yeniden onarılarak tarih sahnesindeki önemini korumaya devam etmiştir. Bu çalışmada kıyı şeridinde meydana gelen değişimler gözlenirken kıyı şeridinde sualtında kalan yapılara dair deprem araştırmaları sırasında tsunami felaketleri haricinde somut herhangi bir veriye rastlanılmamıştır. Sualtındaki kalıntıların ileride kazıları neticesinde elde edilecek bulgular doğrultusunda hangi depremde yıkılmış olabileceklerine dair kanıtlar belirlenecektir.

²⁰⁴ Adatepe v.d. 2006: 256.

²⁰⁵ Altınok 2004: 27.

SONUÇ

Tez konusu kapsamında yapılan araştırmalarda öncelikli olarak stucturescan sonar sistemi ile arazi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sonar taramalarında 455 khz – 800 khz frekanslar kullanılmış, tarama genişliği kaliteli sonuçlar almak adına ortalama 30 metre genişliğinde tutulmuştur. Townfish, verici ve alıcısı yüksek frekanslı ses sinyalleri gönderip almak sureti ile göl tabanının topografik özellikleri ve yüzeydeki objelerin tespit edilmesine katkı sağlamıştır. Araştırma sınırları boyunca yapılan taramalar sırasında elde edilen bulgular tez kapsamında değerlendirilmiştir.

Sonar taramalarından elde edilen bulgular ışığında sualtında dalışlar yapmak suretiyle çalışmalarda ikinci aşamaya geçilmiştir. Tez konusu kapsamında sualtında yapılan araştırmalarda ikili buddy sistemi ile toplam 1398 dalış yapılmış ve 2854 saat sualtında çalışılmıştır.

Sualtı çalışmaları sırasında pek çok zorlukla karşılaşılmıştır. Sualtında görüş mesafesi neredeyse 50 cm civarındadır. Göl tabanında yapılan herhangi bir küçük harekette dahi görüş yok denecek kadar azalmaktadır. Yaz aylarından Plankton ve alg artışı görölmektedir. Bu durum İznik Gölü'nün kirliliği ile doğru orantılıdır. Bu kirliliğe sebep olan bazı etkenler, tarım arazilerinin ilalanmasında kullanılan alet ve ekipmanların göl suyuyla yıkanması ve zirai ilaçların göle karışması, başta İznik dahil olmak üzere göle yakın yerleşimlerin kanalizasyon ve atık sularının göle akıtılması, bazı zeytin işletmelerinin ve mezbahaların atık sularının göle boşaltılması, bunun yanında göl çevresinde kurulan sanayi tesisinin atıklarının da göle akıtılması sonucunda göl içerisinde kirlilik her geçen gün daha da artmaktadır. Çalışmalarımız sırasında kentte yaşayan ve 1950'li yıllarda gölde balıkçılık yapan kişilerle görüştüğümüzde, göl suyunun o dönemlerde içilebilecek derece de temiz olduğunu hatta balık avından dönerlerken, gölden kaplara su doldurarak çay demlediklerinden bahsetmişlerdir. Aynı zamanda gölün suyunun ne derece iyi olduğuna tarihi metinlerden de anlamaktayız. İznik Gölü'nde geçmiş dönemlerle günümüz karşılaştırıldığında gölün ne derece kötü durumda olduğu bariz bir şekilde görölmektedir.

Yaz aylarında bazı istisnai durumlar dışında görüşün neredeyse yok denecek kadar az olması sebebiyle dalışların çoğu kış aylarında gerçekleştirilmiştir. Kış aylarında yapılan dalışlarda yaza göre görüşün biraz daha iyi olduğu gözlemlenmiştir. Lakin kış aylarında göl suyunun 4 C° ye kadar düşmesi sualtında çalışmaları zorlaştırmıştır. Sualtı araştırmalarında kış aylarında kuru dalış elbisesi kullanılmıştır.

Çalışmalarda karşılaşılan bir diğer zorlukta gölün kıyı şeridinde yer alan sazlıklar olmuştur. Sazlıklar göl içerisinde yaşayan balıklar doğal yumurtlama alanları olmasından dolayı sazlıklar kaldırılmamış, çevresinde araştırmalar yapılmış, sazlıkların iç kesimlerine girilememiştir.

Nikaia limanının araştırılması sırasında sualtında herhangi bir kalıntıya ait mimari yapı elemanı bulunamamıştır. Bunun yanında göl kapının aksında sular çekildiği zaman ortaya çıkan metal iskele direkleri bu alanın öneminin günümüzde dahi korunduğunu ortaya koymaktadır. Bu iskele direklerinden ve de sualtında mimari yapı elemanının olmayışından yola çıkarak kentin liman iskelesinin ahşaptan olabileceği sorusunu aklımıza getirmiştir. Almanya Xanten’de bulunan ve bir Roma kenti olan Colonia Ulpia’nın Nikaia ile benzerliği hippodamos plana sahip olması ve tatlı su kenarında bulunmasıdır. Kente ait liman kalıntıları tamamen ahşaptan meydana gelmektedir. Bu örnek Nikaia kenti limanının ahşap iskelelerden oluşabileceğini desteklemektedir.

Bazilika Sualtı Kazılarının aktif bir şekilde devam etmesi bu tez konusu kapsamında şu an için en net verilerin elde edilmesine olanak sağlamıştır. Diğer yapılarda yüzey araştırmaları sırasında elde edilen buluntuların yüzeyde tespit edilmesi ve bu yapılarda herhangi bir kazı yapılmamış olması yapının net bir şekilde tarihlenmesi konusunda eksiklikler yaratmıştır. Araştırma kapsamında bulunan alanların ilerleyen yıllarda yapılacak olası kazılarında somut fikirlerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Bazilika yapısını incelerken aklımıza gelen Ekümenik Konsil, Aziz Neophytos ve Bazilika yapısının altında yer alabilecek olası Apollon Tapınağı sorularımızı oluşturmaktadır. Bu üç soru alanında yapılan kazılar neticesinde şekillenmiş ve yeni bir bakış açısı kazanmıştır.

Orta nef içerisinde yer alan Sondaj 4A açmasında yapılan kazılarda tespit edilen 7 adet mezardan KM-4 numaralı kiremit çatıklı mezarın açılması sırasında iskeletin ayaklarının bema duvarı altında kalmış olduğu gözlemlenmiştir. KM-3 numaralı mezarda ise yapılan kazılarda mezarın içerisine akan bir harç tespit edilmiştir. Bu harç kemiklere yapışmak suretiyle taş benzeri bir kıvama gelmiştir. Akıllarda soru işareti bırakacak üçüncü bir durum ise duvar takibi yapmak suretiyle yapılan seviye çalışmaları sırasında bema duvarının altında bir mezarın tespit edilmiş olmasıdır. Seviyenin bir miktar daha derinleşmesi adına kazılar devam edilirken apsiste yapılan kazılarda 4A içerisinde görülen mezarın mezar bema duvarının altına girmek suretiyle Apsis içerisinden bir bölümü çıkmış olduğu tespit edilmiştir.

Mezarların mevcut tahribatları ve konumları sebebiyle bazilika içerisinde ve çevresinde yer alan mezarlardan bir kısmının bazilika yapısından önce gömülmüş olabileceği kanısını bizde uyandırmıştır. Kazıları tamamlanan akmış harcın olduğu KM-3 mezarından İ.S. 364-378 yıllarına tarihlenen Valens dönemi bir adet bronz sikke, ayak bileklerin bema duvarına girdiği KM-4 mezarında ise İ.S. 378-383 yıllarına tarihlenen II.Valentianus dönemi bir adet bronz sikke bulunmuştur. Bu sebeple mezaların içerisinden gelen buluntular ışığında bazilika yapısının İ.S. 383 yılından önce yapılmış olmayacağı anlaşılmaktadır bu nedenle bazilika yapısının bu tarihten önce yapılmadığını ve bu bazilika yapısının Aziz Neophytos'a ait olamayacağını ortaya koyarken diakonikonda yapılan kazılar sırasında yapının duvar harçlarının bazilika duvarlarıyla tamamen farklı olduğu gözlemlenmiştir. 2. evresinde diakonikon bölümü olarak kullanılan ve 1. evresinde mezar şapeli olan yapının Neophytos'a ait olması muhtemeldir. Diakonikon bölümü olarak kullanılan alan yapıyla bir bütün oluşturmamakla birlikte duvar yapısındaki farklılıklar nedeniyle yapıdan tamamen bağımsız olduğu bu küçük mezar şapelinin çevresinde yapılan gömülerle birlikte bir nekropol alanı haline geldiği sonrasında yapılan bazilika kalıntısıyla birleştirilmek suretiyle ikinci evreye geçtiğini söylemek mümkündür (Resim 79).

Aynı zamanda I. Ekümenik Konsil'in toplandığı saray bazilikasına ait sorularımıza cevap bulmak amacıyla yapılan kazılar ve elde edilen buluntular neticesinde tıpkı Neophytos Bazilikası bölümünde bahsedildiği gibi Bema Duvarının altından açılan iki adet mezardan gelen sikke buluntularının I. Ekümenik Konsil'in toplanmasından daha geç bir tarih olması nedeniyle bu yapının konsile ev sahipliği yaptığı görüşü şuan için askıya alınmıştır.

Yazılı kaynaklara göre, Roma İmparatoru Commodus Devrinde (İ.S. 180-192), İ.S. 183 yılında kent surlarının dışına Baktyanus tarafından bir Apollon Tapınağı yaptırıldığı bilinmektedir. Sencer Şahin tarafından tercüme edilen bir yazıta göre de yine bu tapınak sur dışında bir yere yaptırılmıştır.

Apollon Pythia'ya ait en eski tapınağın İ.Ö. Yunanistan'da Delphi'de kurulduğu bilinmektedir. Son kehanet ise Roma İmparatoru Theodosius'un tüm putperest(pagan) tapınımları kapatmaya karar verdiği İ.S. 393 civarında verilmiştir. Bazilikada orta nefin doğusunda, bemanın önünde yapılan kazılarda temel duvarının altında açığa çıkartılan bir mezarda bulunan sikkeler, İmparator Valens (İ.S. 364-378) ve II. Valentinianus (İ.S. 378-383) dönemlerine aittir. Bu buluntu bazilikal planlı yapının en erken İ.S. 4. yüzyılın son çeyreğinde inşa edilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Bu tarih İmparator Theodosius'un pagan tapınakları kapatılmasına karar verdiği tarihle de uyum göstermektedir. Belki de, İznik

Gözü'ndeki bazilika imparatorun kararı sonucunda kapatılan Apollon Tapınağı'nın üzerine inşa edilerek, alanın kutsallığı devam ettirilmiştir.

Alanda yapılan kazı çalışmaları süresince başta bazilikanın narteks bölümünde olmak üzere, yüzeyde tespit edilen mermer sütun tamburları ve mimari elamanlar bu görüşe ilk kanıtlar olmuştur. Devam eden çalışmalarda ele geçen Antoninus Pius sikkesi²⁰⁶ (İ.S. 138-161), Geta sikkesi²⁰⁷ (İ.S. 198-209), Cladius Albinus²⁰⁸ sunu kasesi (İ.Ö. 2-1. Yüzyıl)²⁰⁹, kandiller (İ.S. 3-4. Yüzyıl), terracotta figürin²¹⁰ (Roma Dönemi) gibi erken dönem eserleri bazilikanın daha erken döneme ait bir pagan tapınağının üzerine inşa edilmiş olabileceğine dair tezimizi kanıtlar niteliktedir.

Bu görüşü destekleyen ve güçlendiren bir diğer veri ise sondajlardaki katmanların homojen yapısıdır. V. katmanda Helenistik ve Roma dönemi ve son katman olan VI. katmanda Helenistik döneme tarihlenen çanak çömlek buluntuları bazilika yapısından önce burada daha erken tarihli bir yapının varlığını işaret etmektedir.

Bazilika kalıntısının 760 metre güneyinde yer alan bir diğer kalıntı grubu olan yapı kompleksinde yapılan araştırmalarda yapının rölövesi çıkartılarak gerekli belgeleme işlemlerinin ardından yapının detaylı tanımı yapılmıştır. 3 gruptan oluşan yapı öncelikli olarak bizlere bu alanın bir konuta ait olabileceğini düşündürmüştü fakat A yapısında tespit edilen birbirine dikine yerleştirilen pişmiş toprak plakaların baca delikleri oluşturacak şekilde bir form oluşturması bu alanın bir seramik fırınına ait olabileceğini düşündürmüştür.

Seramik fırınlarının belirli bir tipoloji izlememesi sebebiyle A yapısına ait benzer bir örnek bulunamamıştır. Genel olarak incelenen seramik fırınlarının kaburga olarak nitelendirilen bir iskelet sistemi oluşturan birinci kat ve üzerine seramiklerin piştiği ikinci kat yer almaktadır. Bu alanda ikinci kata dair bir belirti yoktur. Lakin birinci kat yani yakma bölümünü oluşturan kaburga kısmının bir kısmı gözlemlenmektedir. Bu alan ile ilgili ortaya attığımız hipotezimiz ilerleyen yıllarda yapılacak olan sualtı kazıları neticesinde alanın tamamen temizlenmesi ve kazılarak açığa çıkarılması sayesinde netlik kazanacaktır.

Göllüce Mahallesiinde, göl içerisinde tespit edilen mimari parçalar değerlendirildiğinde mimari elemanların büyük bir yapıya ait olabileceği gözlemlenmiştir. Alanda yapılan

²⁰⁶ Şahin 2016: 48.

²⁰⁷ Şahin 2017: 52.

²⁰⁸ Şahin (Baskıda).

²⁰⁹ Şahin 2017: 52.

²¹⁰ Şahin (Baskıda).

araştırmalar doğrultusunda kalıntıların sadece kıyıya yakın bölümde dağınık vaziyette olduğu açıklara doğru herhangi bir kùltür kalıntısının olmadığı gözlemlenmiştir. Rehberimizin vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda bölgede yapılan İznik-Gemlik karayolu yapımı sırasında çıkan mimari parçalar kepçe yardımıyla yolun göl kıyısına doğru dökülmüş olduğunu öğrenmekteyiz. Bu sebeple yapının gölün kıyısında yapılmış olduğunu öğrenmekteyiz. Aziz Andrew'in hikayesine baktığımızda yaşadığı olayların bu bölgeye yakınlığı sebebiyle alanın Artemis'e ait bir tapınak olabileceği düşünölmektedir. Kıyıda n yola doğru uzanan bitki örtüsünün temizlenmesinin ardından alan bir bütün şeklinde değerlendirilebilecektir.

Tez konusunun üçüncü ana bölümünü oluşturan İS 19 – 1064 yılları arasında Nikaia kentini etkileyen depremler araştırılmıştır. Bu depremlerin araştırılmasında kentin büyük hasarlar aldığı ve oluşan tsunamiler sebebiyle birden çok kez sular altında kaldığı tespit edilmiştir. Kenti en çok etkileyen 358 ve 368 depremleri ilk araştırmalarımız sırasında bazilika kalıntısı ve çevresinde tespit edilen kalıntıları yıkarak sular altında bıraktığı düşünölmüş lakin bazilika kazıları sırasında ortaya çıkan bulgular neticesinde kalıntının İS 398 tarihinden sonra inşa edilmesi sebebiyle kalıntıyı sular altında bırakan deprem zincirlerinin bu tarihlerde gerçekteşmediği tespit edilmiştir. 4. Yüzyılda gerçekteşen bu büyük felaketin benzer örneği 8. yüzyılda meydana gelmiştir. 715 ve 740 yılında meydana gelen depremler tıpkı 4. yüzyıldaki gibi kıta sahasını oldukça etkilemiş göle doğru toprak kaymaları gerçekteşmiş ve tsunami felaketi meydana gelmiştir. Elde edilen bulgular ışığında sualtındaki kalıntıların İS 715-740 depremlerinde yıkılarak sular altında kalmış olabileceğini şimdilik söylemek mümkündür. Alanda yapılacak jeofizik araştırmaları en net kanıyı ortaya koyacaktır.

KATALOG

Katalog çalışması yapılırken tespit edilen buluntuların çeşitlerine göre katalog formları değişiklik göstermektedir.

Kat. 1.

Eser Adı: Arkadius Sikkesi

Buluntu Yeri: Yapı Kompleksi (A numaralı Yapı)

Kazı Kayıt No: NK-SA18-N1

Ölçüler: Æ - Ağırlık: 1,6 gr, Çap: 16,5 mm

Tanım: Ö.y.: Sağa bakan Arkadius'un inci diademli, paludamentumlu büstü. Lejant: A[R]C[ADI]
[VSPFAVG]

A.y.: Solda ayakta sağa bakan Arkadius sol elinde kalkan sağ elinde mızrak tutmakta karşısında sola bakan Nike sağ elinde taç tutmakta. Lejant: [V]I[R]TV[S] EXERCIT[II]
(Güçlü Ordu)

Karşılaştırma:

<https://pro.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=1210133&AucID=2419&Lot=1011>

Dönem: İ.S. 395-401

Kat. 2.

Eser Adı: Kandil

Buluntu Yeri: Yapı Kompleksi (C numaralı Yapı)

Kazı Kayıt No: NK-SA17-KN1

Ölçüler: Genişlik: 9,3 cm, Yükseklik: 2,4 cm, Diskus Delik Çapı: 0,6 cm, Korunan Bezeme Alanı
Genişliği: 5 cm, Cidar Kalınlığı: 0,5 cm

Hamur Katkı Maddesi: Az miktarda kalker

Hamur Rengi: 5 YR 6/6 (Reddish Yellow)

Yüzey Rengi: 5 YR 5/4 (Reddish Yellow)

Yapım Tekniği: Kalıp

Hamur Yapısı: Orta Sert

Tanım: Bir kısmı kırık hale ele geçmiş kandil. Kulp ve fitil deliğinde büyük oranda kırık. Az elenmiş (yüzeyde kalker) hamur. Bezeme alanı oldukça geniş korunabildiği kadarıyla discus yüzeyinde bitkisel motif.

Karşılaştırma:

Dönem: İ.S. 520-530

Kat. 3.

Eser Adı: Sütun Gövdesi

Korunduğu Yer/Mevki: İznik-Göllüce Büyük Burun (Yılgın)- Göl İçi

Korunma Durumu: Gövde üzerinde yer yer kırıklar ve kopmalar mevcut. Tam korunamamıştır.

Şimdiki Kullanım: Atıl

Ölçüler: Uzunluk: 3, 27 cm, Çap: 60 cm, Profil:12 cm, Dübel Genişliği:10 cm, Dübel Derinliği: 5 cm

Malzeme: Mermer

Tanımı: Tam halde bulunmuş sütun gövdesi.

Karşılaştırma:

Dönem:

Kat. 4.

Eser Adı: Arşitrav

Korunduğu Yer/Mevki: İznik-Göllüce Büyük Burun (Yılgın)-Göl İçi

Korunma Durumu: Yer yer kırılmalar ve kopmalar mevcut, tam korunamamış ve dübel deliği kırılarak kurşunu alınmış.

Şimdiki Kullanım: Atıl

Ölçüler: Üst Bölüm Genişliği: 66 cm, Üst Bölüm Uzunluğu:1,40 cm, Yükseklik: 46 cm, Derinlik:10 cm, Fascia Uzunluğu: 20 cm, Dübel Genişliği: 2x2 cm, Dübel Derinliği: 4 cm

Malzeme: Mermer

Tanımı: Dörtgen biçiminde 4 fascialı ve üzerinde iki dübel deliği bulunan arşitrav parçası.

Karşılaştırma:

Dönem:

Kat. 5.

Eser Adı: Mimari Blok

Korunduğu Yer/Mevki: İznik-Göllüce Büyük Burun (Yılgın)- Yol Kenarı

Korunma Durumu: Köşelerde yer yer kırılmış ve kopmalar bulunmakta. Yüzeyde aşınma ve patina mevcut.

Şimdiki Kullanım: Atıl

Ölçüler: Yükseklik: 44 cm, Uzunluk : 102 cm, Genişlik: 67 cm, Uzun yan yüz/Kuzey cephe iki dübelinde genişliği 7x7cm, Uzun yan yüz/Güney cephe iki dübel genişliği 3x4 cm.

Malzeme: İnce kristalli gri damarlı beyaz mermer

Tanımı: Arka bölümü kaba bırakılmış, ön tarafı düzleştirilmiş vaziyette yer alan mimari bloğun üst ve alt kısımlarında dübel delikleri bulunmaktadır. Üst bölümde ise taşın oturacağı kısma kadar düzleştirilmiş, iç bölüm kabaca bırakılmıştır.

Karşılaştırma:

Dönem:

KAYNAKÇA

Metinde kullanılan kısaltmalarda Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün benimsediği formatlar kullanılmıştır. Türkçe kısaltmalarda Türk Dil Kurumu'nun önerileri dikkate alınmıştır.

Antik Kaynaklar

- Anna Komnena Anna Komnena, *Alexiad*, Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası Bilge Umar (Çev.), İstanbul 1996.
- Amm. Marc. Ammianus Marcellinus, *Perum Gestarım Libri*, ed J.C. Rolfe, The Loeb Classical Library, London, 1935.
- Cass. Dio Cassius Dio, *Rhomaika* (ed. E. Cary, Vol. III. The Loeb Classical Library, Londra, 1914.
- Chron. Nest.*, *Chronicon Nestorian. Historia nestorienne inedite* (Chronique de Seert), ed. Scher (Po iv.3, v.3, vii.2, xiii.4), Paris 1907.
- Chron. Pasch.* *Chronicon Paschale (284-628 AD)*, translated by M. Whitby & M. Whitby, Liverpool University Press, Liverpool, 1990.
- Eus. Hist. Eusebius, *Ecclesiastical History*, ed. and trans. K.Lake, 1926.
- Eus. Hist. Eusebius, *Chronicle*, 2 volumes, ed. Schoene, Zurich, 1967.
- Hier. *chron.* Hieronymos, *Chronicon*, ed. R. Helm, Eusebius, Werke 7,1: *Die Chronik des Hieronymos*, Leipzig, 1913.
- Hom. Il. İlyada, (çev. A. Erhat – A. Kadir), (İstanbul), 2014.
- Ioann. Nik. John of Nikiou, *The Chronicle of John, Bishop of Nikiu*, ed. Zotenberg, trans. R. Charles, London, 1916.
- Mal. *Chron.* Malalas, *The Chronicle of John Malalas*, translated by E. Jeffereys et al., Melbourne, 1986.
- Mich. Syr. Michael the Syrian, CH, *Chronique* ed. And trans. J.N. Chabot, 4 volumes, Brussels, 1963.
- Niceph. Call. Nicephorus Callistus, *History of the Church*, Paris, 1865.
- Soz. Hist. eccles. Sozomenus, *Church History From Ad 323-425*, Nicene and Post Nicene Fathers 2. Seri, Edinburgh, 1989.
- Strab geogr. Strabon, Coğrafya, çev. A. Pekman, Kitap, XII, XIII, XIV, İstanbul 1987.
- Zos. Zosimus, *Nea historia*, CSHB, 1837; *New History*, ed. And trans. F.Paschoud, Paris, 1979.

Modern Kaynaklar

- Adatepe v.d 2006 F. Adatepe – L. Erel, “İzник’in Tarihsel Dönem Deprem Verilerinin İrdelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Yer Bilimleri Dergisi*, cilt: 19, sayı: 2, (İstanbul) 141-150.
- Albertus Qguensis 2007 A. Aquensis (Albert of Aachen), *Historia Ierosolimitana* (History of the Journey to Jerusalem), S. B. Edgington (Trans.), (New York)
- Altınok 2004 Y. Altınok, “Türkiye ve Çevresinde Tarihsel Tsunamiler”, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, sayı: 438, (İstanbul), 35-32.
- Altun 2005 A. Altun, “Kültür Mirası Olarak İzник”, Uluslararası İzник Sempozyumu, A. Erbaş—L. Öztürk—M. Bedir—F. Aydın—S. Küçük—M. Usta (Haz.), (İstanbul), 341-345.
- Ambraseys 2008 N. Ambraseys, *Earthquakes in the Eastern Mediterranean and the Middle East: A Multidisciplinary Study of 2000 Years of Seismicity*, (Cambridge).
- Avcı 2005 C. Avcı, “Bizans Döneminde İzник”, Uluslararası İzник Sempozyumu, (İstanbul), 90-99.
- Balbo 1834 C. Balbo, *Lettere del Conte Carlo Vidua*, cilt 2, (Torino).
- Barker 1824 Barker, “Mr. Barker’s Journal in Asia Minor”, *the Missionary Register* 1824, (London), 449-452.
- Batır 2014 İ. B. Batır, *Selçuklu Başkenti İzник*, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (İstanbul).
- Blackman 1982 D. J. Blackman, “Ancient harbours in the Mediterranean. Part 2”, *The International Journal of Nautical Archaeology and Underwater Exploration*, 11.3, 1982, 185-211.
- Bowens 2009 A. Bowens, *Underwater Archaeology: the NAS Guide to Principles and Practice* (2nd edition, with major revisions), (Oxford).
- Bryer 1988 A. Bryer, “Nicaea, A Byzantine City; Peoples And Settlement in Anatolia and the Caucasus, 800-1900, *Variorum Reprinu*, (London).
- Busch 1870 M. Busch, *Die Türkiei: Reisenhandbuch Für Rumelien, Die Untere Donau, Anatolien, Syrien, Palastina, Rhodus und Cypem*, (Triest).

- Cox 1887 S. S. Cox, *Isles of the Princes*, (London).
- Çetin 2014 E. Çetin, Franz Taeschner'in Muhtelif Devirlerde Anadolu'nun Yolları ve Cihan Münakalatına Nazaran Vaziyeti İsimli Eseri Üzerine Notlar, Sayı:XVII, 321- 343
- Çördük 2006 A. Çördük, Yunan ve Roma Mimarisindeki Yapı Teknikleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (İzmir).
- Dallaway 1797 J. Dallaway, *Contantinople: Ancient and Modern*, London, 1797.
- Darcan 2018 H. Darcan, "Athanasius ve İznik Konsili", *Sakarya Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XV-28*, (Sakarya) 170-191.
- Demirkent 1997 I. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, 1. Baskı, (İstanbul).
- Demirkent 2004 I. Demirkent, "İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması", *Tarih Boyunca İznik*, H. İncik—I. Akbaygil—O. Aslanapa (Eds.), (İstanbul), 121-13.
- Dernschwam 1987 H. Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, çev. Y. Önen, (Ankara).
- Doğancı 2003 K. Doğancı, "Bithynia Tarihi I Bityhnia Krallığı (M.Ö. 297-M.Ö. 74)", *Bursa Defteri*, 74-84.
- Ercan 2010 A. Ercan, *Yenikapı, A Late Antique and Byzantine Harbor in Constantinople: A Historical, Archaeological and Architectural Study of The Newly Discovered Remains* Koç Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (İstanbul).
- Ermiş 2009 Ü. M. Ermiş, *İznik ve Çevresi Bizans Devri Mimari Faaliyetinin Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi (İstanbul).
- Ergin v.d 1967 K. Ergin, U. Güçlü, *Türkiye Civarının Deprem Kataloğu*, (Ankara).
- Eyice 1988 S. Eyice, *İznik Tarihçesi ve Eski Eserleri*, (İstanbul).
- Field—Bull 2007 N. Field — P. Bull, *Ancient Greek Warship 500-322 BC.*, (Oxford).
- Fellows 1839 C. Fellows, *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor 1838*, (London).
- Foss—Windfield 1986 C. Foss — D. Winfield, *Byzantine Fortifications: An Introduction*, (Pretoria).

- Foss 1996 C. Foss, *Nicaea: A Byzantine Capital and its Praises* (Brookline, MA)
- Foss 1996a C. Foss, *Nicomedia*, (London).
- Foss—Tulchin 1996 C. Foss —J.Tulchin, *Nicaea: A Byzantine Capital and Its Praises*, (Brookline).
- Foss 1976 C. Foss, *Byzantine and Turkish Sardis*, (Cambridge).
- Foss 2002 C. Foss, “Pilgrimage in Medieval Asia Minor”, *DOP* 56, 132-144.
- Foss 2004 C. Foss, “İzник’in Bizans Surları 260-1330”, *Tarih Boyunca İznik*, H. İncelik—İ. Akbaygil—O. Aslanapa (Eds.), (İstanbul) 249-262.
- Gündüz 2015 S. Gündüz 2015, *The Ancient South Marmara Harbors Uludağ Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi*, (Bursa).
- Gündüz-Dumankaya (Baskıda) S. Gündüz – O. Dumankaya, “İzник Nicaea Limanı”, *Unesco Dünya Mirası Olma Yolunda İznik/Nicaea*, (İzник) (Baskıda).
- Hammer 1818 J.v. Hammer, *UmAblick uf Einer Reise von Constantinopel Nach Brussa und Dem Olympos*, (Pesth).
- Heimberg—Rieche 1998 U. Heimberg—A. Rieche, *Colonia Ulpia Traiana: Die römische Stadt*, (Köln).
- Hoca Sadettin Hoca Sadettin, *Tac’ü-tavarih*, çev. İ. Parmaksızoğlu, (Ankara).
- Jebb 1908 L. Jebb, *By Desert Way to Baghdad*, (London).
- Jerningham 1873 H. Jerningham, *To and From Constantinople*, (London).
- Joanne—Isambert 1861 A. Joanne—E. Isambert, *Itineraire de L’Orient*, (Paris).
- Kaçar 2003 T. Kaçar, “Eskiçağ Kaynaklarında İzmit Depremi (Ms 358)”, *Toplumsal Tarih*, 109.
- Kalogeropoulou 2017 E. Kalogeropoulou, *Apolyont’un Sakinleri*, (Bursa).
- Kaplanoğlu (Baskıda) R. Kaplanoğlu, “Seyahatnamelerde İznik”, *Unesco Dünya Mirası Olma Yolunda İznik/Nicaea*, (İzник) (Baskıda).
- Karagöz 2014 Ş. Karagöz, “Marmaray Kazıları ve Antik Liman Khryospolis Liman”, in: *Byzas 19, Harbors and Harbor Cities in the Eastern Mediterranean from Antiquity to the Byzantine Period: Recent Discoveries and Current Approaches*, S. Ladstätter—F. Pirson—T. Schmidts, (Eds.), (İstanbul), 399-415.

- Kasapoğlu 2007 H. Kasapoğlu, “Parion Nekropolü Mezar Tipleri”, B. Can - M. Işıklı (ed.), *Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları* (İstanbul), 481-520.
- Kasapoğlu 2012 H. Kasapoğlu, “Nekropol”, C. Başaran (ed.), *Antik Troas’ ın Parlayan Kenti PARİON 1997-2009 Yılları Yüzey Araştırmaları, Kazı ve Restorasyon Çalışmaları* (İstanbul), 107 – 233.
- Krautheimer 1981 R. Krautheimer, *Early Christian and Byzantine Architecture*, (London).
- Kocabaş 2012 U. Kocabaş, “Life at the Theodsian Harbour, Wrecks and A Rapid Sliting/Theodsus Limanı’nda Hayat, Batıklar ve Hızlı Gömülme”, in: *The Old Ships of the New Gate/Yenikapı’nın Eski Gemileri*, Ufuk Kocabaş (Ed.) *Yenikapı Shipwrecks/Yenikapı Batıkları*, Cilt 1, (İstanbul), 23-36.
- Kocabaş 2015 U. Kocabaş, “The Yenikapı Byzantine-Era Shipwrecks, Istanbul, Turkey: a preliminary report and inventory of the 27 wrecks studied by Istanbul University”, *The International Journal of Nautical Archaeology*, Vol. 44.1, 2015, 5-38, doi: 10.1111/1095-9270.12084.
- Kocabaş—Yılmaz 2012 U. Kocabaş—Ramazan Yılmaz, “Dismantling of the Vessel Members / Gemi Elemanlarının Demonte Edilmesi”, in: *The Old Ships of the New Gate/Yenikapı’nın Eski Gemileri*, U. Kocabaş (Ed.), *Yenikapı Shipwrecks/Yenikapı Batıkları*, Cilt 1, (İstanbul), 73-78.
- Koch 2007 G.Koch, *Erken Hıristiyan Sanatı*, (İstanbul).
- Leake 1824 W.M. Leake, *Journal of a Tour in Asia Minor*, (London).
- Launay 1914 L. De Launay, *La Turquie que l’on Voit*, (Paris).
- Leih 2008 S. Leih, “Der Hafen der Colonia Ulpia Traiana”, in: M. Müller—H. J. Schalles—N. Zieling (Eds.), *Colonia Ulpia Traiana Xanten und sein Umland in römischer Zeit*, (Darmstadt), 447-469.
- Lilie 1976 R. J.Lilie, *Die Byzantische Reaktion auf die Ausbreitung der Araber*, (Munich).
- Lubenau 2012 R. Lubenau, *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi: Osmanlı Ülkesinde, 1587 – 1588*, çev. T. Noyan, (İstanbul).
- Lucas 1714a P. Lucas, *Voyage du Sienur Paul Lucas*, cilt 1, (Amsterdam).
- Lucas 1714b P. Lucas, *Voyage du Sienur Paul Lucas*, cilt 2, (Amsterdam).
- Macfarlane 1850a C. Macfarlane, *Turkey and Its Destiny*, Cilt 1, (Philadelphia).

- Macfarlane 1850b C. Macfarlane, *Turkey and Its Destiny*, Cilt 2, (Philadelphia).
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor, to the End of Third Century after Christ*, (Princeton).
- Marcellus 1839a L.V. d. Marcellus, *Souvenirs de L'Orient*, cilt 1, (Paris).
- Marcellus 1839b L.V. d. Marcellus, *Souvenirs de L'Orient*, cilt 2, (Paris).
- Mert 2011 İ. H. Mert, "Nikaia (İznik) Kent Planı Tipolojisi", *Uluslararası İznik 1. Konsil Senato Sarayı'nın Lokalizasyonu Çalıştay*, M. Şahin—İ.H. Mert, (Eds.), 22-23 Mayıs 2010, (İznik/Bursa), 171-192.
- Moustier 1864 A. De Moustier, "Voyage de Constantinople A Ephese, Par L'interieur de L'Asie Mineure, Bithynie, Phrygie, Lydie, Ionie", *Le Tour Du Monde*, ed. Eduard Charton, cilt 9, 225-272.
- Murray 1854 J. Murray, *A Handbook for Travellers in Turkey*, (London).
- Simeon 2007 Polonyalı Simeon, *Polonyalı Bir Seyyahın Gözünden 16. Asır Türkiyesi*, çev. Hrand D. Andreasyan, (İstanbul).
- Ramsay 1960 W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası*, M. Pektaş (Çev.) Milli Eğitim Basımevi, (İstanbul).
- Ross v.d 2005 A. Ç. Ross v.d, "Nikomedia (İzmit) Depremleri ve Arkeoloji", *Deprem Sempozyumu*, (Kocaeli), 763-767. Ruge, W., "Nikomedia", *RE*, XXXIII (1936), s. 468-491.
- Ševčenko 1993 N.P. Ševčenko, "The Walters 'Imperial' Menologion", *The Journal of the Walters Art Gallery* 51, 43-64.
- Schneider—Karnapp 1938 A. M. Schneider – W. Karnapp, *Die Stadtmauer von İznik (Nicaea)*, *Istanbul Forschungen* 9, (Berlin).
- Sosyal v.d 1981 H. Sosyal v.d. *Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (M.Ö. 2100- M.S.1900)*, TUBİTAK Projesi Tbag 341, (İstanbul).
- Şahin-Berns 2014 M. Şahin - C. Berns, "Bursa İli Yüzey Araştırması 2012: İznik", *31. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, (Ankara), 49-60.
- Şahin 1979 S. Şahin, *Katalog der Inschriften des Museums von Iznik (Nicaea), Stadtgebiet und die nächste Umgebung der Stadt, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien B.9, Vol. 1*, (Bonn).
- Şahin 1988 S. Şahin, *Yazıtların Diliyle İznik'te (Nikaia) Tarih, V. Araştırma Sonuçları Toplantısı -1*, (Ankara), 6-10.

- Şahin 2004 S. Şahin, "Helenistik ve Roma Çağlarında İznik-Nikaia", *Tarih Boyunca İznik*, H. İncılık—I. Akbaygil—O. Aslanapa (Eds.), (İstanbul), 3-22.
- Şahin vd. 2008 M. Şahin – D. Yavaş – R. Okçu – D. Şahin, "İznik Yüzey Araştırması 2006", 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı I, (Ankara), 11-25.
- Şahin 2009 M. Şahin, "Sikke Betilerine Göre Roma Çağı Nikaia'sında (İznik) Yapı Programı", *Bursa Araştırmaları* 26, 15-21.
- Şahin 2011 M. Şahin, "Senato Sarayı mı, Liman mı?", *Uluslararası İznik 1. Konsil Senato Sarayı'nın Lokalizasyonu Çalıştayı*, (Bursa), 139-169.
- Şahin 2013 S. Şahin, "Antik Kaynaklar Işığında Tarihte Bithynia Depremleri", *Eskiçağ Yazıları*, 5 [Akron 7], eds. E. Akyürek Şahin - B. Takmer - F. Onur, (İstanbul), 1-16.
- Şahin 2014a M. Şahin, "İznik Gölü'nde Gizli Tarih", *Bursa'da Zaman* 9, Ocak 2014, 2-5.
- Şahin 2014b M. Şahin, "İznik Gölü'nün Altında Tarihi Keşif", *Şehrengiz* 47, Şubat, 16 – 20.
- Şahin 2014c M. Şahin, "Koimesis Kilisesi ve Böcek Ayazma", *Bursa'da Zaman* 10, Nisan, 102-104.
- Şahin vd. 2014a M. Şahin – E. Tok – Ş. Kılıç, "İznik: Göldeki Bazilika", *Atlas* 252, Mart, 76-84.
- Şahin vd. 2014b M. Şahin – E. Tok – Ş. Kılıç, "İznik Gölü'ndeki Batık Kilise: Deprem Kurbanı Aziz Neophytos", *Aktüel Arkeoloji* 38, Nisan, 8-10.
- Şahin vd. 2014c M. Şahin – E. Tok – Ş. Kılıç, "Deprem Kurbanı Aziz Neophytos: İznik Gölü'ndeki Batık Kilise", *Deniz Magazin* 39, 42-45.
- Şahin 2015a M. Şahin, "İznik Gölü Bazilika Kalıntısında Sualtı Araştırmaları Başlıyor", *TINA Denizcilik Arkeoloji Dergisi* 3, 69-70.
- Şahin 2015b M. Şahin, "İznik Gölü Bazilika Kalıntısı Sualtı Yüzey Araştırması - 2015", *TINA Denizcilik Arkeoloji Dergisi* 4, 32-51.
- Şahin 2016a M. Şahin, *Birinci Ekümenik Konsil İznik Gölü'ndeki Bazilikada Mı Toplandı?*, *Bursa'da Zaman* 18, Nisan, 46-51.

- Şahin 2016b M. Şahin, "İznik Gölü Bazilika Kazısı Sikke Örnekleri", Bursa'da Zaman 19, Ekim, 48-49.
- Şahin 2016c M. Şahin, "İznik Gölü Bazilikası'nın Köle Tasvirli Sikkeleri", Bursa'da Zaman 20, Ekim, 76-79.
- Şahin 2016d M. Şahin, "İznik Gölü Bazilika Kazıları - 2016", TINA Denizcilik Arkeoloji Dergisi 6, 64-79.
- Şahin 2017a M. Şahin, "İznik Gölü Mezarları", Bursa'da Zaman 21, Ocak, 78-81.
- Şahin 2017b M. Şahin, "İznik Gölü Bazilika Kazısı" 38. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu III, (Ankara), 435-450.
- Şahin (Baskıda) M. Şahin, "İznik Yüzey Araştırmaları", Unesco Dünya Mirası Olma Yolunda İznik/Nicaea, (İznik), (Baskıda).
- Taşpınar 2004 İ. Taşpınar, "Birinci İznik Konsili (325) ve İslam Kaynaklarındaki Yeri", M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 26, (İstanbul) 23-44.
- Texier 2002 Charles Texier, Küçük Asya, Ali Suat (Çev.), Cilt 1, (Ankara).
- Turan 2004 O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, (İstanbul).
- Veth 2003 W.J.G.A. Veth, The Frescoes of the Ecumenical Councils in the Sistine Salon (1590) and the Catholic Conciliar Historiography, Pontifical University of the Holy Cross (Rome).
- Yalduz 2003 A. Yalduz, "Konsillerin Hıristiyanlık Tarihindeki Yeri ve İznik Konsili". Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 12, (Bursa), 257-296.
- Yıldırım 2013 F. Yıldırım, 14. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemine Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İlindeki Mimari Eserler, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Ankara).

HARİTA LİSTESİ

- Harita 1-** Genel Türkiye Haritası İle Bursa İl Sınırı Haritası (Ekmekçi 2017, Harita 1)
- Harita 2-** Nikaia'ya Gelen Yol Haritası (The Stanford Geospatial Network Modal Of The Roman World)
- Harita 3-** Nikaia Yolları (Tabula Peutingeriana)
- Harita 4-** Kuzey Batı Anadolu Fay Hattı (Adatepe V.D. 2006, Şekil 1)
- Harita 5-** Kentin Korunan Dönem Yapıları (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi)
- Harita 6-** Çalışma Alanı Sınırları (Yazar)
- Harita 7-** İznik Gölü'nün Hidrografik Haritası (DSİ)
- Harita 8-** Nikaia Planı (Texier 2002, Pl. 5-6)

RESİM LİSTESİ

- Resim 1-** 1914 Yılı Uçaktan Çekilen İznik Kenti Görüntüsü (L'illustration, 10 Janvier 1914, 28.)
- Resim 2-** Kuzey Ve Güney Liman Duvarlarının Genel Görünümü (Yazar)
- Resim 3-** Güney Liman Duvarı (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi S. Gündüz)
- Resim 4-** Güney Liman Duvarının Kazılar Sırasında Devamının Tespit Edilmesi (İznik Müze M. Arşivi)
- Resim 5-** Güney Liman Duvarı Ve Kent Surlarının Kesiştiği Alan (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi S. Gündüz)
- Resim 6-** Olası Ara Kapı Çizimi (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi S. Gündüz)
- Resim 7-** Kule Yapısına Ait Temel Kalıntıları (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi S. Gündüz)
- Resim 8-** Düzgün Kesme Blok Taşlar (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi S. Gündüz)
- Resim 9-** Moloz Taş Ve Tuğlalardan Oluşturulan Harçlı Malzeme (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi S. Gündüz)
- Resim 10-** Kuzey Liman Duvar Kalıntısı (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi S. Gündüz)
- Resim 11-** Kuzey Liman Duvarının Kazılar Sırasında Devamının Tespit Edilmesi (İznik Müze M. Arşivi)
- Resim 12-** III. Leo Dönemi'nde İnşa Edilen Sur Duvarları (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi S. Gündüz)
- Resim 13-** Nikaia'nın Haçlılar Tarafından Kuşatılması (Demirkent 2004, 128, res.7)
- Resim 14-** Göle Doğru Birbirine Paralel Sırada İlerleyen Metal İskele Kazıkları (Yazar)
- Resim 15-** Kentin Ve Liman Duvarlarının Genel Görünümü Ve Olası Liman Yeri (Yazar)

- Resim 16-** Colonia Ulpia Traiana Kenti Ve Ahşap İskeleleri (Teigelake 2008, 497.)
- Resim 17-** Colonia Ulpia Traiana Kenti Olası Liman Rekonstrüksyonu (Teigelake 2008, 497)
- Resim 18-** Nikaia Kenti Liman Lokalizasyonu (Gündüz 2015, Çizim 8)
- Resim 19-** Nikaia Kenti Olası Liman Rekonstrüksyonu (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi)
- Resim 20-** Nikaia Kenti Olası Liman Rekonstrüksyonu (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi)
- Resim 21-** Nikaia Kenti Olası Liman Rekonstrüksyonu (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi)
- Resim 22-** Nikaia Kenti Olası Liman Rekonstrüksyonu (U.Ü. Arkeoloji Bölümü Arşivi)
- Resim 23-** Keşfedilen Bazilika Kalıntısı (Kazı Arşivi)
- Resim 24-** Alanın Şamadıralarla Çevrilmesi (Kazı Arşivi)
- Resim 25-** Kuzey-Güney Doğrultusu Harflerle, Doğu-Batı Yönünde İse Rakamlarla İsimlendirilmiş, 10X 10 M Ölçülerinde Plankarelere Çalışması. (Kazı Arşivi)
- Resim 26-** Kulvar Hattı (Kazı Arşivi)
- Resim 27-** Sonar Görüntüleri (Kazı Arşivi)
- Resim 28-** 3D Batımetrik Harita (Kazı Arşivi)
- Resim 29-** Bazilikanın 3D Sonar Görüntüsü (Kazı Arşivi)
- Resim 30-** Bazilikanın Derinlik Kesitleri (Kazı Arşivi)
- Resim 31-** Sonar Görüntüsü (Kazı Arşivi)
- Resim 32-** Batımetrik Harita (Kazı Arşivi - Yazar)
- Resim 33-** Prothesis Ve Diakonikon Bölümleri (Kazı Arşivi)
- Resim 34-** Apsis'in Güneyinde Yer Alan Lahit. (Kazı Arşivi - Yazar)
- Resim 35-** Diakonikon Bölümü (Kazı Arşivi - Yazar)
- Resim 36-** Bazilika Kalıntısının Rölövesi (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 37-** Bazilika kalıntısının mevcut 3D çizimi (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 38-** Bazilika Kalıntısının 3D Çizimiyle Sanal Gerçekçilik Oluşturulması (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 39-** Yapının Çevresinde Yer Alan Moloz Taşlar
- Resim 40-** Sestina Şapeli'nde Yer Alan I. Ekümenik Konsil'in Betimlendiği Duvar Resmi
- Resim 41-** Parçalar Halinde Oluşturulan Lahit (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 42-** Diakonikon Bölümündeki Pişmiş Toprak Zemin Plakaları (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 43-** Sarı Renkte Gösterilen Erken Evre Mezar Şapeli (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 44-** Aziz Neophytos'un Şehit Edilme Sahnesi (Şahin 2016, Res.3)

- Resim 45-** Rölöve Üzerinde Yer Alan Temenos Duvarı Ve Bazilika (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 46-** Fotomozaikle Birleştirilip Çizimi Yapılan Temenos Duvarı (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 47-** Alan İçerisinde Yüzeyde Yer Alan Kiremit Mezarlar (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 48-** Sondaj 4A İçerisinde Tespit Edilen Kiremit Mezarlar (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 49-** Sondaj 4A İçerisindeki Mezar Çizimleri (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 50-** Sondaj 4A İçerisindeki Mezarın 3D Çizimleri (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 51-** KM-4 Numaralı Mezar İskeleti (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 52-** KM-4 Numaralı Mezar Bema Duvarı Altına Giren Ayak Bilekleri (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 53-** KM-3 Numaralı Mezar İçerisine Akan Harç (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 54-** Bema Duvarının Altında Yer Alan KM-7 Numaralı Mezar (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 55-** Yapı Komleksinin Bazilika İle Arasındaki Yakınlık (Kazı Arşivi- Yazar)
- Resim 56-** Alanın Sit Öneri Fişi (Kazı Arşivi)
- Resim 57-** Sonar Görüntüsü (Yazar)
- Resim 58-** Yapı Kompleksi İçerisinde Yer Alan A Yapısı (Yazar)
- Resim 59-** Yapı Kompleksi İçerisinde Yer Alan A Yapısı (Yazar)
- Resim 60-** A Yapısının Fotomozaik Görüntüsü (Yazar)
- Resim 61-** Yapı Kompleksi İçerisinde Yer Alan A Yapısı (Yazar)
- Resim 62-** A Yapısının Fotomozaik Görüntüsü (Yazar)
- Resim 63-** Yapı Kompleksi İçerisinde Yer Alan A Yapısı (Yazar)
- Resim 64-** Yapı Kompleksi İçerisinde Yer Alan B Yapısı (Yazar)
- Resim 65-** B Yapısının Fotomozaik Görüntüsü (Yazar)
- Resim 66-** Yapı Kompleksi İçerisinde Yer Alan C Yapısı (Yazar)
- Resim 67-** C Yapısının Fotomozaik Görüntüsü (Yazar)
- Resim 68-** C Yapısının İçerisinde Bulunan Sazlık Kümesi (Yazar)
- Resim 69-** C Yapısının İçerisinde Bulunan Sazlık Kümesi (Yazar)
- Resim 70-** Birleştirilen Fotomozaik Görüntüleri (Yazar)
- Resim 71-** Yapı Kompleksinin Rölövesi (Yazar)
- Resim 72-** 3D Çizim Yapılarak Oluşturulan Sanal Gerçekçilik (Yazar)
- Resim 73-** Göllüce’de Bulunan Mimari Parçaların Lokalizasyonu (Yazar)
- Resim 74-** Mimari Parçaların Genel Görünümü (Yüzey Araştırması Arşivi)

Resim 75- Tespit Edilen 2 Parça Podyum Basamağı (Yüzey Araştırması Arşivi)

Resim 76- Alanın Hava Fotoğrafı (Yüzey Araştırması Arşivi)

Resim 77- Alanın Hava Fotoğrafı (Yüzey Araştırması Arşivi)

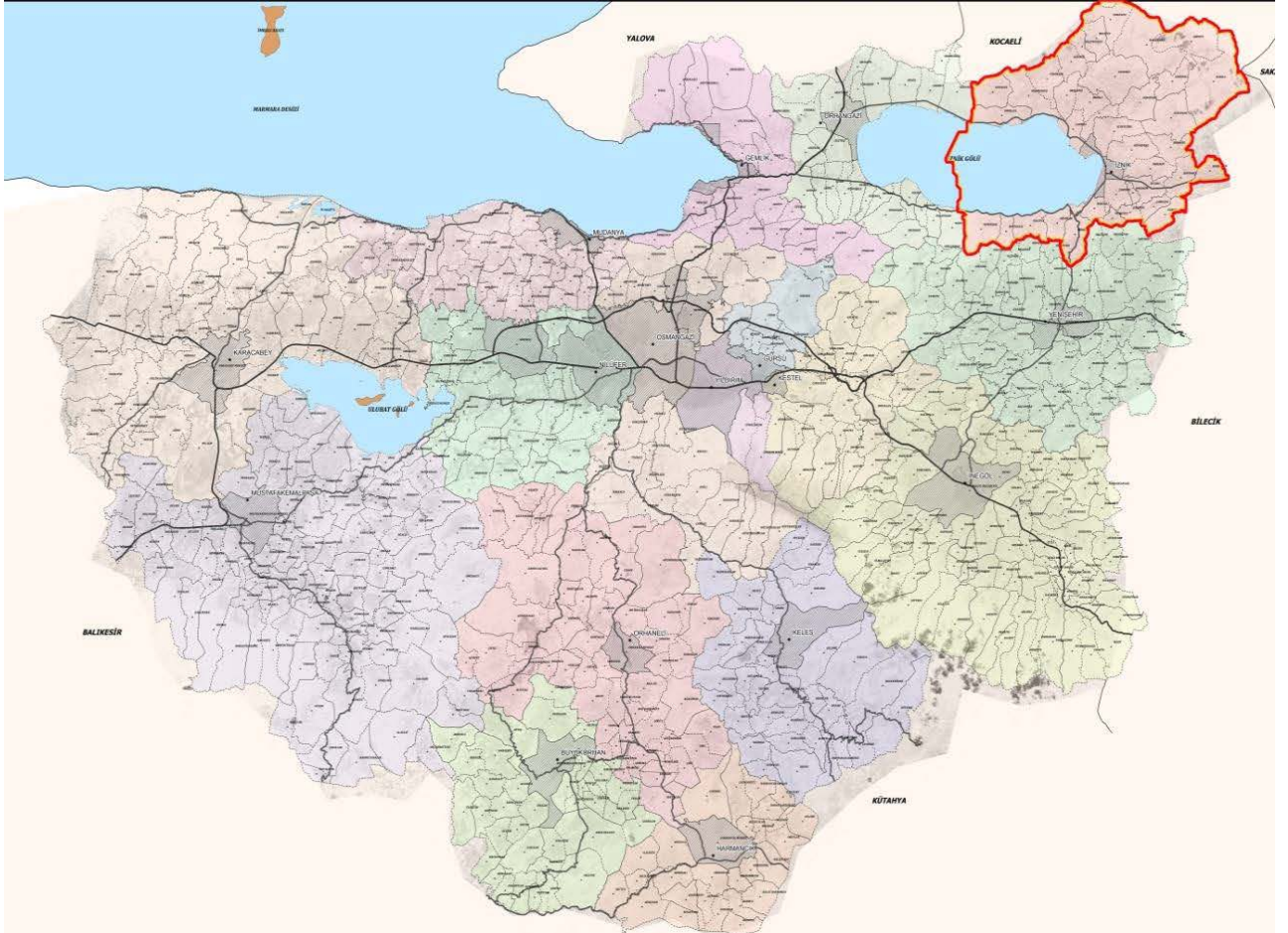
Resim 78- Araştırmalar Sırasında Tespit Edilen anak ömlek Parçaları (Yüzey Araştırması Arşivi)

Resim 79- 3 Evrenin Gösterildiği Bazilika izimi (Kazı Arşivi - Yazar)

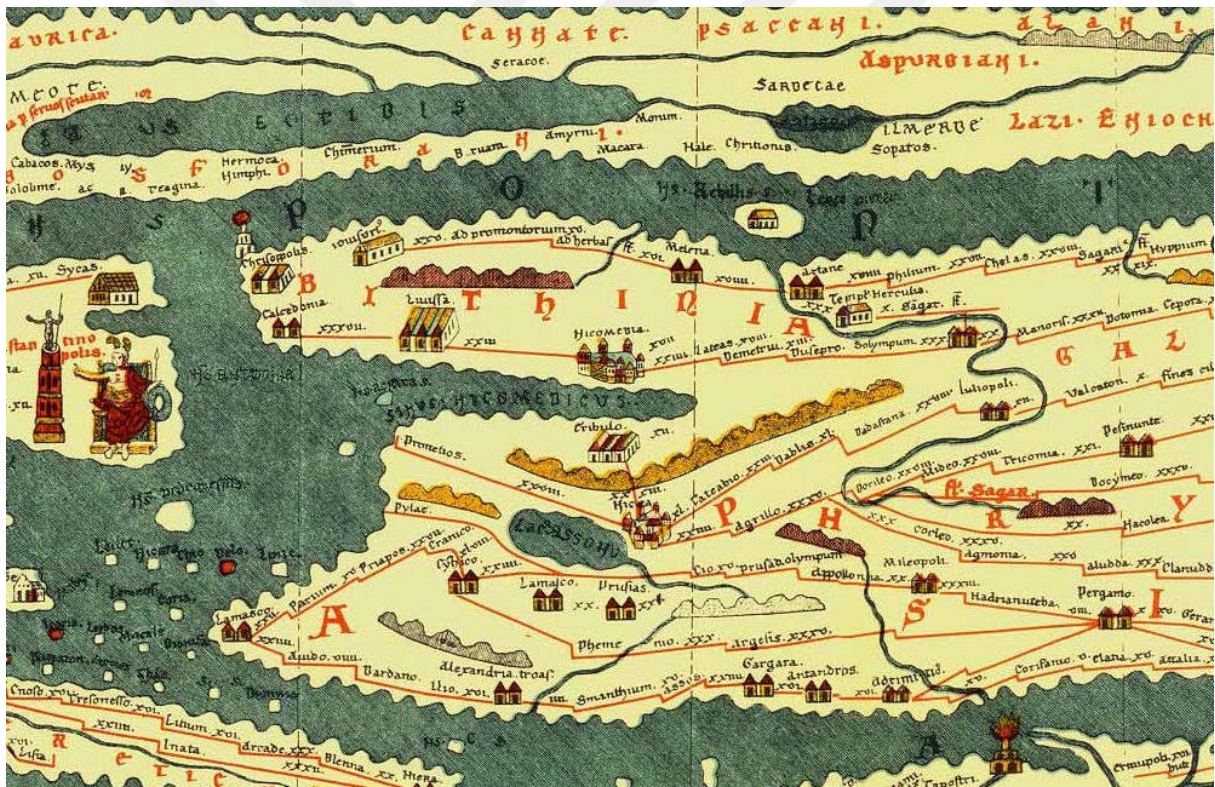
HARİTALAR

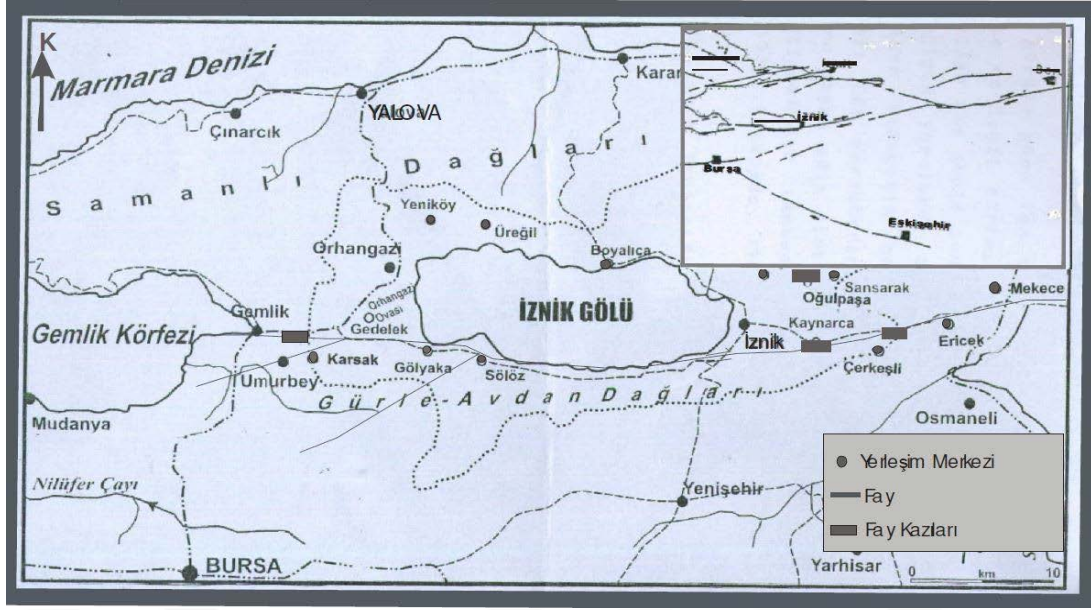
Harita 1

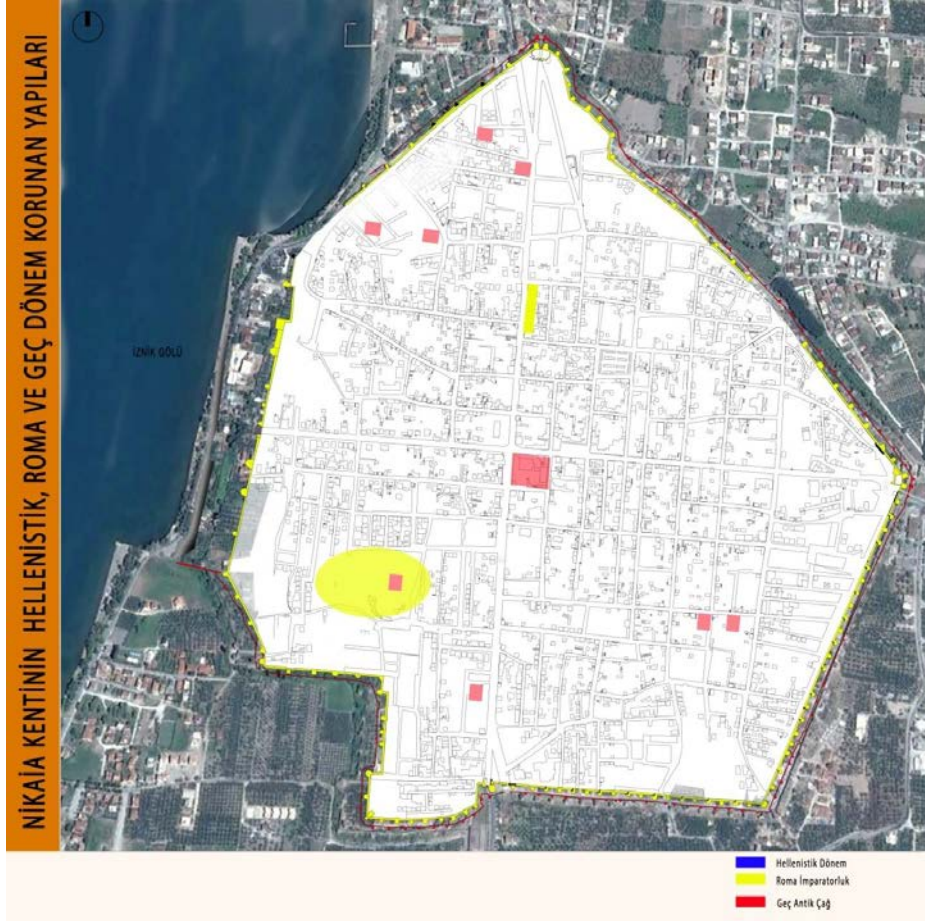
Harita 2

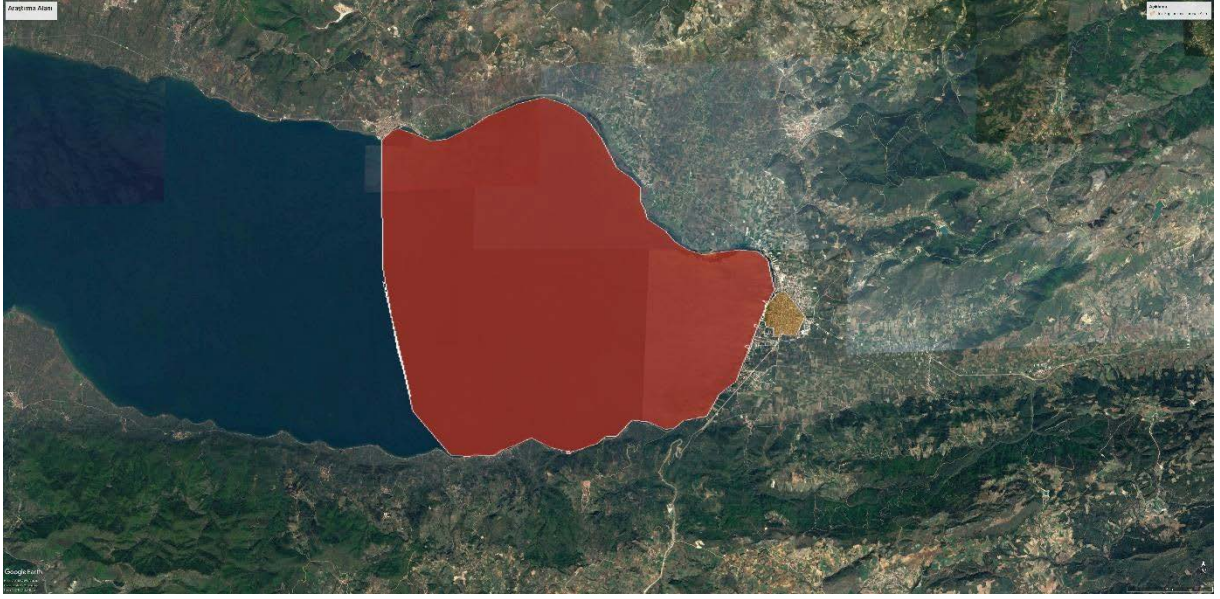
Harita 3

Harita 4

Harita 5

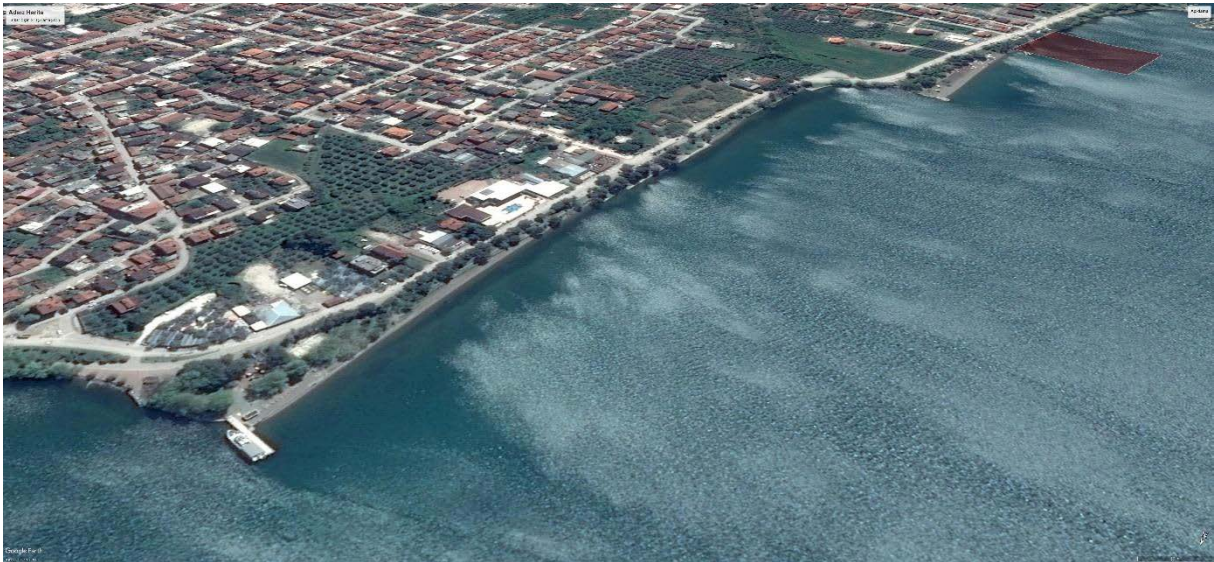
Harita 6

RESİMLER

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

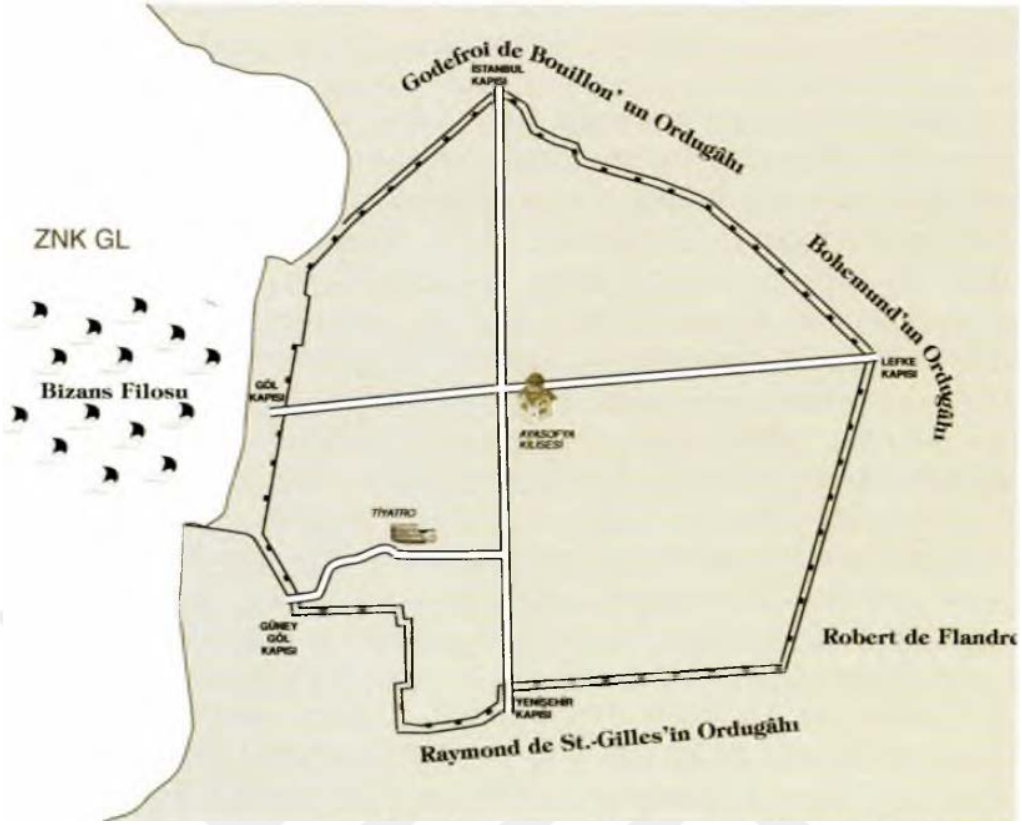
Resim 10

Resim 11

Resim 12

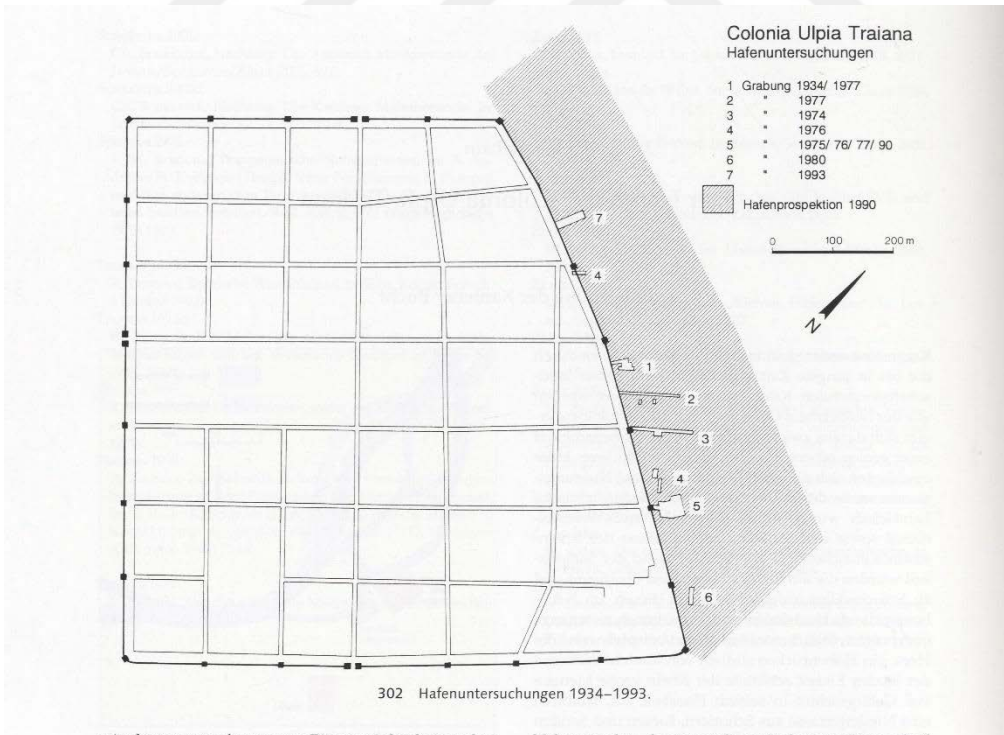
Resim 13

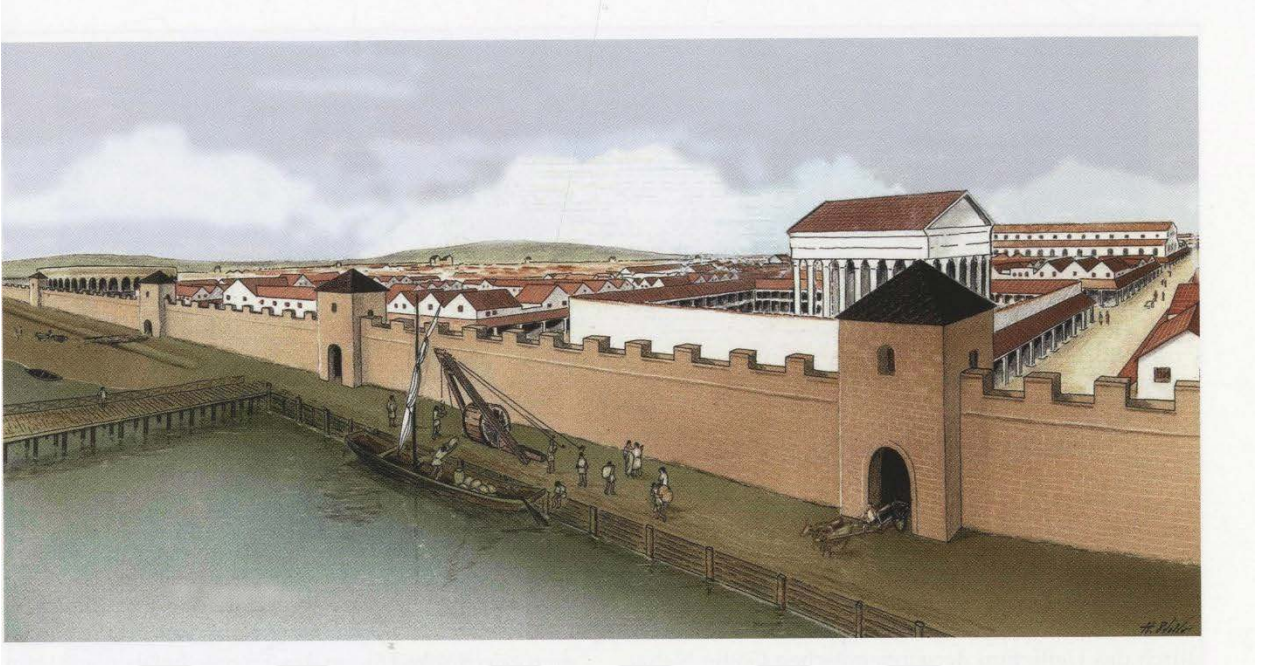
Resim 14

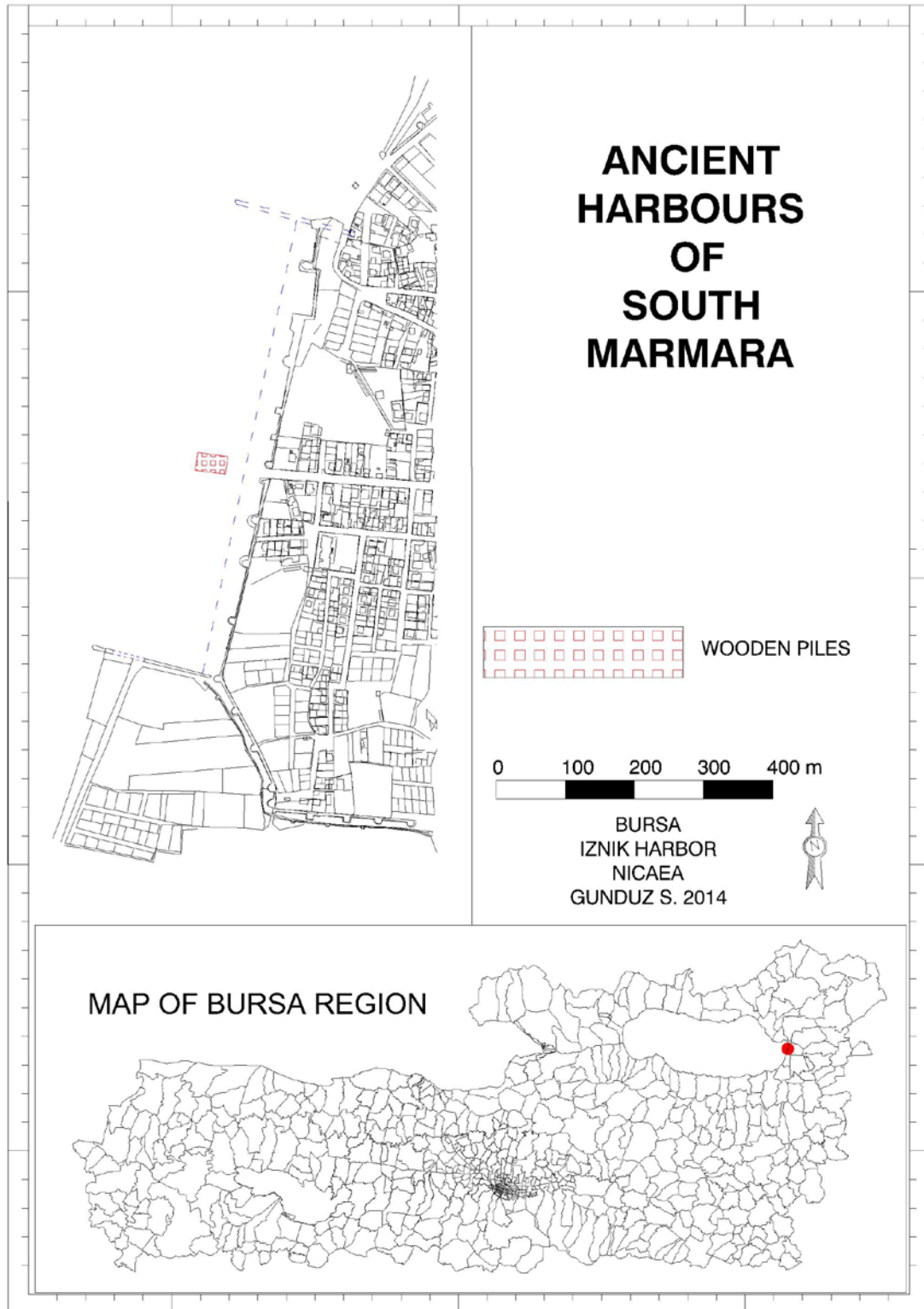
Resim 15

Resim 16

Resim 17

Resim 18

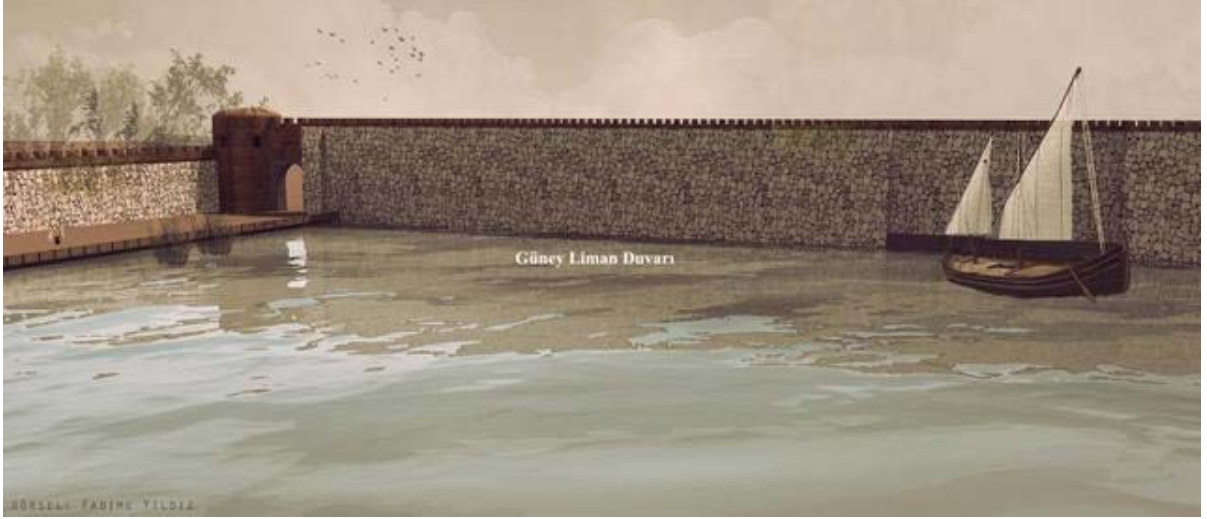
Resim 19

Resim 20

Resim 21

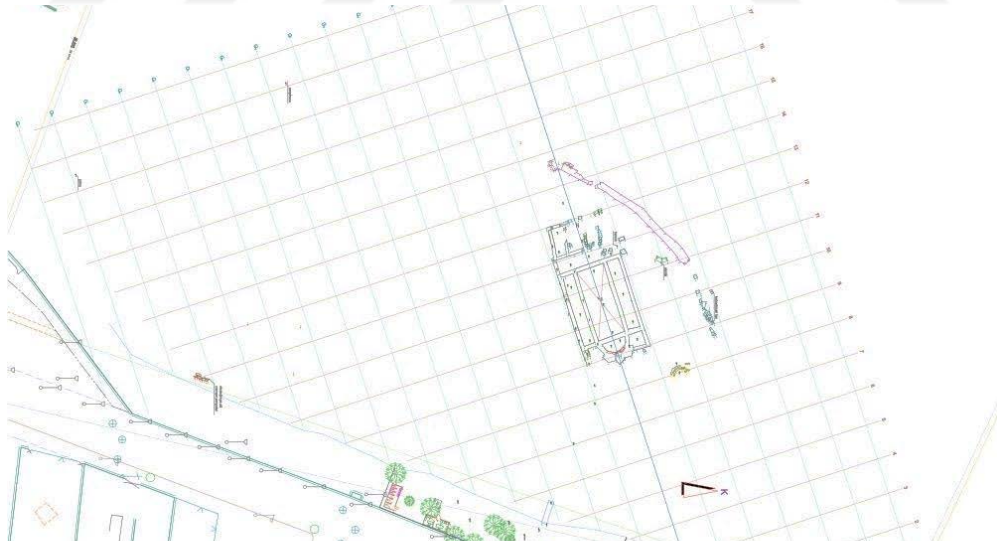
Resim 22

Resim 23

Resim 24

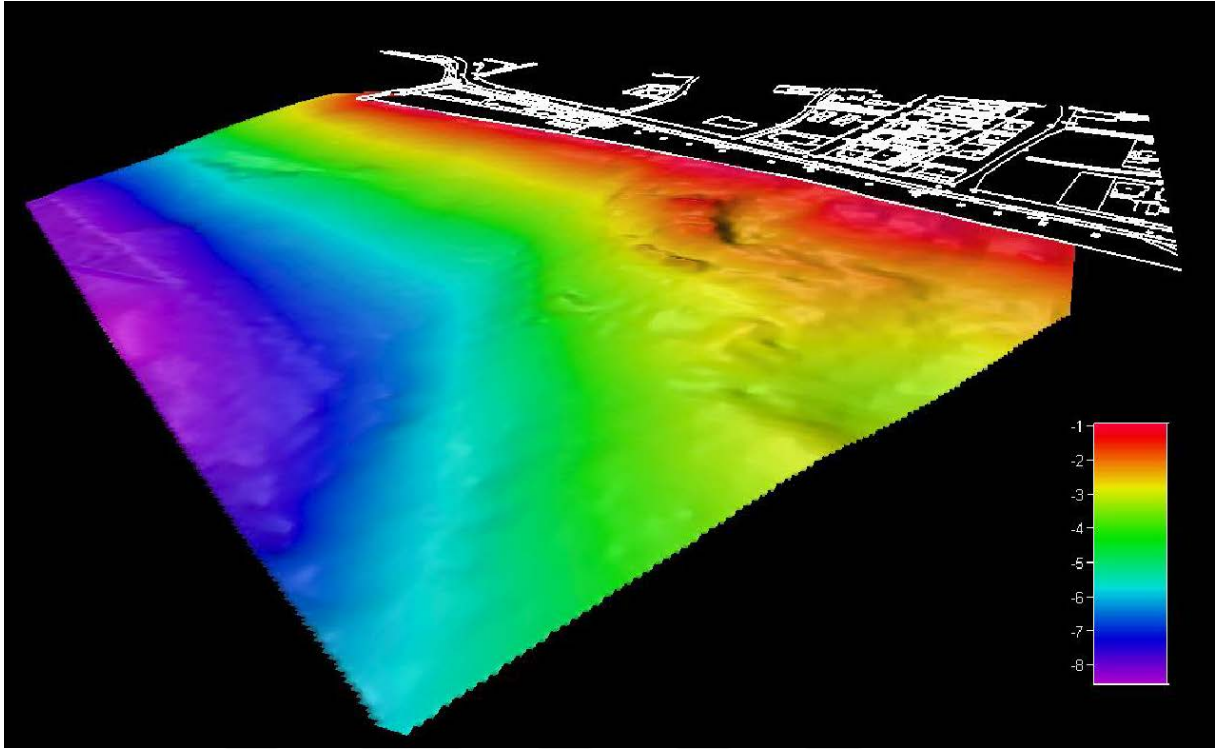
Resim 25

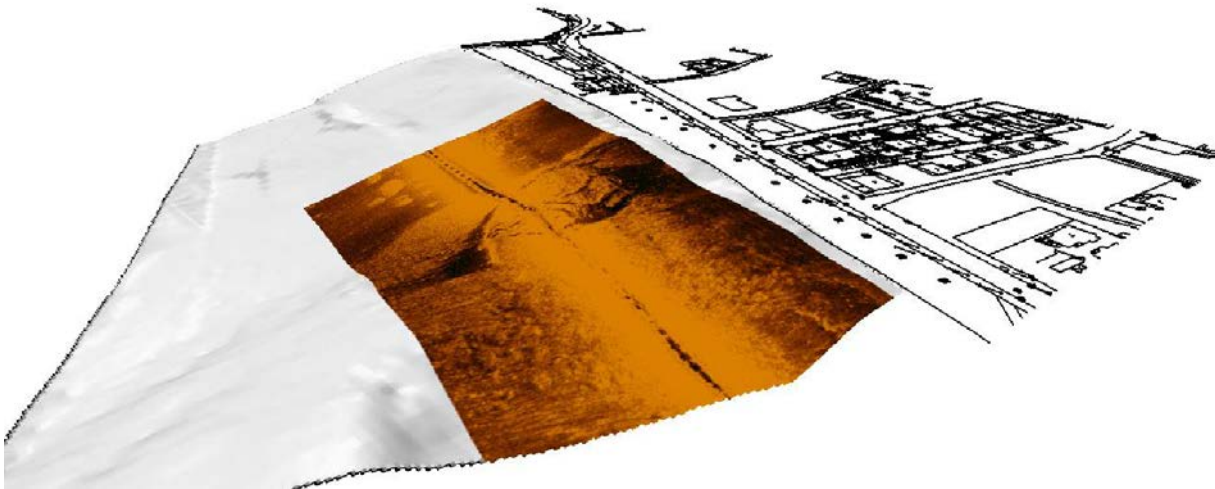
Resim 26

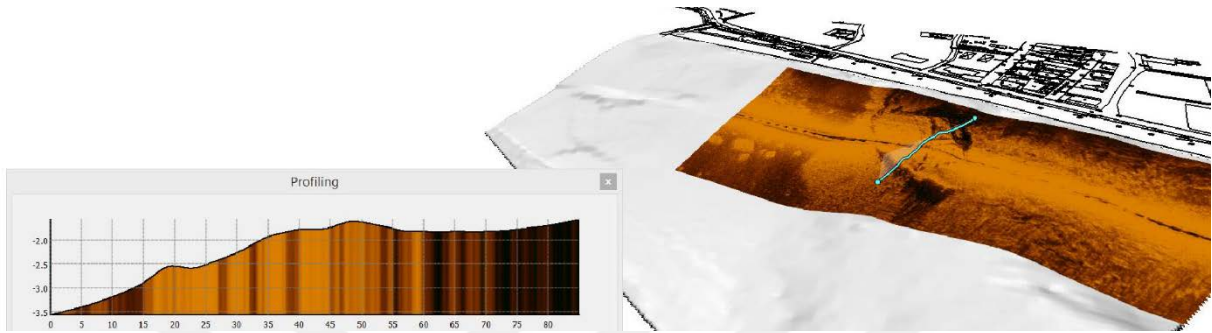
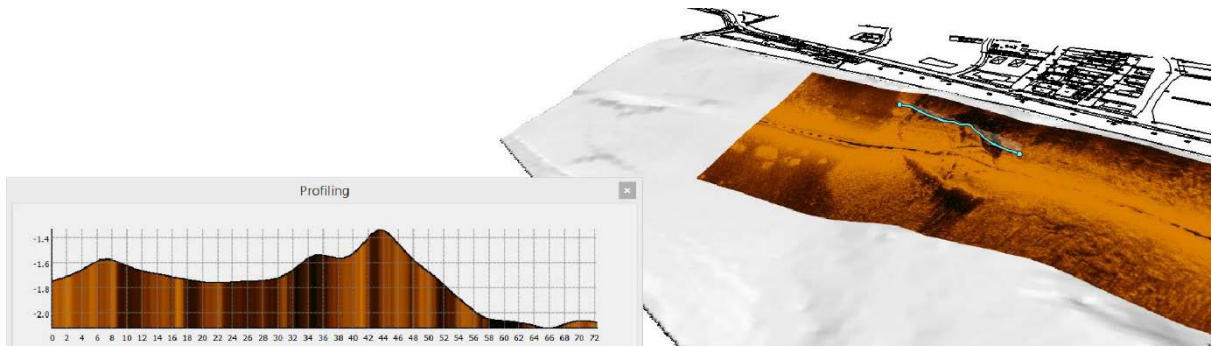
Resim 27

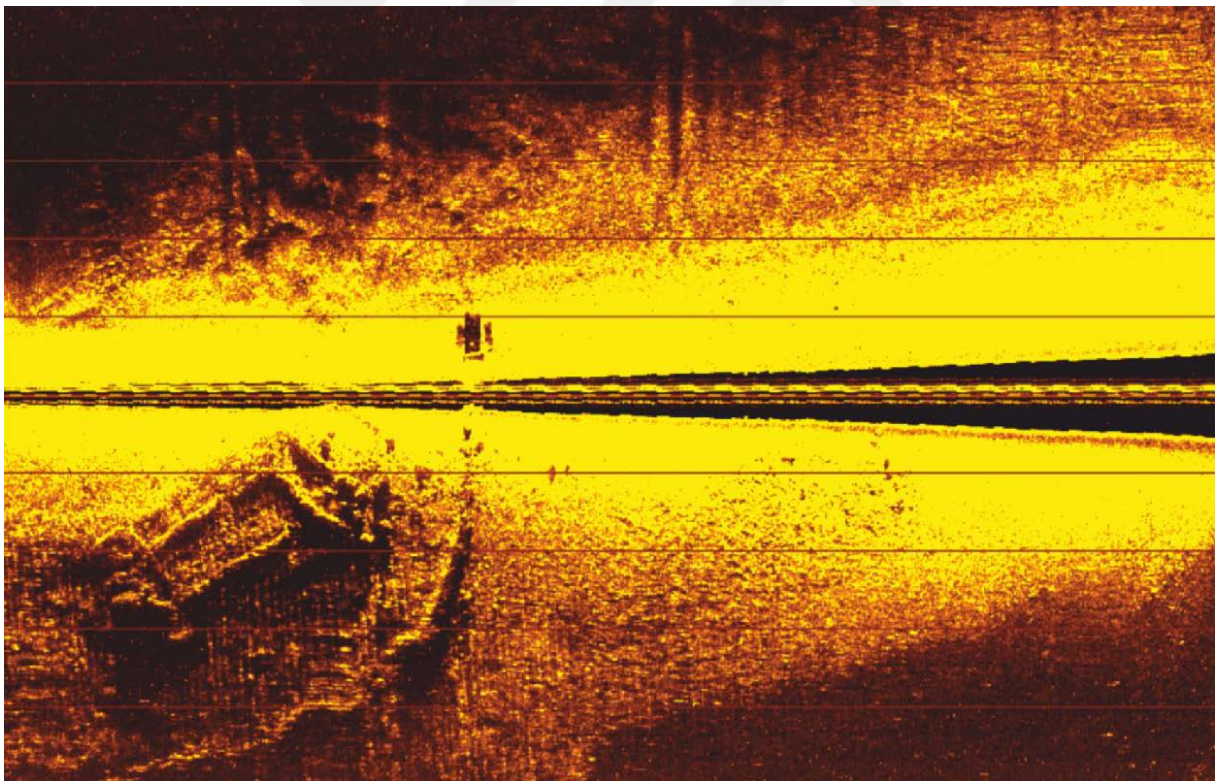
Resim 28

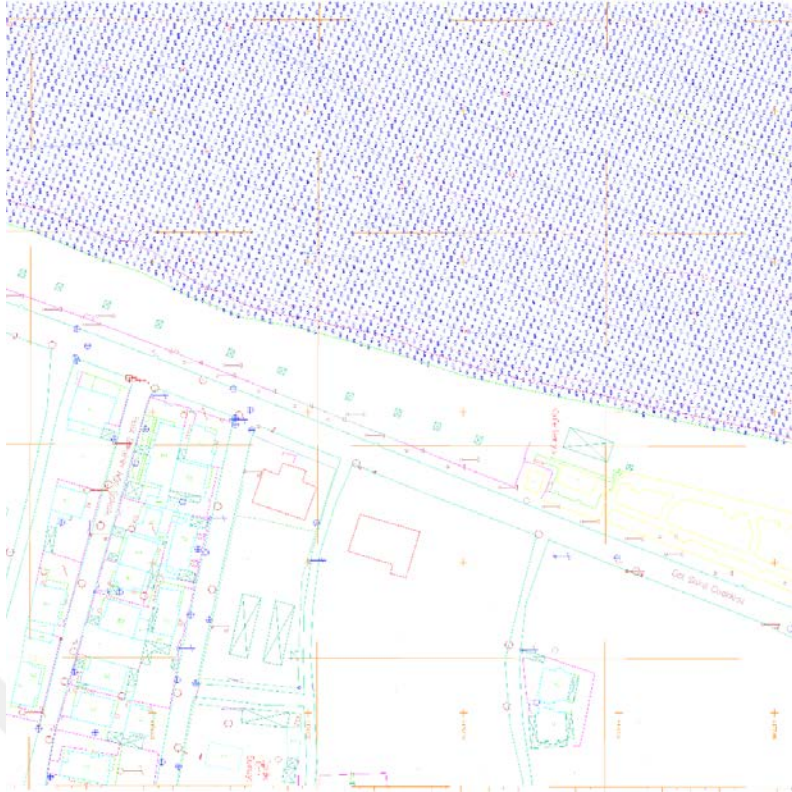
Resim 29

Resim 30

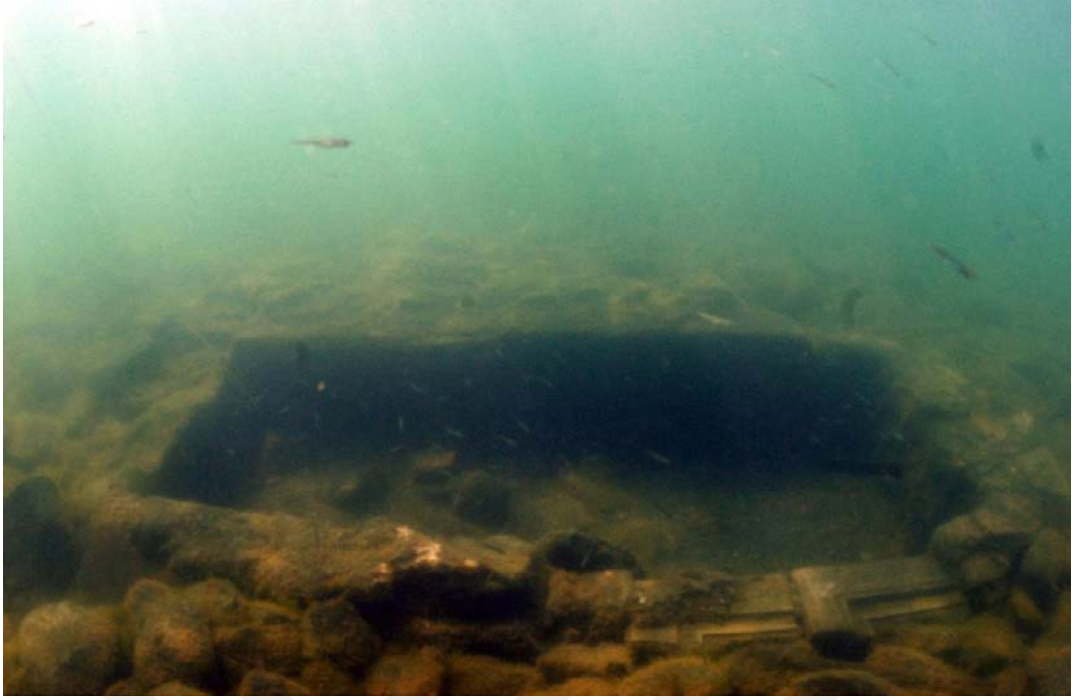
Resim 31

Resim 32

Resim 33

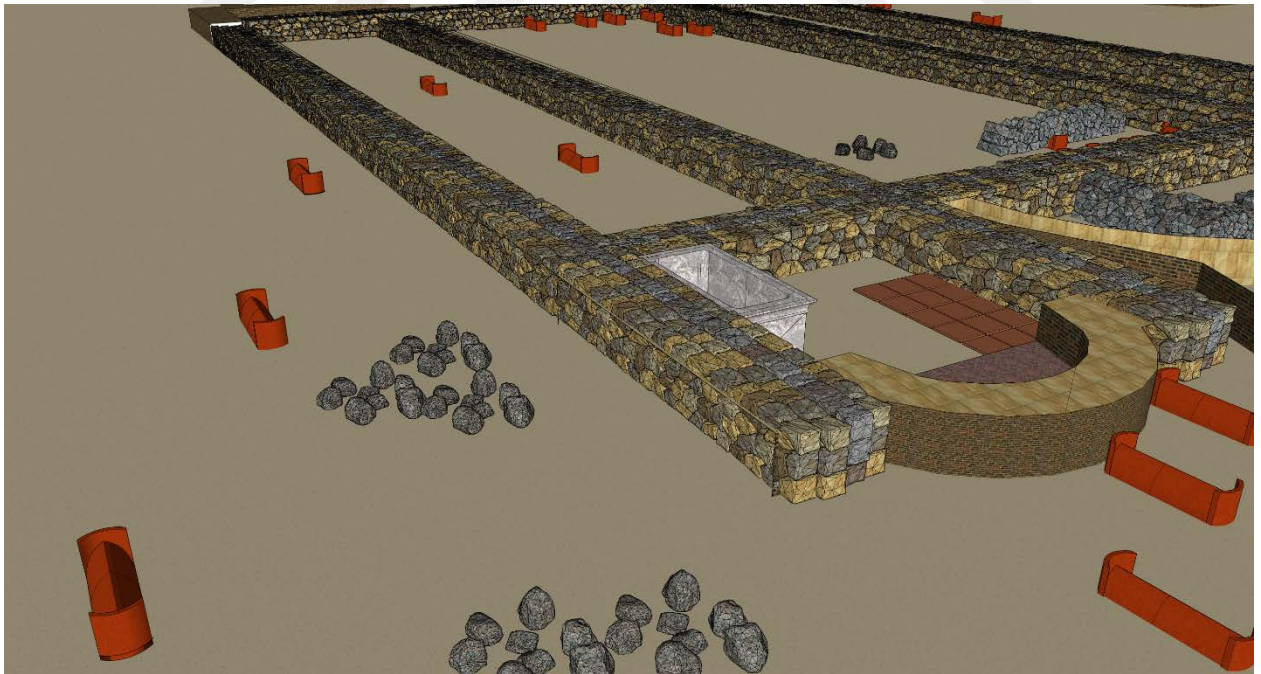
Resim 34

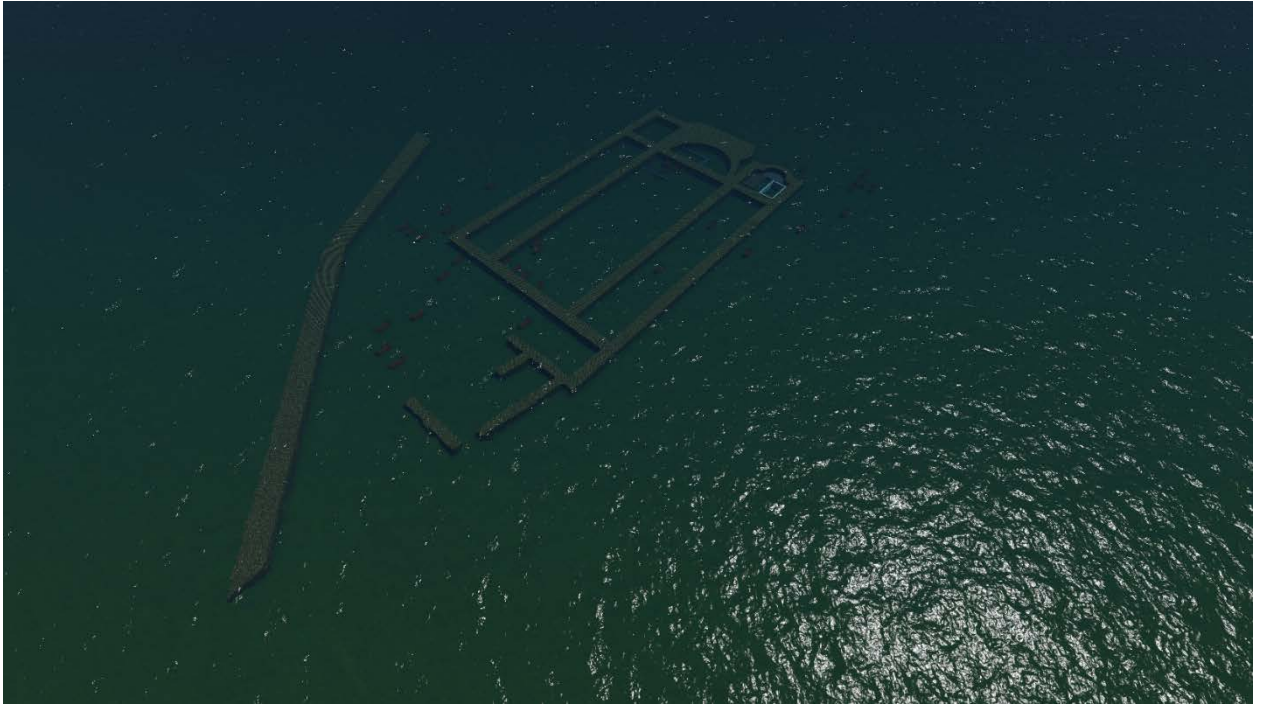
Resim 35

Resim 36

Resim 37

Resim 38

Resim 39

Resim 40

Resim 41

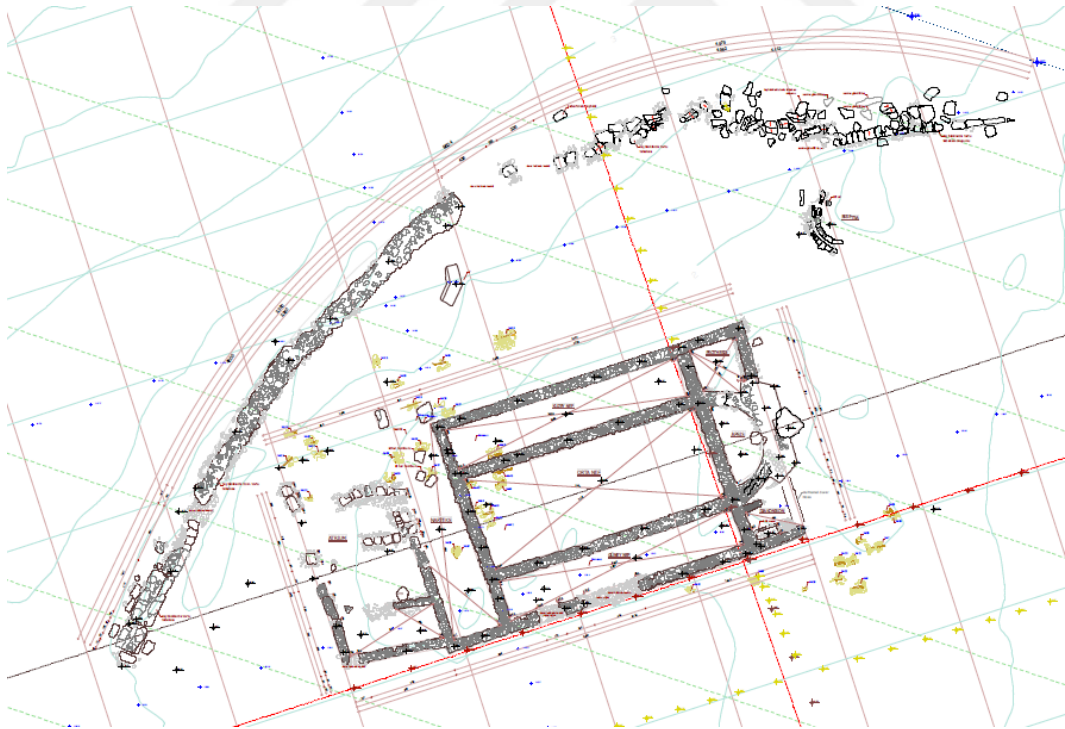
Resim 42

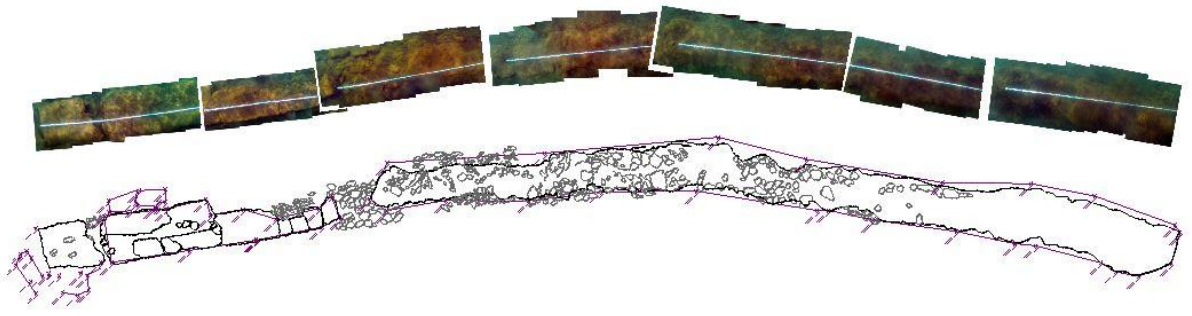
Resim 43

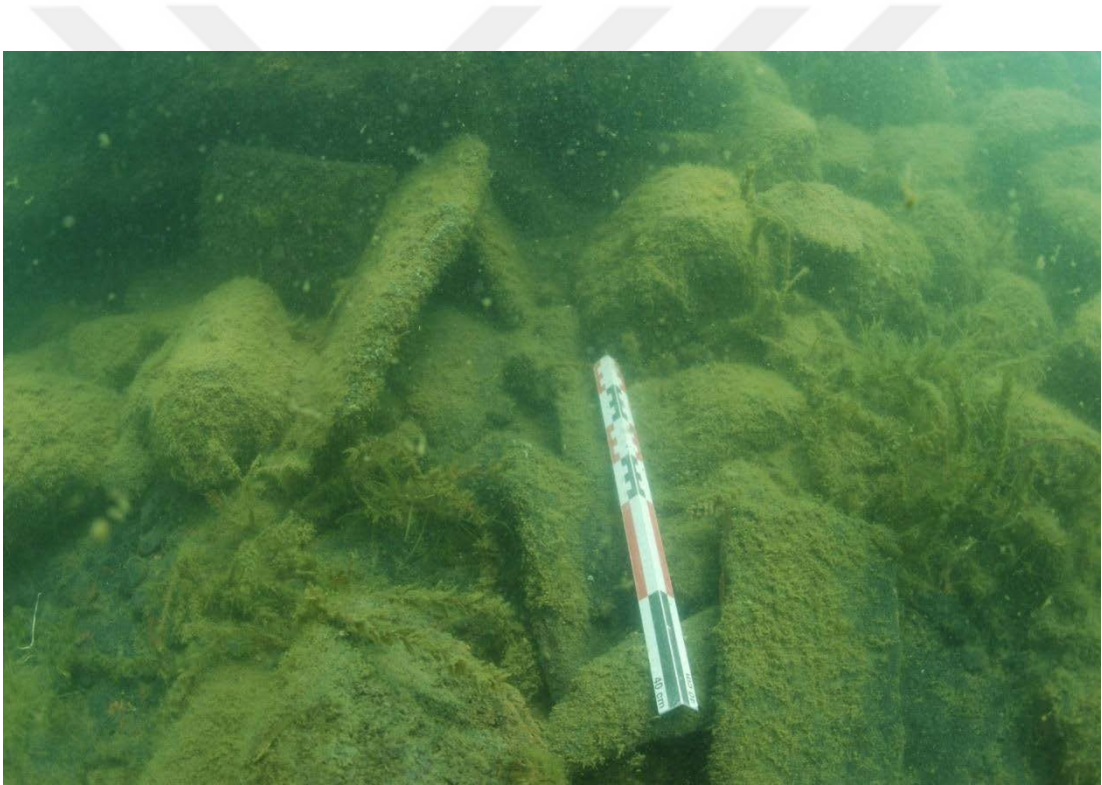
Resim 44

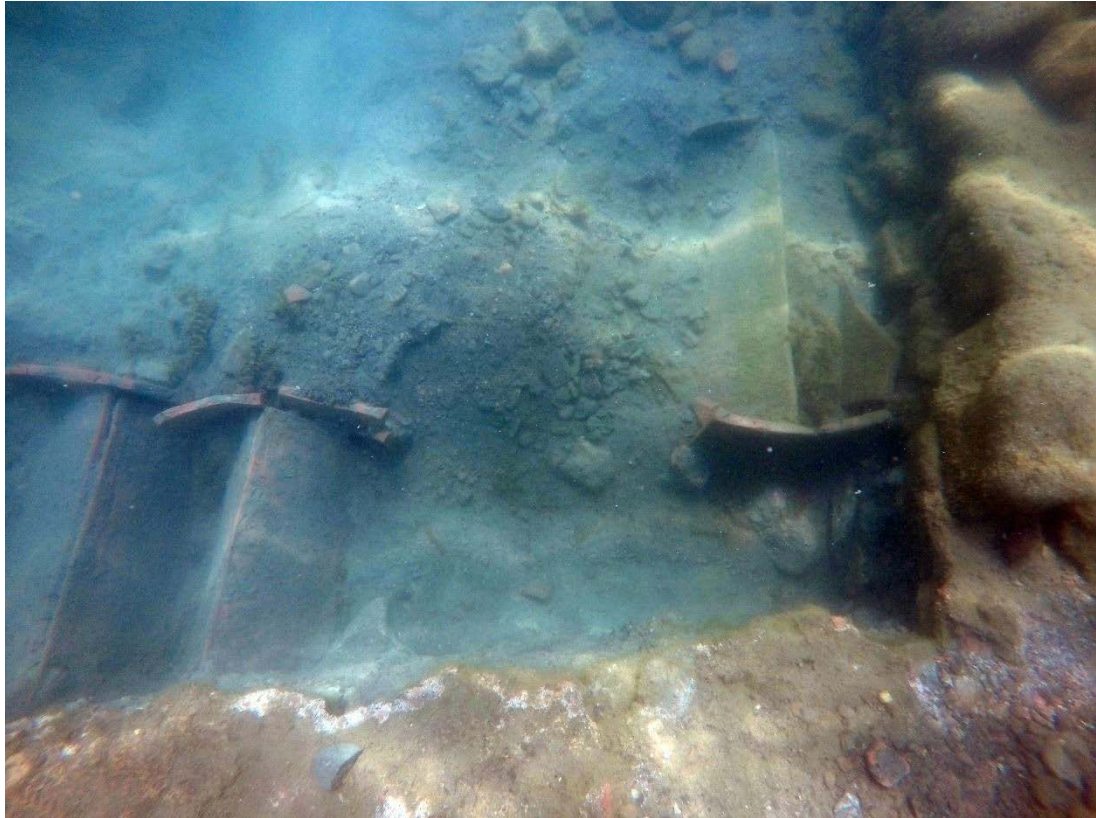
Resim 45

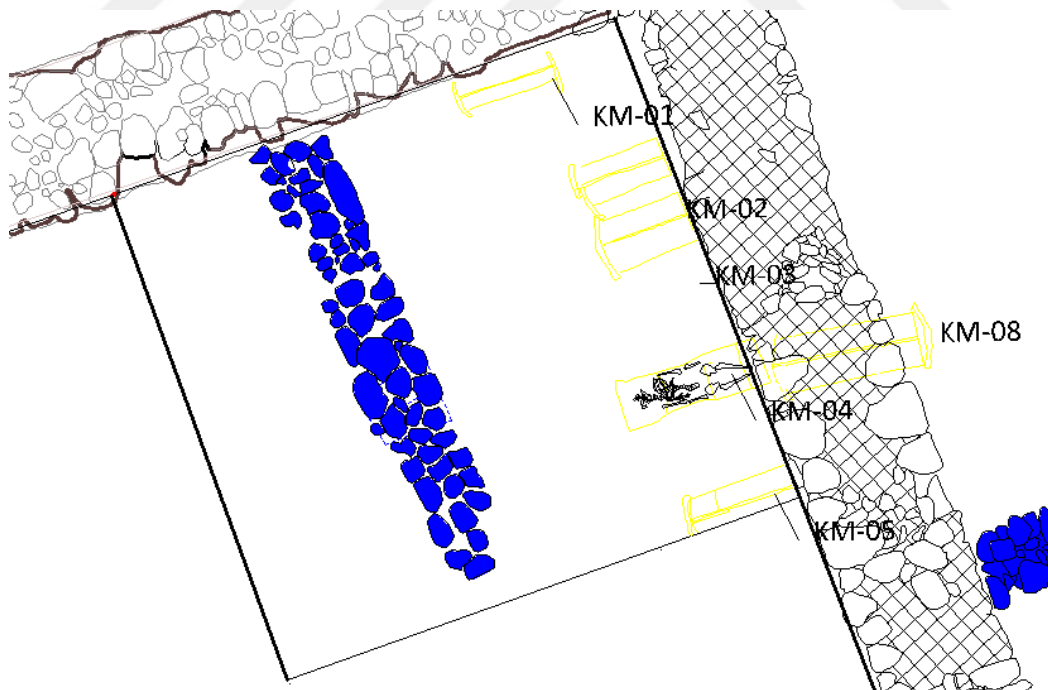
Resim 46

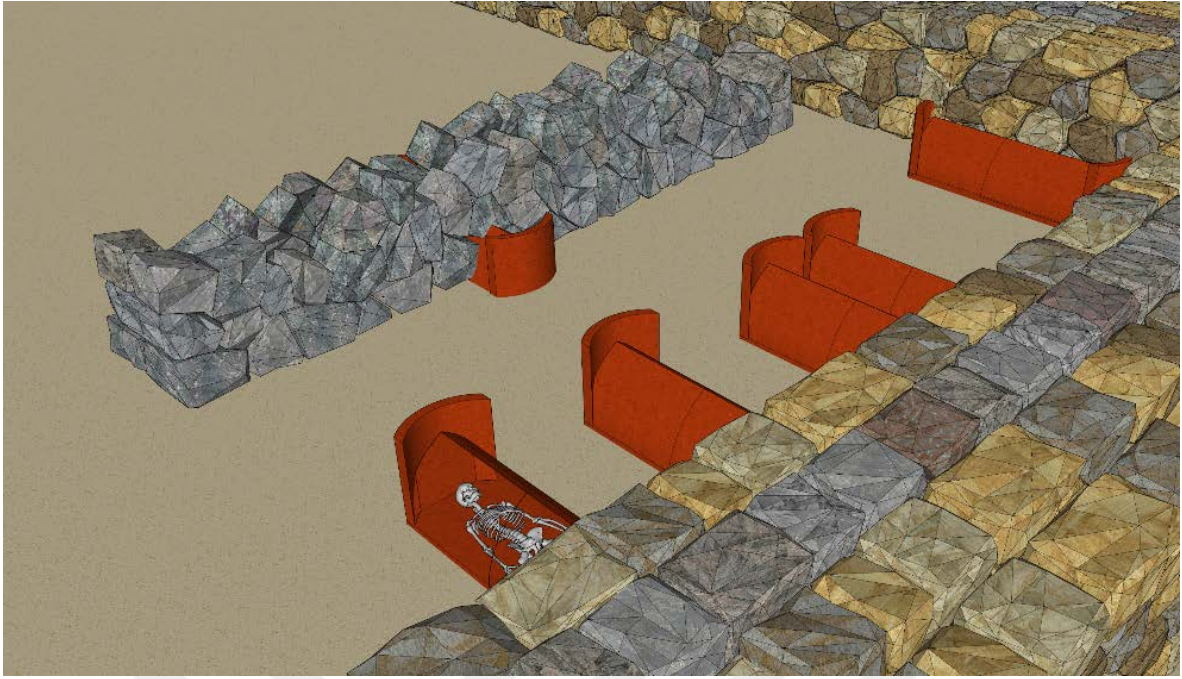
Resim 47

Resim 48

Resim 49

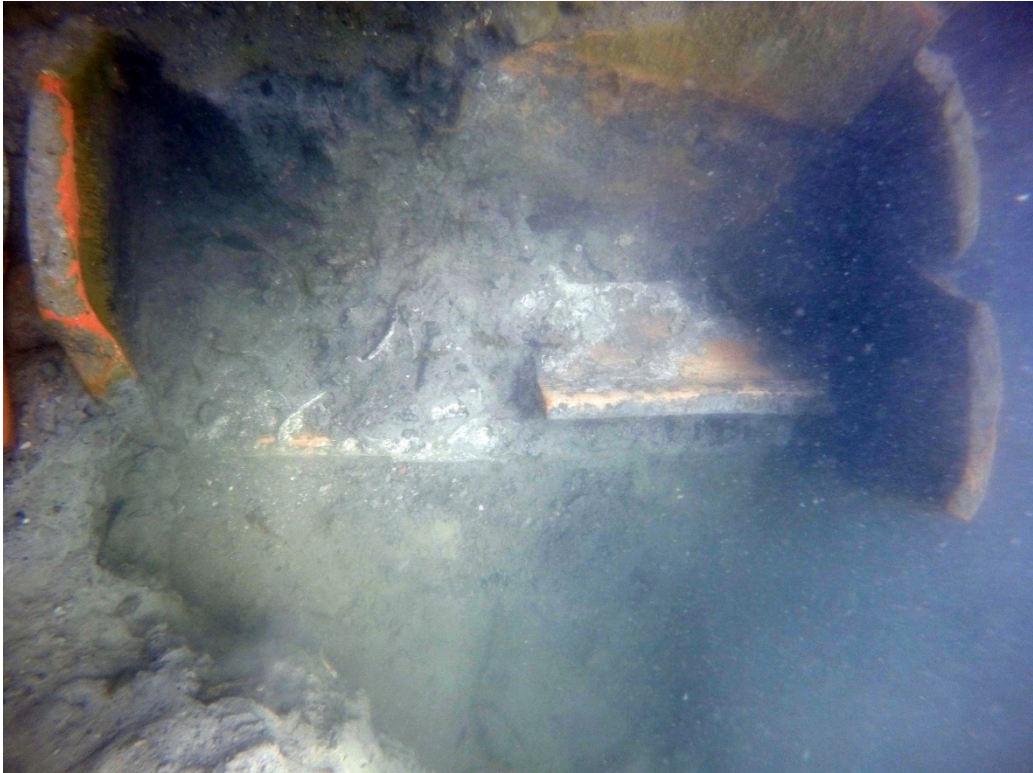
Resim 50

Resim 51

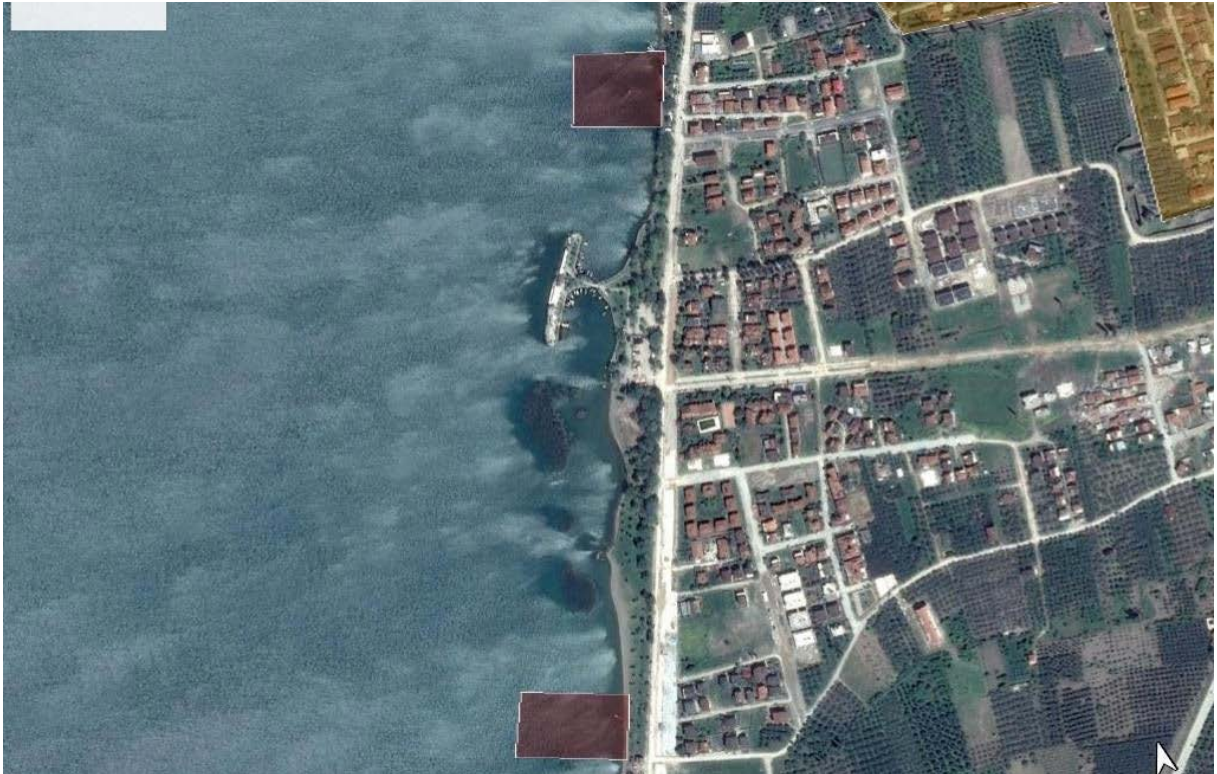
Resim 52

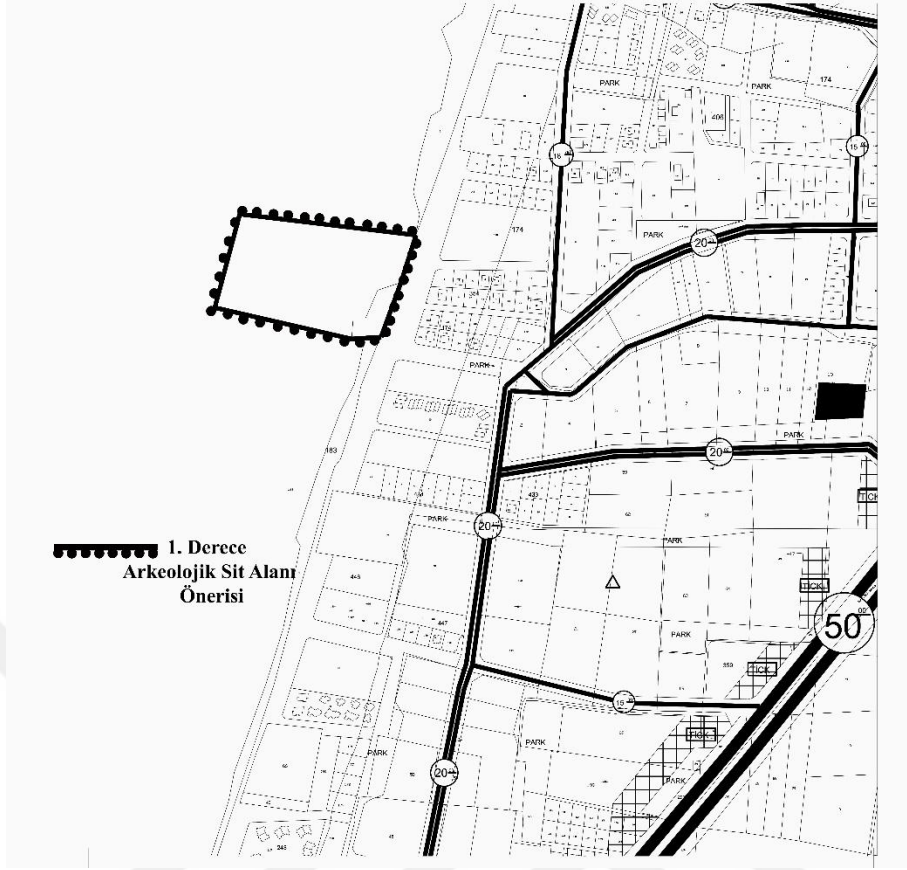
Resim 53

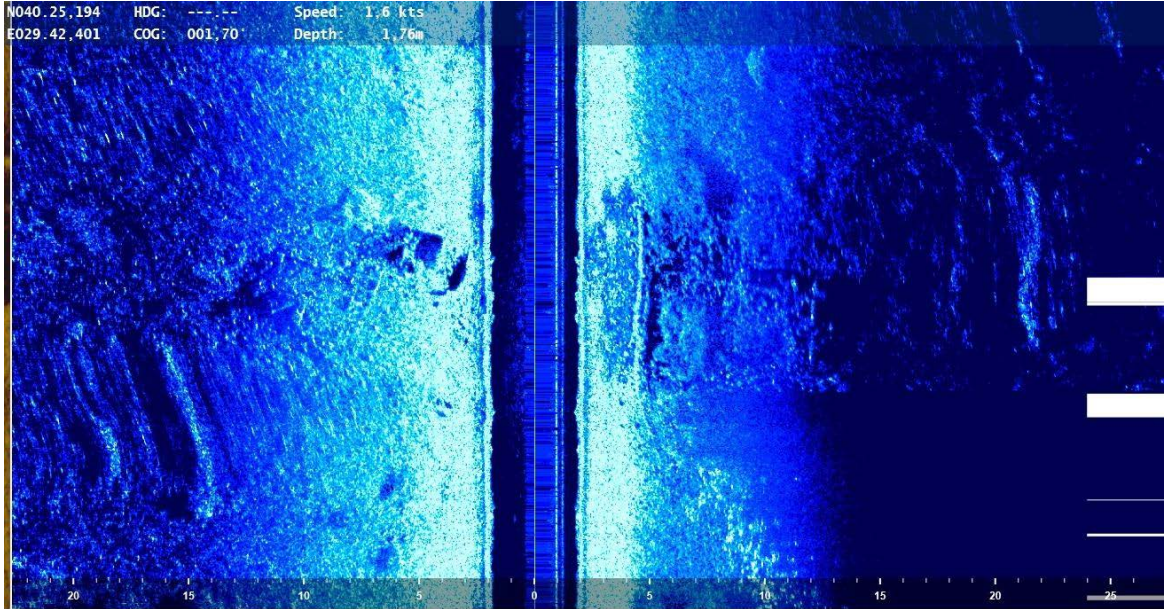
Resim 54

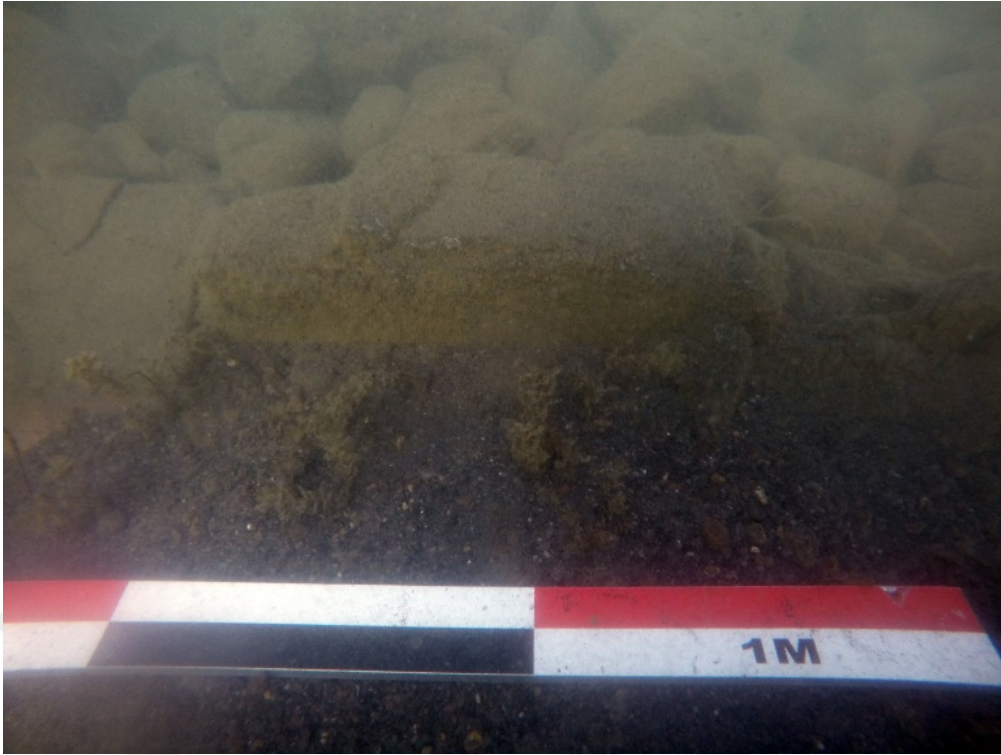
Resim 55

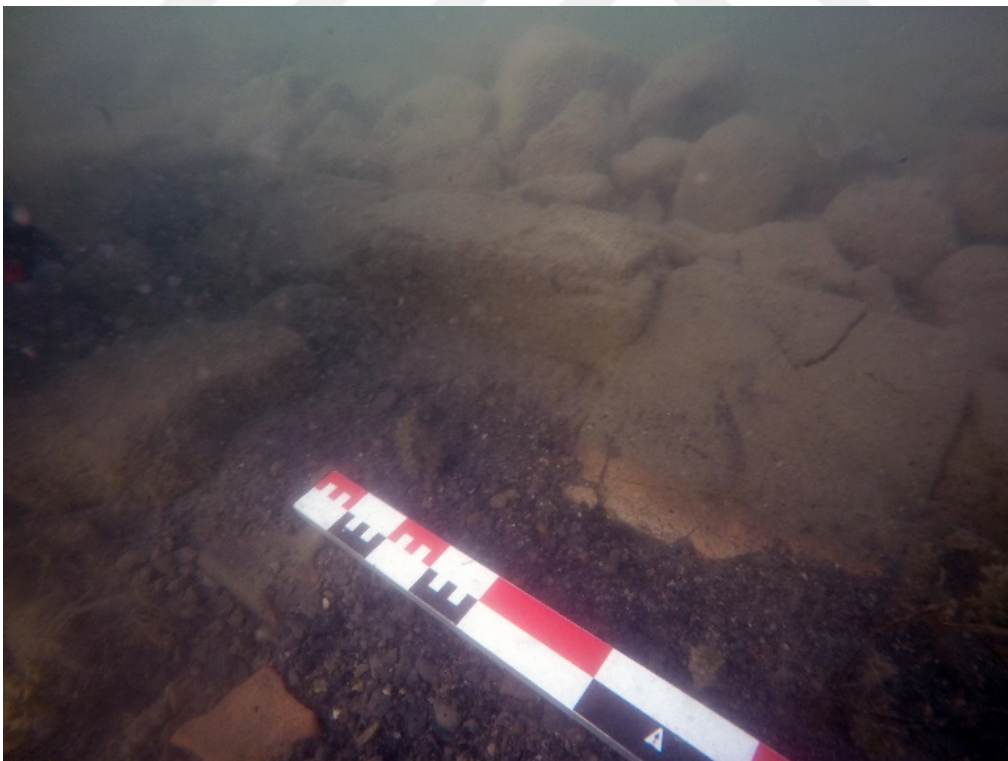
Resim 56

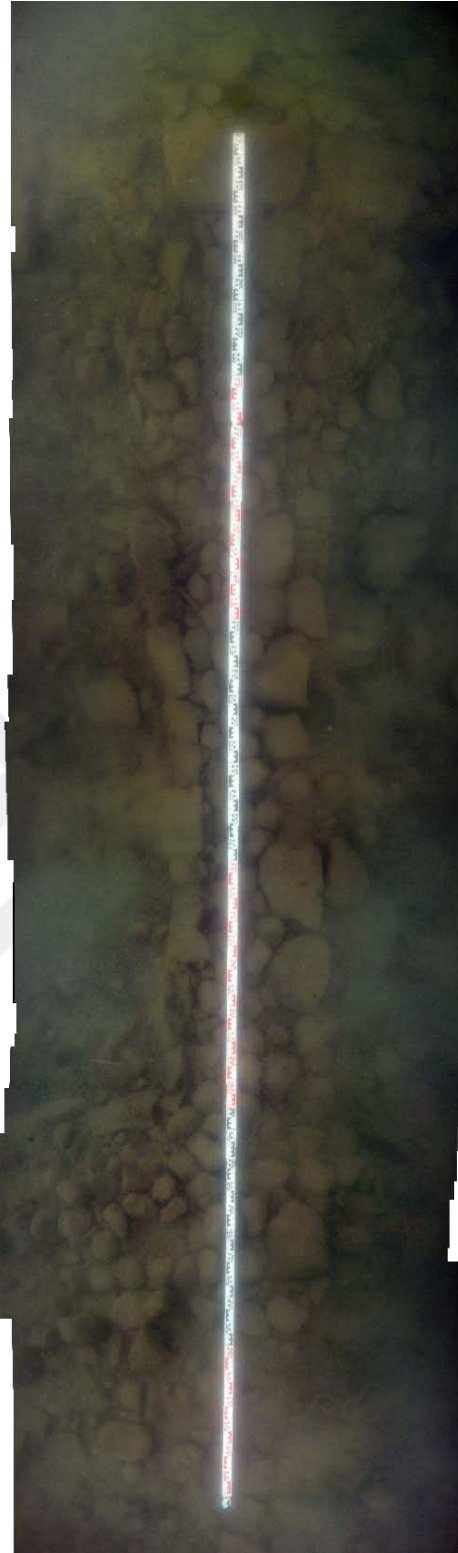
Resim 57

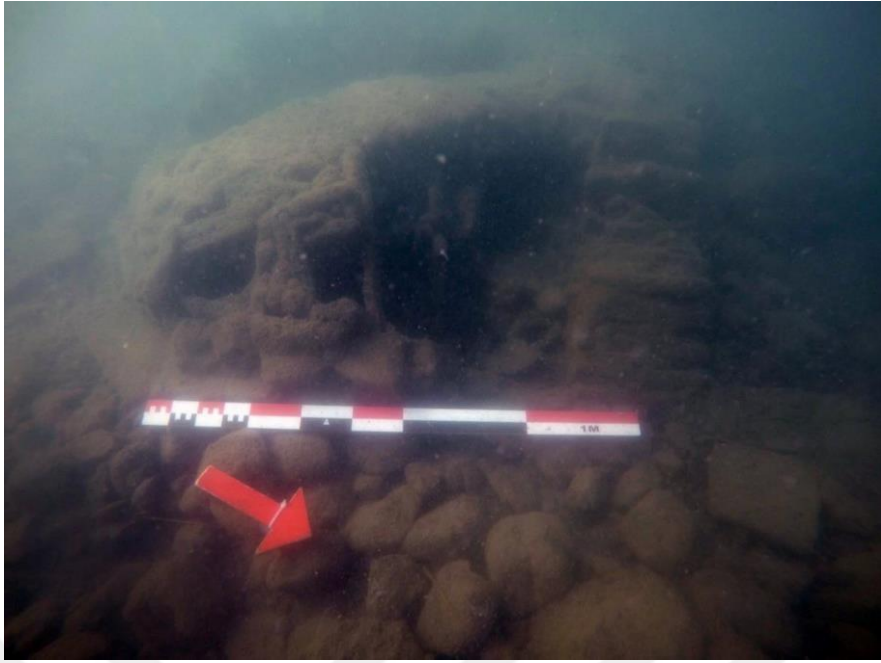
Resim 58

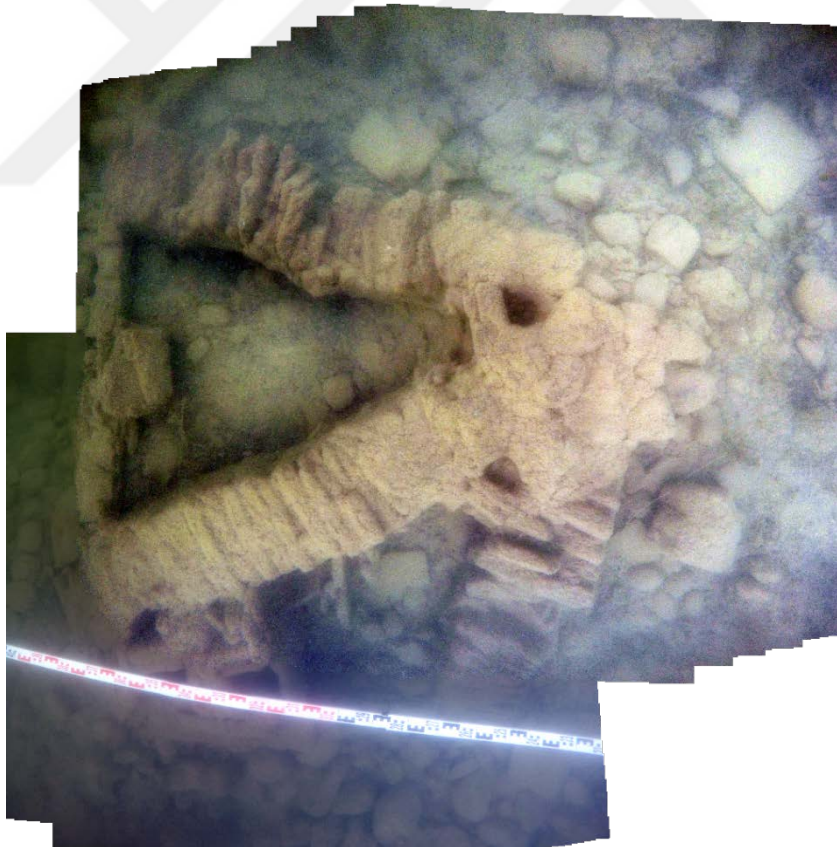
Resim 59

Resim 60

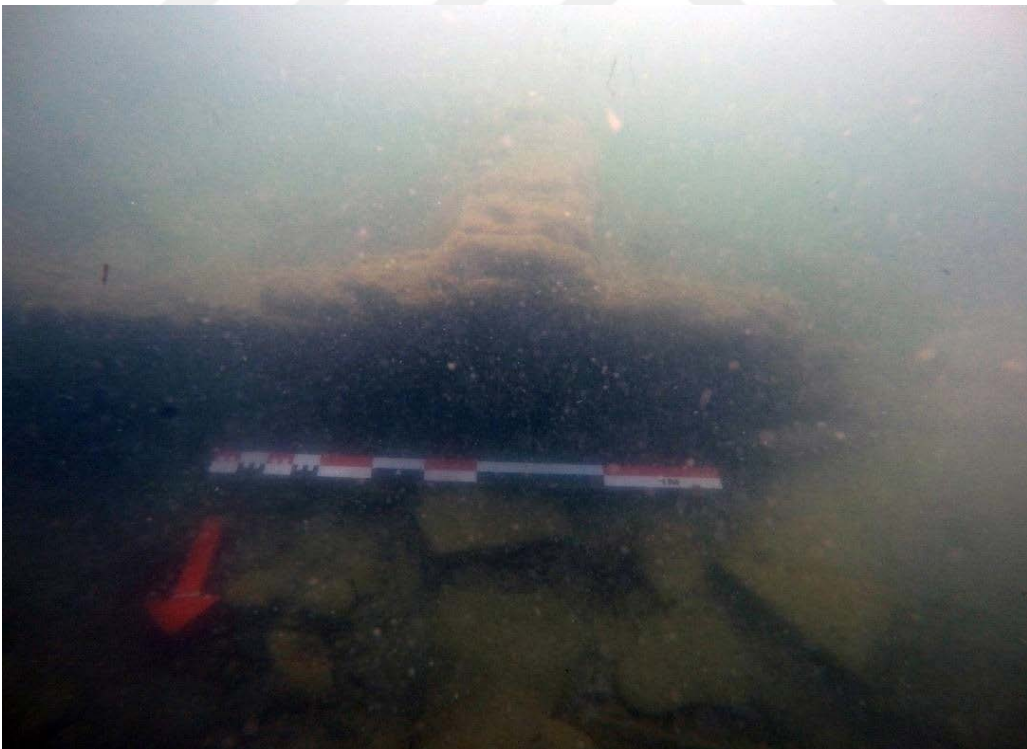
Resim 61

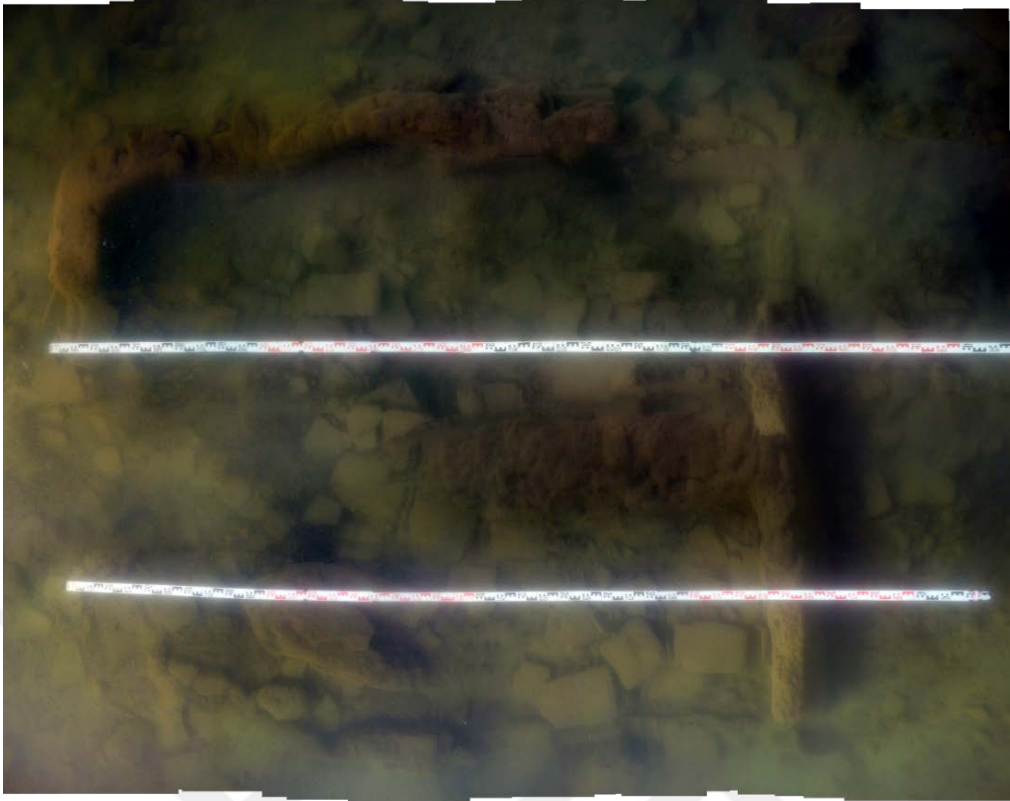
Resim 62

Resim 63

Resim 64

Resim 65

Resim 66

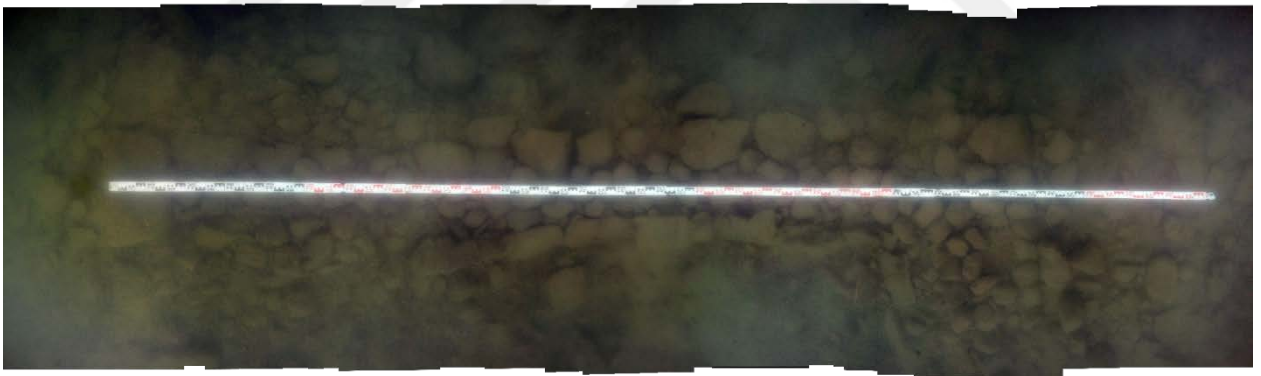
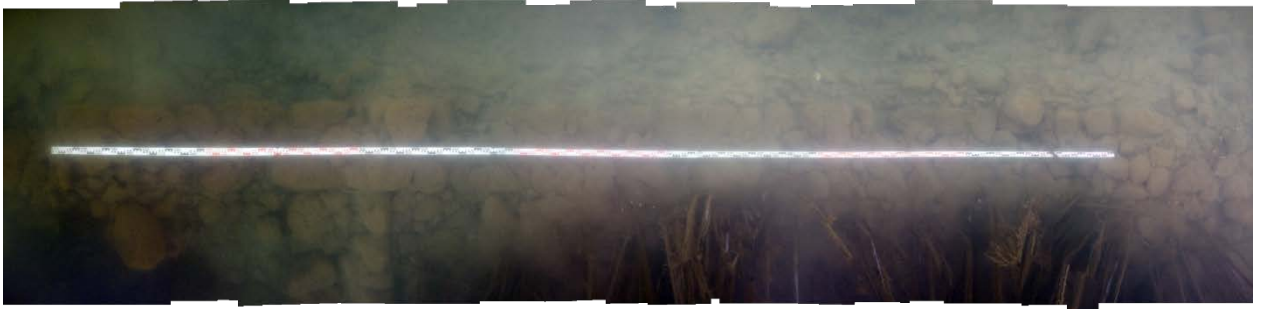
Resim 67

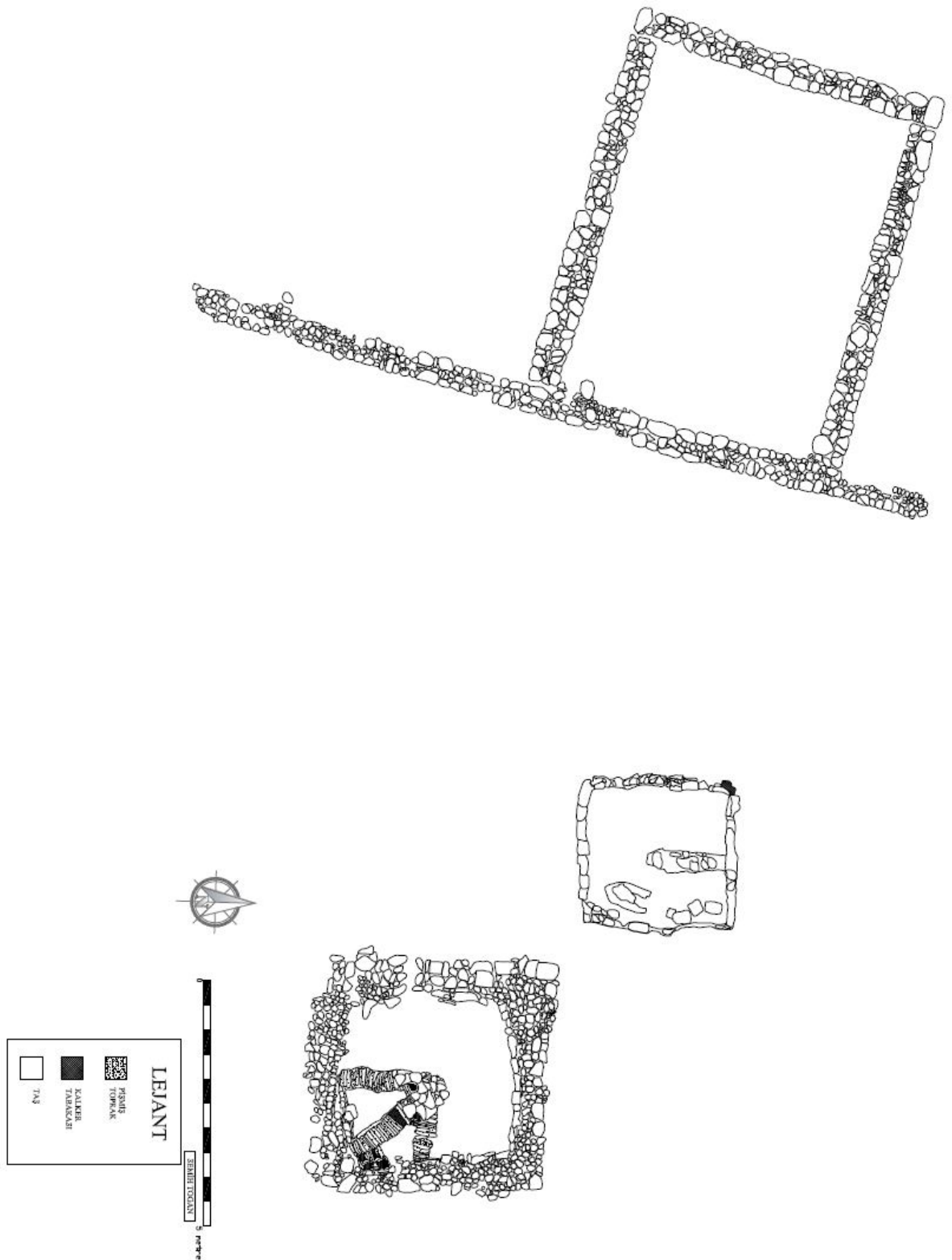
Resim 68

Resim 69

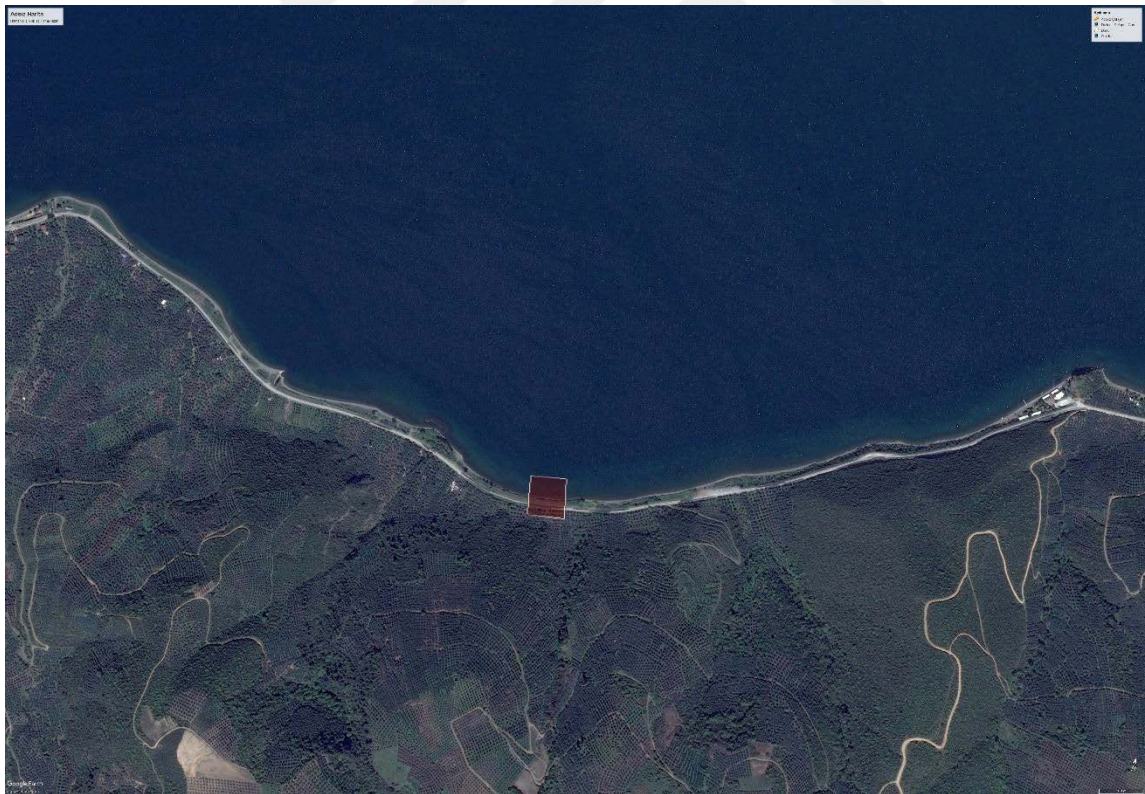
Resim 70

Resim 71

Resim 72

Resim 73

Resim 74

Resim 75

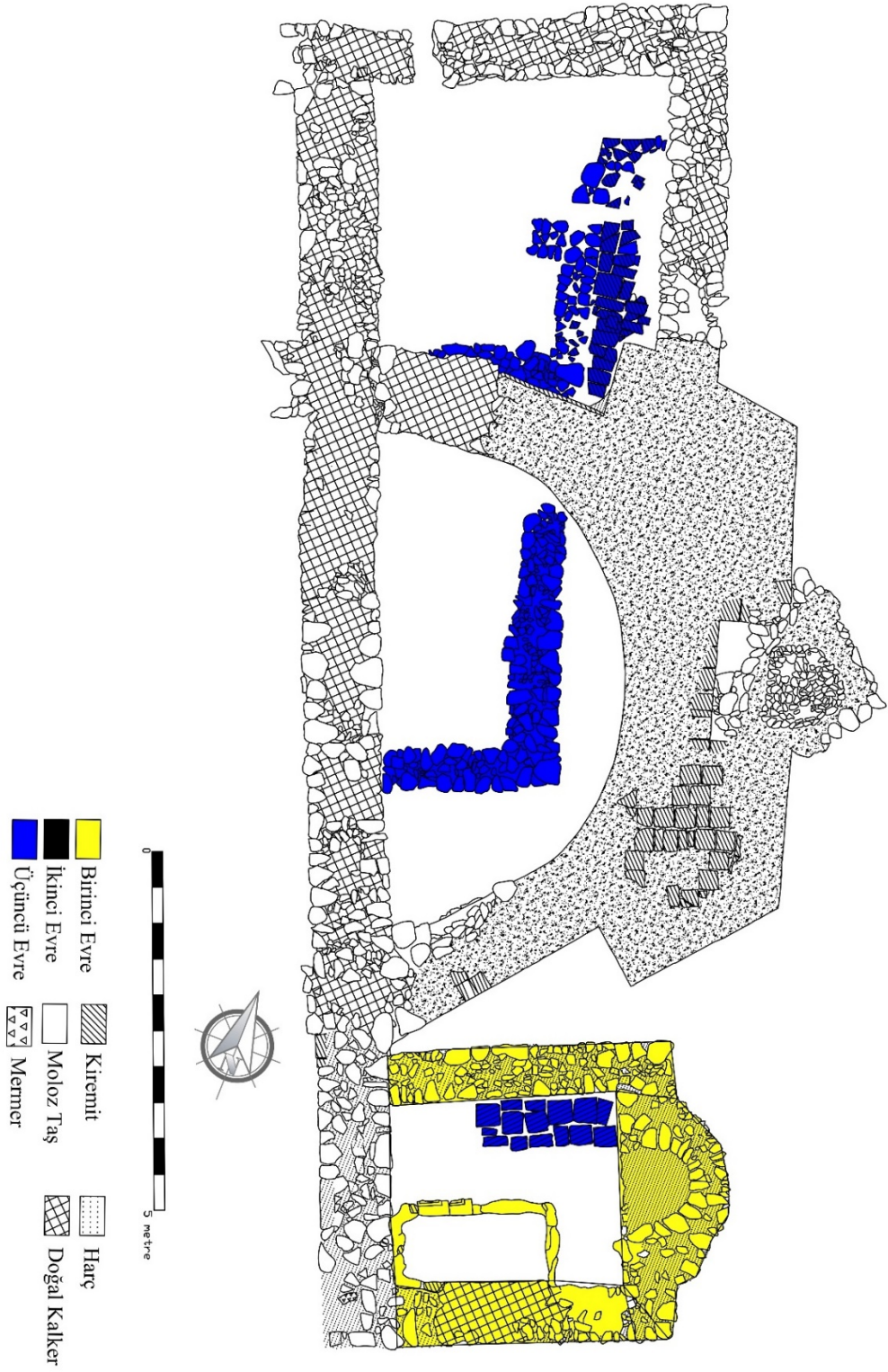
Resim 76

Resim 77

Resim 78

Resim 79

ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ			
Düzenleme Tarihi	17/08/2018		
T.C. Kimlik No	10327963360		
Ünvanı / Adı Soyadı	Arkeolog/ Semih TOGAN		
Doğum Tarihi ve Yeri	10/07/1992 - OSMANGAZİ		
Medeni Hali	Bekar		
Mesleki İlgili Alanları	Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemi Mimarisi, Sualtı Arkeolojisi,		
TEL : --	GSM : --		
E-POSTA : semihtogan@gmail.com			
EĞİTİM			
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
İlköğretim	1998	2006	Hürriyet Ticaret ve Sanayi Odası İlköğretim Okulu
Lise	2006	2010	Bursa Cumhuriyet Lisesi
Lisans	2010	2014	Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü
Lisans Tezi	Batı Anadolu Agoraları		
Lisans	2017	-	Anadolu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Yüksek Lisans	2015	2018	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi	Nikaia Kıyı Şeridi Sualtı Kalıntıları		
Çalışma Tecrübeleri	Katıldığı Yıl	Çalıştığı Kurumun Adı	
1.	2011	Myndos Antik Kenti Kazıları (Öğrenci)	
2.	2011	Alabanda Antik Kenti Kazıları (Öğrenci)	
3.	2012	Myndos Antik Kenti Kazıları (Öğrenci)	
4.	2012	Myndos Hafif Strüktürler Mobil Mimarlık ve Arkeoloji Çalıştayı (Öğrenci)	
5.	2012	Alabanda Antik Kenti Kazıları (Öğrenci)	
6.	2013	Alabanda Antik Kenti Kazıları (Öğrenci)	
7.	2013	Tralleis Antik Kenti Kazıları (Öğrenci)	
8.	2014	Myndos Antik Kenti Kazıları (Heyet Üyesi)	
9.	2015	Hisar Arkeopark Kazıları (Heyet Üyesi)	

10.	2015	İzmit Gölü Sualtı Yüzev Araştırması (Heyet Üyesi)
11.	2015	İzmit Gölü Bazilikası Sualtı Kazısı (Heyet Üyesi)
12.	2015	İzmit İlçesi Hisardere Mevkii Kurtarma Kazısı
13.	2016	Bursa Nilüfer İlçesi Arkeolojik Yüzev Araştırması (Heyet Üyesi)
14.	2016	İzmit Gölü Bazilikası Sualtı Kazısı (Heyet Üyesi)
15.	2017	Balıkesir İli Güney Marmara Sualtı Araştırmaları (Heyet Üyesi)
16.	2017	Kuzey Doğu Marmara Sualtı Araştırmaları (Heyet Üyesi)
17.	2017	Bursa İli ve İlçeleri Arkeolojik Kültür Envanteri Yüzev Araştırması (İzmit)
18.	2017	İzmit Gölü Bazilikası Sualtı Kazısı (Heyet Üyesi)
19.	2018	Bursa İli ve İlçeleri Arkeolojik Kültür Envanteri Yüzev Araştırması (İzmit)
20.	2018	İzmit Gölü Bazilikası Sualtı Kazısı (Heyet Üyesi)
21.	2018	Balıkesir İli Güney Marmara Sualtı Araştırmaları (Heyet Üyesi)
22.	2018	Yalova İli Kıyıları Antik Liman ve Sualtı Araştırması (Heyet Üyesi)
23.	2018	Kuzey Doğu Marmara Sualtı Araştırmaları (Heyet Üyesi)

Sertifika ve Aldığı Belgeler:

CMASS 3 Yıldız Dalgıç Belgesi (TSSF)
 Batık Dalışı Uzmanı (TSSF)
 Sualtında Yön Bulma Uzmanı (TSSF)
 İrtifa Dalışı Uzmanı (TSSF)
 Akıntı Dalışı Uzmanı (TSSF)
 Gece Dalışı Uzmanı (TSSF)
 Derin Dalış Uzmanı (TSSF)
 Arama Kurtarma Uzmanı (TSSF)
 İlk Yardım Uzmanı (TSSF)
 Sualtı Fotoğrafçılığı Uzmanı (TSSF)
 Sualtı Videoculuğu Uzmanı (TSSF)
 Üst Düzey Yüzerlilik Uzmanı (TSSF)
 Oksijen Kullanımı Uzmanı (TSSF)
 Nitrox Dalışı Uzmanı (TSSF)
 Tanıtım Dalışı Uzmanı (TSSF)
 Kovuk Dalışı Uzmanı (TSSF)
 Malzeme Bilgisi Bakım ve Onarım Uzmanı (TSSF)
 Tüp Doldurma Uzmanı (TSSF)
 Kişisel İmaj ve Yönetimi (Marmara Üniversitesi)
 Öfke ve Stres Yönetimi (Marmara Üniversitesi)
 Mülakat Teknikleri (Marmara Üniversitesi)
 Özgüven ve İletişim Becerileri (Marmara Üniversitesi)
 Beden Dili ve Diksiyon (Marmara Üniversitesi)

KATILDIĞI PROJELER ve SEMPOZYUMLAR

	Proje İsmi	Destekleyen	Görev/Pozisyon
1	II. Ulusal Arkeoloji Öğrenci Sempozyumu DENİZLİ/2011	Pamukkale Üniversitesi	Katılımcı
2	Hafif Strüktürler Mobil Mimarlık ve Arkeoloji Çalışmayı (Myndos Kazısı-2012)	Uludağ Üniversitesi Arkeoloji ve Mimarlık Bölümleri	Katılımcı
3	III. Uluslararası Arkeoloji Öğrenci Sempozyumu ANTALYA/2012	Akdeniz Üniversitesi	Katılımcı
4	INA (Institute of Nautical Archaeology) ve Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Çalışmayı	TİNA (Türkiye Sualtı Arkeolojisi Vakfı)	Katılımcı

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI 10327963360

Adı, Soyadı
Name, Surname **SEMİH TOĞAN**

Uzmanlığı
Speciality **AKDENİZ SUALTI VE DOĞA SP.MRK.**

Dalış Kuruluşu
Dive Center **COŞKUN BİLGİ**

Eğt. Adı Soyadı
Inst. Name, Surname **İKİ YILDIZ 60190060710**

Eğt. Sicil No.
Inst. No. **02.09.2016**

Eğitim Tarihi
Date Of Complete

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI 10327963360

Adı, Soyadı
Name, Surname **SEMİH TOĞAN**

Uzmanlığı
Speciality **AKINTI DALIŞI**

Dalış Kuruluşu
Dive Center **SAMSUN YÜZME VE SUALTI SP. KLB.**

Eğt. Adı Soyadı
Inst. Name, Surname **CEMAL SERDAR BOSTANCI**

Eğt. Sicil No.
Inst. No. **59008311120**

Eğitim Tarihi
Date Of Complete **06.09.2015**

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI 10327963360

Adı, Soyadı
Name, Surname **SEMİH TOĞAN**

Uzmanlığı
Speciality **YÖN BULMA**

Dalış Kuruluşu
Dive Center **SAMSUN YÜZME VE SUALTI SP. KLB.**

Eğt. Adı Soyadı
Inst. Name, Surname **C. SERDAR BOSTANCI**

Eğt. Sicil No.
Inst. No. **59008311120**

Eğitim Tarihi
Date Of Complete **21.07.2015**

Federasyon Başkanı
President

A. İnkilap Obruk

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI 10327963360

Adı, Soyadı
Name, Surname **SEMİH TOĞAN**

Uzmanlığı
Speciality **İLK YARDIM**

Dalış Kuruluşu
Dive Center **SAMSUN YÜZME VE SUALTI SP. KLB.**

Eğt. Adı Soyadı
Inst. Name, Surname **C. SERDAR BOSTANCI**

Eğt. Sicil No.
Inst. No. **59008311120**

Eğitim Tarihi
Date Of Complete **13.07.2015**

Federasyon Başkanı
President

A. İnkilap Obruk

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI 10327963360

Adı, Soyadı
Name, Surname **SEMİH TOĞAN**

Uzmanlığı
Speciality **BATIK DALIŞI**

Dalış Kuruluşu
Dive Center **SAMSUN YÜZME VE SUALTI SP. KLB.**

Eğt. Adı Soyadı
Inst. Name, Surname **C. SERDAR BOSTANCI**

Eğt. Sicil No.
Inst. No. **59008311120**

Eğitim Tarihi
Date Of Complete **20.07.2015**

Federasyon Başkanı
President

A. İnkilap Obruk

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI 10327963360

Adı, Soyadı
Name, Surname **SEMİH TOĞAN**

Uzmanlığı
Speciality **ARAMA VE KURTARMA**

Dalış Kuruluşu
Dive Center **SAMSUN YÜZME VE SUALTI SP. KLB.**

Eğt. Adı Soyadı
Inst. Name, Surname **C. SERDAR BOSTANCI**

Eğt. Sicil No.
Inst. No. **59008311120**

Eğitim Tarihi
Date Of Complete **20.07.2015**

Federasyon Başkanı
President

A. İnkilap Obruk

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI 10327963360

Adı, Soyadı
Name, Surname **SEMİH TOĞAN**

Uzmanlığı
Speciality **DERİN DALIŞ**

Dalış Kuruluşu
Dive Center **SAMSUN YÜZME VE SUALTI SP. KLB.**

Eğt. Adı Soyadı
Inst. Name, Surname **C. SERDAR BOSTANCI**

Eğt. Sicil No.
Inst. No. **59008311120**

Eğitim Tarihi
Date Of Complete **20.07.2015**

Federasyon Başkanı
President

A. İnkilap Obruk

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI 10327963360

Adı, Soyadı
Name, Surname **SEMİH TOĞAN**

Uzmanlığı
Speciality **GECE DALIŞI**

Dalış Kuruluşu
Dive Center **SAMSUN YÜZME VE SUALTI SP. KLB.**

Eğt. Adı Soyadı
Inst. Name, Surname **C. SERDAR BOSTANCI**

Eğt. Sicil No.
Inst. No. **59008311120**

Eğitim Tarihi
Date Of Complete **20.07.2015**

Federasyon Başkanı
President

A. İnkilap Obruk

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI

10327963360

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOĞAN
Uzmanlığı Speciality	ÜST DÜZEY YÜZERLİK
Dalış Kuruluşu Dive Center	AKDENİZ SUALTI VE DOĞA SP.MRK.
Eğt. Adı Soyadı Instr. Name, Surname	ÇOŞKUN BİLGİ
Eğt. Sicil No. Instr. No.	60190060710
Eğitim Tarihi Date Of Complete	15.09.2016

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI

10327963360

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOĞAN
Uzmanlığı Speciality	OKSİJEN KULLANIMI
Dalış Kuruluşu Dive Center	AKDENİZ SUALTI VE DOĞA SP.MRK.
Eğt. Adı Soyadı Instr. Name, Surname	ÇOŞKUN BİLGİ
Eğt. Sicil No. Instr. No.	60190060710
Eğitim Tarihi Date Of Complete	06.09.2016

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI

10327963360

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOĞAN
Uzmanlığı Speciality	SUALTI FOTOĞRAFÇISI
Dalış Kuruluşu Dive Center	KİLİKYA DALIŞ MERKEZİ
Eğt. Adı Soyadı Instr. Name, Surname	KADİR YÜKSEL GÜRBÜZ
Eğt. Sicil No. Instr. No.	40678494732
Eğitim Tarihi Date Of Complete	06.11.2016

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI

10327963360

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOĞAN
Uzmanlığı Speciality	MALZEME BAKIMI
Dalış Kuruluşu Dive Center	AKDENİZ SUALTI VE DOĞA SP.MRK.
Eğt. Adı Soyadı Instr. Name, Surname	ÇOŞKUN BİLGİ
Eğt. Sicil No. Instr. No.	60190060710
Eğitim Tarihi Date Of Complete	15.09.2016

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI

10327963360

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOĞAN
Uzmanlığı Speciality	SUALTI VİDEOCUSU
Dalış Kuruluşu Dive Center	KİLİKYA DALIŞ MERKEZİ
Eğt. Adı Soyadı Instr. Name, Surname	KADİR YÜKSEL GÜRBÜZ
Eğt. Sicil No. Instr. No.	40678494732
Eğitim Tarihi Date Of Complete	07.11.2016

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI

10327963360

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOĞAN
Uzmanlığı Speciality	TÜP DOLDURMA
Dalış Kuruluşu Dive Center	AKDENİZ SUALTI VE DOĞA SP.MRK.
Eğt. Adı Soyadı Instr. Name, Surname	ÇOŞKUN BİLGİ
Eğt. Sicil No. Instr. No.	60190060710
Eğitim Tarihi Date Of Complete	19.09.2016

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI

10327963360

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOĞAN
Uzmanlığı Speciality	KOVUK DALIŞI
Dalış Kuruluşu Dive Center	AKDENİZ SUALTI VE DOĞA SP.MRK.
Eğt. Adı Soyadı Instr. Name, Surname	ÇOŞKUN BİLGİ
Eğt. Sicil No. Instr. No.	60190060710
Eğitim Tarihi Date Of Complete	24.09.2016

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

UZMAN DALICI

10327963360

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOĞAN
Uzmanlığı Speciality	NİTROKS
Dalış Kuruluşu Dive Center	AKDENİZ SUALTI VE DOĞA SP.MRK.
Eğt. Adı Soyadı Instr. Name, Surname	ÇOŞKUN BİLGİ
Eğt. Sicil No. Instr. No.	60190060710
Eğitim Tarihi Date Of Complete	23.09.2016

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

TSSF **UZMAN DALICI** **10327963360**

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOGAN
Uzmanlığı Speciality	TANITIM DALIŞI
Dalış Kuruluşu Dive Center	AKDENİZ SUALTI VE DOĞA SP.MRK.
Eğt. Adı Soyadı Inst. Name, Surname	COŞKUN BİLGİ
Eğt. Sicil No. Inst. No.	40190060710
Eğitim Tarihi Date Of Complete	18.09.2016

TÜRKİYE SUALTI SPORLARI FEDERASYONU
TURKISH UNDERWATER SPORTS FEDERATION

TSSF **UZMAN DALICI** **10327963360**

Adı, Soyadı Name, Surname	SEMİH TOGAN
Uzmanlığı Speciality	İRTİFA DALIŞI
Dalış Kuruluşu Dive Center	AKDENİZ SUALTI VE DOĞA SP.MRK.
Eğt. Adı Soyadı Inst. Name, Surname	COŞKUN BİLGİ
Eğt. Sicil No. Inst. No.	40190060710
Eğitim Tarihi Date Of Complete	06.09.2016

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Semih TOGAN
Tez Adı	Nikaia Kıyı Şeridi Sualtı Kalıntıları
Enstitü	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	Arkeoloji
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 16.08.2018

İmza :

